Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Een afstudeeronderzoek naar de omgang met homoseksualiteit binnen de ABC-gemeenten, Nederlands Gereformeerde Kerk en Gereformeerde Bond binnen de PKN.

Sietske Beiboer

1-11-2016

Afstudeeronderzoek

Studie
Christelijke Hogeschool Ede
Academie Theologie: Godsdienst Pastoraal Werk
Bachelor of Theology

Begeleider
Bert Roor
aroor@che.nl

Opdrachtgever
Arie Kok (De Nieuwe Koers)
info@denieuwekoers.nl

Student
Sietske Beiboer
sietske.beiboer@gmail.com

Ede, 1-11-2016

Voorwoord

Als student theologie ben ik begonnen aan een onderzoek dat overtuigingen rondom homoseksualiteit van orthodox-protestants Nederland inzichtelijk moest maken. Best een uitdaging, kan ik u vertellen. Daarom ben ik trots op het eindresultaat: een onderzoeksrapport waar hard aan gewerkt is. Ik durf te zeggen dat het betrouwbaar is en dat we gestreefd hebben naar objectiviteit. Perfect is het niet, maar wel het beste wat ik, als HBO-Theologie-studente met ondersteuning van vele betrokkenen, heb kunnen afleveren.

Ik wil de alle onderzochte groeperingen bedanken voor hun medewerking en het toezenden van informatie. In het bijzonder ben ik dankbaar voor de ondersteuning van: ds. Hans Wulffraat voor hulp bij het beschrijven van de landelijke visie van de ABC, ds. Jan Hoek voor een ondersteunend gesprek en het bieden van de mogelijkheid om een eerder onderzoek te bestuderen, Arie Kok (Hoofdredacteur De Nieuwe Koers) die mij de mogelijkheid bood om dit onderzoek uit te voeren, Felix de Fijter en Jasper van den Bovenkamp van *tekstbureau Vakmaten* voor het voorzien van feedback en werkruimte, Bert Roor die me altijd op een opbouwende manier heeft ondersteund als afstudeerbegeleider en Romee Boots die mij een luisterend oor bood wanneer het onderzoek me niet in de koude kleren ging zitten.

Hopelijk biedt de inhoud van dit rapport aanleiding om met elkaar in gesprek te gaan. Niet zoals gedurende dit onderzoek over mensen met homoseksuelen gevoelens of relaties, maar met hen. Want ze zijn er meer dan ik dacht. Meer dan de kerk kent.

Tijdens een informeel gesprek over dit onderzoek mocht ik iemand ontmoeten die intens worstelt met diens homoseksuele gevoelens en orthodoxe-geloofsovertuiging. Ik draag dit rapport op aan jou en allen die zich in je herkennen. Ik hoop dat je tranen ruimte zullen maken voor trots. Want je worstelt omdat je lief wilt hebben; God, jezelf, familie, vrienden en misschien zelfs een partner. Dit verlangen is écht en volgens mij heel mooi!

Sietske Beiboer

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van De Nieuwe Koers. De redactie is geïnteresseerd in de omgang van lokale orthodox-protestantse gemeenten met het thema homoseksualiteit en homoseksuelen betrokkenen. Dit rapport is gebruikt als basis voor artikelen in het themamagazine over homoseksualiteit dat in november 2016 verschijnt.

Het rapport geeft antwoord op de vraag: 'Hoe verhouden de theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit van de landelijke ABC, NGK en GB zich tot de praktijk van hun lokale geloofsgemeenschappen en in hoeverre wordt homoseksualiteit momenteel op beleidsniveau en tijdens gemeentelijke activiteiten in die lokale geloofsgemeenschappen besproken?'.

Om een compleet beeld te krijgen van de groeperingen is er een survey uitgezet en een ondersteunend literatuuronderzoek verricht. De survey is uitgezet onder 464 predikanten en voorgangers verbonden aan een lokale ABC-gemeente, Nederlands Gereformeerde Kerk en Gereformeerde Bond-gemeente binnen de PKN. 179 van hen hebben hierop gereageerd.

Uit dit onderzoek blijkt dat de onderzochte groeperingen op landelijk en lokaal niveau verschillend tegen de acceptatie van homoseksuele relaties en de toelating van mensen met een homoseksuele relatie tot het avondmaal, de doop en belijdenis aan kijken.
Op landelijk niveau verbinden alle groeperingen homoseksualiteit aan de gebrokenheid van de schepping. Op lokaal niveau verbindt 0 tot 5% van de onderzochte gemeenschappen homoseksualiteit niet aan de gevolgen van de zondeval. Terwijl 22,8% van de onderzochte gemeenschappen een homoseksuele relatie niet afkeurt.
De overtuigingen van de landelijke groeperingen komen in de meeste gevallen overeen met overtuigingen en praktijken van diens plaatselijke gemeenten.

Inhoud

Voorwoord 2

Samenvatting 3

1. Inleiding 6
2. Voorstudie 8
3. Onderzoeksmethoden en verantwoording 9
   3.1 Vaststellen van de steekproefpopulatie 9
   3.2 Uitzetten van de survey 9
   3.3 Vraagstelling van de survey 10
   3.4 Response op de survey 11
   3.5 Literatuuronderzoek 11

4. Omgang met homoseksualiteit binnen de ABC-gemeenten 13
   4.1 Inleiding 13
   4.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten 13
   4.3 Theologische en morele overtuigingen 16
   4.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk 20
   4.5 Verhouding tot landelijk beleid 24
   4.6 Conclusies 26
5 Omgang met homoseksualiteit binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken 27
   5.1 Inleiding 27
   5.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten 27
   5.3 Theologische en morele overtuigingen 30
   5.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk 34
   5.5 Verhouding tot landelijk beleid 38
   5.6 Conclusies 42
6 Omgang met homoseksualiteit binnen de Gereformeerde Bond in de PKN 44
   6.1 Inleiding 44
   6.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten 44
   6.3 Theologische en morele overtuigingen 48
   6.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk 52
   6.5 Verhouding tot landelijk beleid 56

6.6 Conclusies 59

7 Concluderend hoofdstuk: homoseksualiteit binnen orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen 61

7.1 Inleiding 61

7.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten 61

7.3 Theologische en morele overtuigingen 65

7.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk 70

7.5 Verhouding tot landelijk beleid 73

7.6 Algehele conclusies 75

8. Discussie in context 77

Bibliografie 79

Bijlagen 82

Bijlage 1: Gehele voorstudie 82

Bijlage 2: Vragenlijst 89

Bijlage 3: Verantwoording en kritische noten betreffende de vraagstelling 98

Bijlage 4: Verzonden e-mails naar de steekproefpopulatie 99

Bijlage 4.1: Eerste mail 99

Bijlage 4.2: Tweede mail 99

Bijlage 4.3 : Derde mail 100

Bijlage 5: Mails van respondenten na aanleiding van de survey 102

Bijlage 6: Response ABC op alle vragen 106

Bijlage 7: Response NGK op alle vragen 106

Bijlage 8: Response GB op alle vragen 106

Bijlage 9: Response alle respondenten op alle vragen 106

1. Inleiding

Aanleiding
De Nieuwe Koers vermoedde dat er over het onderwerp homoseksualiteit een discrepantie bestaat tussen de pastorale benadering in de praktijk van lokale christelijke gemeenschappen en het landelijke beleid van kerkelijke groeperingen. Ook wilde De Nieuwe Koers weten in hoeverre homoseksualiteit op lokaal niveau besproken wordt. Een bron die deze informatie omtrent de lokale gemeenschappen in kaart brengt bestond niet. Daarom wilde De Nieuwe Koers dat hier onderzoek naar werd gedaan. Met behulp van de resultaten van een dergelijk onderzoek wilde De Nieuwe Koers een themanummer publiceren over homoseksualiteit en de kerk. Om die reden is het van belang dat een dergelijk onderzoek het lezersbestand van De Nieuwe Koers aanspreekt. Deze bestaat veelal uit mensen verbonden aan orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen.

Probleemstelling
Het is niet in kaart gebracht in hoeverre het onderwerp homoseksualiteit binnen lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen op formele wijze wordt besproken, noch hoe de theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit van landelijke orthodox-protestantse kerkgroeperingen zich verhouden tot de praktijk van hun lokale geloofsgemeenschappen.

Doelstelling
Schetsen in hoeverre homoseksualiteit op formele wijze wordt besproken binnen lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen, door in kaart te brengen in hoeverre homoseksualiteit op formele wijze wordt besproken binnen lokale geloofsgemeenschappen die onderdeel zijn van de Gereformeerde Bond binnen de PKN (Hierna: GB), de ABC gemeenten (hierna: ABC) en de Nederlands Gereformeerde Kerk (hierna: NGK).

Schetsen hoe de theologische en morele overtuigingen van orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen zich verhouden tot de praktijk van hun lokale geloofsgemeenschappen, door inzichtelijke te maken hoe de theologische en morele overtuigingen van de genoemde landelijk groeperingen zich verhouden tot de praktijk in hun lokale geloofsgemeenschappen.

Hoofdvraag
Hoe verhouden de theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit van de landelijke ABC, NGK en GB zich tot de praktijk van hun lokale geloofsgemeenschappen en in hoeverre wordt homoseksualiteit momenteel op beleidsniveau en tijdens gemeentelijke activiteiten in diens lokale geloofsgemeenschappen besproken?

Deelvragen

1. In hoeverre wordt het thema homoseksualiteit volgens voorgangers en predikanten besproken gedurende gemeentelijke activiteiten?
2. In hoeverre is er visie of beleid gemaakt door de plaatselijke gemeenten over homoseksualiteit?
   a. Zijn er visie- of beleidsdocumenten over homoseksualiteit door de plaatselijke gemeenten gemaakt?
   b. Indien er visie- of beleidsdocumenten zijn gemaakt: welke theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit klinken hierin door?

3. Welke theologische en morele overtuigingen heersen volgens de predikanten of voorgangers in de kerkenraden?
4. Welke theologische en morele overtuigingen rondom het thema homoseksualiteit hebben de predikanten en voorgangers persoonlijk?

5. In hoeverre mogen leden die aangeven homoseksuele gevoelens te hebben deelnemen of leiding geven gedurende activiteiten van de lokale geloofsgemeenschappen?
6. In hoeverre mogen leden die een homoseksuele relatie hebben, deelnemen of leidinggeven gedurende activiteiten van de lokale geloofsgemeenschappen?

7. Welke theologische en morele overtuigingen rondom het thema homoseksualiteit hebben de GB, de ABC en de NGK als landelijke groeperingen?
8. Hoe verhouden de theologische en morele overtuigingen van lokale geloofsgemeenschappen en hun handelen zich tot de theologische en morele overtuigingen van diens landelijke groeperingen?

Kernbegrippen

Lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen: Een stroming binnen christelijk Nederland bestaande uit: bevindelijk-gereformeerden, de orthodox-gereformeerden en evangelisch-reformatorische gelovigen.

Homoseksuele relatie: Een intieme relatie tussen twee mensen van hetzelfde geslacht die ruimte biedt voor seksuele intimiteit.

Homoseksuele gevoelens: Een verlangen naar (seksuele) intimiteit met een persoon van hetzelfde geslacht.

Betrokkenen: Leden, deelnemers, of vaste bezoekers van een lokale geloofsgemeenschap. Dit kunnen ook ambtsdragers zijn.

Homoseksualiteit: Wanneer mensen een seksuele voorkeur hebben voor iemand van hetzelfde geslacht.

Theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit: Een overkoepelend begrip dat de overtuigingen rondom homoseksualiteit in verband met de zondeval en de overtuigingen rondom homoseksuele relaties aangeeft. [1]

[1]Het begrip is gebruikt op advies van ds. J. Hoek. (Persoonlijk gesprek. 20-05-2016)

2. Voorstudie

Homoseksualiteit is een onderwerp dat binnen diverse disciplines wordt onderzocht. Daarom hebben we een uitgebreide voorstudie gedaan die psychologische, antropologische, sociologische en theologische aspecten rondom de bespreking van homoseksualiteit in beeld brengt. De gehele voorstudie is geplaatst in bijlage 2.
In dit hoofdstuk noemen we slechts de belangrijkste conclusies uit deze voorstudie.

1. Psychologische introductie

De opinies rondom de vraag: 'is homoseksualiteit een aangeboren identiteit, dan wel een beïnvloedbare gerichtheid?' verschillen. (Swaab, 2008) (Young, 2011) (Kinsney, 1948) (Brouwers, 2015) Daarom willen we het homoseksuele handelen niet meteen koppelen aan een homoseksuele identiteit en zullen we gedurende dit onderzoek slechts gebruik maken van de termen 'homoseksuele gevoelens' en 'homoseksuele relaties'. Ook de begrippen homofiel en homoseksueel zullen we om die reden veelal vermijden.

2. Sociologische introductie

Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau identificeert 3% van de vrouwen en 4% van de mannen zich in Nederland als homoseksueel, 3% noemt zichzelf biseksueel. (S. Keuzekamp, 2012, p. 11)
Ook staan beslist religieuzen en ChristenUnie stemmers negatiever tegenover homoseksuele relaties dan de algemene Nederlandse bevolking. (Kuyper, 2015, p. 29) Gelovigen aangesloten bij een PKN of Rooms-katholieke geloofsgemeenschap lijken een progressieve, accepterende houding te hebben tegenover homoseksualiteit. Gereformeerde en evangelische gelovigen accepteren homoseksualiteit nog steeds in geringe mate en behouden een conservatief standpunt. (Huijnk, 2014)

3. Theologische introductie

Theologen en kerkgroeperingen, waaronder de ABC en NGK, zoeken naar een manier om theologisch en moreel verantwoord om te gaan met homoseksualiteit en homoseksuelen. Binnen orthodoxe-kringen lijkt men vooralsnog een behoudende visie te hanteren, maar noemt men ook dat ze 'er niet uit komen'. (NGK, 2016) We zien wel verschuivingen. Zo wordt er door ds. Mudde genoemd dat het mogelijk moet zijn om een zegen te vragen over een homoseksuele relatie buiten het huwelijk. Hiermee erkent men dat het huwelijk bestemd is voor man en vrouw en komt men homoseksuelen die verlangen naar een relatie tegemoet. (Mudde, van Sjibbolet naar sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus, 2015)

4. Kritiek op pastorale ondersteuning

Tot slot is het opvallend dat een aantal organisaties die voorlichting en pastorale ondersteuning geven in orthodox-protestantse context, felle kritiek krijgen op hun benadering van homoseksualiteit. Deze organisaties zouden een celibatair leven voor homoseksuelen adviseren. Diverse landelijke media en liberale politieke partijen spreken hier verontrustend over. (Beek, 2012) (Goedgelovig, 2012) (Dijk, 2016) (Trouw, 2016) (Gaysite.nl, 2016)

3. Onderzoeksmethoden en verantwoording

Het grootste deel van dit onderzoek bestaat uit representatief survey-onderzoek dat de theologische en morele overtuigingen van lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen en diens omgang met homoseksuele betrokkenen inzichtelijk maakt.

Ondersteunend aan het survey-onderzoek is een literatuuronderzoek. Deze maakt de op schrift gestelde theologische- en morele overtuigingen van landelijke orthodox-protestantse groeperingen inzichtelijk. Het literatuuronderzoek zorgt voor een theoretisch kader en geeft nuance die ontbreekt in het survey-onderzoek.

Uitgebreide informatie rondom de methode en betrouwbaarheid van dit onderzoek vindt u in de deelhoofdstukken van dit hoofdstuk.

3.1 Vaststellen van de steekproefpopulatie

Gedurende dit onderzoek dient de achterban van de Nieuwe Koers onderzocht te worden. Deze bestaat uit mensen die verbonden zijn aan de orthodox-protestantse kerkgroeperingen. Volgens Stoffels bestaat het Nederlands orthodox-protestantisme uit drie kernen: De bevindelijk-gereformeerde kern, de vrijgemaakt-gereformeerde (ook wel orthodox-gereformeerde) kern en de evangelisch-reformatorische (ook wel evangelische) kern. (Als een Briesende Leeuw: orthodox-protestanten in de slag met de tijdsgeest, 1995, pp. 127-150) De steekproefpopulatie moet iedere kern vertegenwoordigen.

Om foute aannames rondom de overtuigingen van landelijk groeperingen te voorkomen, meenden we dat het van meerwaarde is groeperingen te onderzoeken die vanuit de landelijke groepering recente publicaties rondom dit thema hebben. Onze opdrachtgever wenste de GB op te nemen in dit onderzoek.

Op basis van de boven genoemde overwegingen is de GB gekozen als representant van de bevindelijk-gereformeerde kern, de NGK als representant van de orthodox-gereformeerde kern en de ABC als representant van de evangelische kern binnen orthodox-protestants Nederland.

3.2 Uitzetten van de survey

De enquête is enkel naar predikanten en voorgangers verzonden die verbonden zijn aan een lokale gemeenschap en aan de GB, NGK of ABC. Zij ontvingen drie keer een verzoek om de enquête via een link in de e-mail in te vullen. Deze e-mails en de enquête vindt u in de bijlagen 2 en 3. De survey is geopend op 7 juni en gesloten op 30 juli 2016.
De e-mailadressen van de voorgangers en predikanten verbonden aan GB en de NGK hebben we achterhaald via hun adressenboekjes uit 2015-2016(GB) of 2016(NGK). De ABC beschikt niet over een dergelijk boekje. Hun gegevens hebben we ontvangen van de secretaresse van de ABC. De survey is uitgezet en geanalyseerd met het onderzoeksprogramma Surveymonkey, dat door de opdrachtgever is aangedragen[2].

[2] Het analyse programma SPSS is niet gebruikt omdat de onderzoeker hierover geen kennis heeft opgedaan gedurende de opleiding.

3.3 Vraagstelling van de survey

Voor het formuleren van de vraagstelling van de survey zijn we in gesprek gegaan met ds. Jan Hoek en onderzoeker en docent Bert Roor. Verder is de vraagstelling tot stand gekomen in nauwe samenwerking met Arie Kok (hoofdredacteur van de Nieuwe Koers) en Jasper van den Bovenkamp en Felix de Fijter (eindredacteuren van De Nieuwe Koers).
Over het algemeen achten we de vraagstelling helder en betrouwbaar, daarom vindt u de overwegingen en kritische noten betreffende de vraagstelling van deze vragen in *bijlage 3.*
Hier bespreken we slechts de vraagstelling die we minder betrouwbaar achtten en de feedback van respondenten op de algemene vraagstelling.

Bespreking van vraag 18 en 19

Evenals bij vraag 5 is er bij deze vragen gebruik gemaakt van een verbale beoordelingsschaal. Bij deze vragen werd echter een meerkeuzemogelijkheid geboden. We beseffen dat dit niet gebruikelijk is. Toch hebben we hiervoor gekozen omdat de toelating van homoseksuelen tot activiteiten, ambten en leidinggevende functies met behulp van deze vraag getoetst moesten worden. Indien de meerkeuzemogelijkheid zou ontbreken, zouden we al het hiervoor genoemde in meerdere vragen moeten toetsen. Dit zou survey te lang maken.

Kritische noten omtrent de vraagstelling en betrouwbaarheid van vraag 18 en 19 vindt u hier:[3]

- Het was niet mogelijk om de response mogelijkheid te beperken indien respondenten “Alle hierna genoemde personen” selecteren. Dit had de volgende consequenties:
  - Enkele respondenten die hebben aangegeven dat “alle hierna genoemde personen” deel mogen nemen aan een genoemde activiteit of een genoemde functie mogen bekleden, selecteerden vervolgens alle personen behalve “Mannen met een homoseksuele relatie” en “Vrouwen met een homoseksuele relatie”.
  - Ook waren er respondenten die aangaven dat enkel “Mannen met een homoseksuele relatie” deel mogen nemen aan een genoemde activiteit of genoemde leidinggevende functie mogen bekleden. Logischerwijs bedoelt men echter dat mannen zonder homoseksuele gevoelen ook deel mogen nemen aan de genoemde activiteit of de genoemde leidinggevende functie mag bekleden.
  - Ook zijn er enkele respondenten die *niet* “alle hierna genoemde personen” hebben geselecteerd maar alleen “mannen met een homoseksuele relatie” en “vrouwen met een homoseksuele relatie”.

- Enkele respondenten hebben aangegeven de mogelijkheid “N.V.T.” bij deze vragen te missen.(Bijlage 4) Nu kan het zijn dat respondenten de vraag hebben ingevuld terwijl de genoemde activiteit of leidinggevende positie niet in diens gemeente voorkomt.

- Bij vraag 18 dienen respondenten aan te geven welke personen “deel mogen nemen aan” de genoemde activiteiten. Het is mogelijk dat enkele respondenten het woord “deelnemen” hebben geïnterpreteerd als actieve deelname, zoals het geven van een getuigenis in een dienst of het leiden van een Bijbelstudie. Wij doelen hier echter op passieve deelname: of men aanwezig mag zijn gedurende deze activiteiten.

[3] Deze vragen zijn terug te vinden in bijlage 2, vraag 18 en 19.

We zijn ons bewust van de onbetrouwbare aspecten en hebben hier rekening mee gehouden gedurende het verwerken van de gegevens uit de survey. Gedurende het analyseren van de uitkomsten van deze vragen herkenden we echter wel logische patronen. Daarom zien we de uitkomsten van deze vragen als aanwijzingen en beroepen we ons niet op exacte percentages.

Feedback algemene vraagstelling

Enkele respondenten gaven aan de vraagstelling in de survey ongenuanceerd te vinden. (Bijlage 5) Hierdoor vreest men dat de uitkomsten van dit onderzoek niet accuraat zullen zijn. Vijfentwintig respondenten hebben de enquête niet volledig ingevuld (14%). Vermoedelijk heeft dit te maken met de ongenuanceerde vraagstelling. Zowel de volledig als de onvolledig ingevulde vragenlijsten zijn verwerkt in dit uitkomsten van dit onderzoek.
Wij erkennen dat de survey beperkte mogelijkheid bood voor nuances. Dit is in zekere mate onvermijdelijk bij kwantitatief onderzoek. Om die reden hebben we literatuur geraadpleegd die de uitslagen van de survey in een theoretisch kader plaatst en nuance kan bieden. Ook hebben we enkele opmerkingen van respondenten, die toelichting gaven bij de survey, verwerkt in dit rapport. Tot slot publiceert De Nieuwe Koers interviews met betrokkenen uit de onderzochte geloofsgroeperingen. Ook deze artikelen bieden kader en nuance aan de uitkomsten van de survey.

3.4 Response op de survey

Met behulp van journalinks.be/steekproef hebben we de betrouwbaarheid van de resultaten van dit onderzoek berekend. De uitkomsten van die berekening staan in de onderstaande tabel.

Figuur 3.1 Betrouwbaarheid van het onderzoek op basis van de steekproefgrootte.

	ABC	NGK	GB	Orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen
Steekproefpopulatie in aantallen	48	83	333	>2000
Response in aantallen	27-22	37-29	115- 101	179-154
Response in percentages	56,3% -45,8%	44,5%-35%	34,53%-30,3%	Onbekend
Betrouwbaarheidsniveau in percentages[4]	88% - 80%	90% - 81%	99% -98%	99% - 99%

3.5 Literatuuronderzoek

Om te voorkomen dat we in dit onderzoek subjectieve aannames rondom de overtuigingen van landelijk doen, hebben we enkel literatuur geraadpleegd die direct aan de groeperingen verbonden is. Omdat de GB in tegenstelling tot de overige groeperingen geen adviesnota of onderzoeksrapporten heeft die aan de groepering verbonden zijn, hebben we contact opgenomen met de secretaris van de GB die literatuur heeft aangedragen waarin de visie van de GB rondom homoseksualiteit wordt gerepresenteerd.

[4] Bij een foutmarge van 10% en een spreiding van 60%.

De onderstaande tabel geeft de geraadpleegde bronnen voor het literatuuronderzoek weer.

Tabel 3.2 Geraadpleegde bronnen voor het literatuuronderzoek.

	Primaire bronnen	Bronnen voor verheldering
ABC	Adviesnota Homoseksualiteit in de ABC-gemeenten (COTA, 2016)	Persoonlijke gesprekken Hans Wulffraat (voorzitter COTA)[5]
GB	Open brief over Homoseksualiteit in de Waarheidsvriend (J. Hoek, 2015) Handreiking: De kaarten geschud? Homoseksualiteit en het ambt (PKN, 2007) Kerkorde en ordinanties versie juni 2016 (PKN)	Homoseksualiteit tussen Bijbel en Actualiteit (Prosman, 2013) 'Oké, ik ben dus Homo' (Wijngaarden, 2013)
NGK	Besluit inzake Ambt en homoseksualiteit (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016) Rapport Ambt en Homoseksualiteit: een Bijbels verantwoord perspectief? (NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015)	Van Sjibbolet naar sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus. (Mudde, van Sjibbolet naar sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus, 2015) Bouma. Meerwaarde van het ambt. (Bouma, 2015) Rapport Commissie Ambt en Homoseksualiteit voor Ned. Geref. Kerken met het oog op de Landelijke Vergedering 2013 te Zeewolde (NGK, 2013)

[5] De ABC heeft naast de nota geen publicaties over homoseksualiteit die aan de groepering verbonden zijn. Daarom zijn we meermalig met H. Wulffraat in gesprek geweest (voorzitter van het COTA van de ABC), die ons verheldering bood.

4. Omgang met homoseksualiteit binnen de ABC-gemeenten

4.1 Inleiding

ABC staat voor Alliantie van Baptisten- en CAMA-gemeenten. In 2006 is deze kerkgroepering ontstaan, doordat de CAMA(Christian And Missionairy Alliance) gemeenten en de Vrije Baptisten gemeenten zijn gefuseerd in een kerkgenootschap. (E.G. Hoekstra, 2008, p. 404) Ze bestaat uit 62 gemeenten en heeft 48 voorgangers[6], 27 van hen hebben deelgenomen aan dit onderzoek. De ABC-gemeenten zijn opgenomen in dit rapport als representant van evangelisch-reformatorische stroming binnen orthodox-protestants Nederland.

4.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten

26 voorgangers verbonden aan de ABC-gemeenten hebben vraag 4 beantwoord (Bijlage 5: Q4). Allen geven aan dat homoseksualiteit binnen dezes kerkelijke gemeente weleens besproken is. 25 van hen hebben vraag 5 beantwoord. De uitkomsten van deze vraag worden in dit hoofdstuk besproken.

Waar homoseksualiteit besproken wordt

Homoseksualiteit wordt bij de meeste kerken besproken in de kerkenraad (88%), gedurende pastorale gesprekken (80%) en bij Bijbelkring (64%). Verder geeft een meerderheid (60%) aan dat homoseksualiteit ook gedurende het vormen van een (meerjaren)beleid besproken wordt. Gedurende de overige activiteiten is er geen meerderheid die aangegeven heeft het onderwerp hier te bespreken.

Homoseksualiteit wordt het minst besproken gedurende gezinsdiensten (8%). Ook vonden er weinig themadiensten over homoseksualiteit specifiek plaats. Slechts 16% geeft aan dat homoseksualiteit gedurende deze diensten is besproken.

In de onderstaande figuur zijn de hierboven genoemde percentages terug te vinden.

[6] Volgens de secretaris van de ABC. In een mailwisseling.

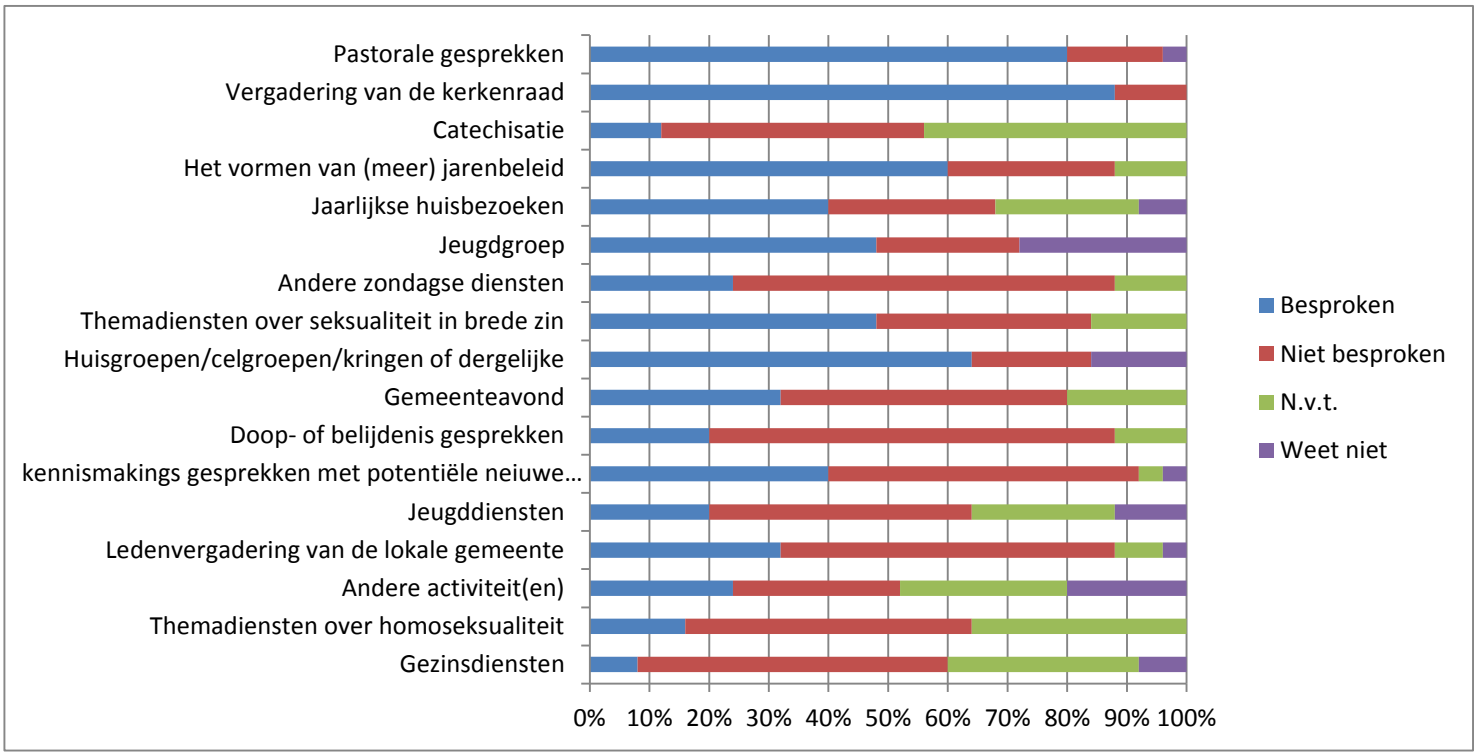

Figuur 4.1 Bespreking homoseksualiteit gedurende activiteiten van ABC gemeenten in procenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. N=25

Hoe vaak homoseksualiteit besproken wordt

Meest besproken in kerkenraad

Homoseksualiteit wordt niet alleen in de meeste gemeentes besproken in de kerkenraad, ook wordt homoseksualiteit hier gemiddeld het vaakst besproken. Met 1,52 punten, op een schaal van 0 tot 3 punten, is homoseksualiteit hier gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen besproken in het afgelopen kerkelijke seizoen. Hiermee blijkt homoseksualiteit vaker tijdens kerkenraadsvergaderingen besproken te worden dan in pastorale gesprekken, waar homoseksualiteit gemiddeld 1,24 punten scoort. Deze gegevens kunt u terugvinden in grafiek 4.3.

Discussie:

Vermoedelijk is de bespreking op beleidsniveau te verklaren doordat de ABC-gemeenten in hun adviesdocument kerken en kerkenraden oproepen tot bezinning over dit onderwerp. Hierover kunt u meer lezen in hoofdstuk *4.5 Landelijk beleid*.

Bespreken tijdens het vormen van beleid en gedurende kringen

Homoseksualiteit wordt bij meer kerken verbonden aan de ABC-gemeenten gedurende Bijbelkringen of dergelijke besproken. Toch lijkt het onderwerp vaker besproken te worden gedurende het vormen van een (meerjaren)beleid. Het bespreken van homoseksualiteit gedurende huisgroeigroepen, celgroepen, kringen of dergelijke scoort namelijk 0,75 punten en het bespreken van homoseksualiteit gedurende het vormen van (meerjaren) beleid 1,18 punten. (Figuur 4.3)Hiermee wordt homoseksualiteit gemiddeld minder dan een enkele keer besproken gedurende kringen en dergelijke en meer dan een enkele keer bij het vormen van een (meerjaren)beleid.

In onderstaande tabel kunt u zien waar het onderwerp gemiddeld nog meer een enkele keer besproken is en waar het onderwerp vrijwel niet besproken is in kerkelijk seizoen 2015-2016.

Figuur 4.2 Frequentie bespreking homoseksualiteit in de ABC-gemeenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. 3 puntenschaal. 0 punten= niet besproken of weet niet, 1 punt: een enkele keer besproken, 2 punten= meerdere malen besproken, 3 punten is regelmatig besproken. [7] N=25

Meer dan 1 punt (Gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen besproken)	Tussen de 0,5 en 1 punt	Gemiddeld minder dan 0,5 punt (Gemiddeld vrijwel niet besproken)
• Pastorale gesprekken • Vergadering van de kerkenraad • Het vormen van een (meer)jarenbeleid	• Jaarlijkse huisbezoeken • Themadienst over seksualiteit in brede zin • Jeugdgroep • Huisgroeigroep/celgroepen/kringen of dergelijke • Gemeenteavond • Ledenvergadering van de lokale gemeente • Kennismakingsgesprekken	• Ledenvergadering van de lokale gemeente • Doop-of belijdenis Gesprekken • Jeugddiensten • Themadiensten over homoseksualiteit • Gezinsdiensten • Catechisatie • Andere zondagse diensten • Andere activiteit(en)

In vergelijking met het gemiddelde

Figuur 4.3 toont de verhouding van het bespreken van homoseksualiteit met het gemiddelde en de andere twee onderzochte groeperingen.

Minder besproken gedurende catechisatie

Opvallend is dat ook dat de ABC-gemeenten aanzienlijk lager scoren betreft het bespreken van homoseksualiteit gedurende catechisatie. Het gemiddelde binnen de onderzochte groeperingen is 1,3 punten en de ABC-gemeentes scoren hier 0,4 punten.
Dit heeft een logische verklaring, aangezien catechisatie niet gebruikelijk is binnen ABC-gemeenten. Catechisatie is de benaming voor het bijbelonderwijs dat wordt gegeven aan jongeren in de kerk. Bij reformatorische kerken is dit onderwijs vaak meer verdiepend dan bij de jeugdgroep. Soms wordt catechisatie gebruikt als voorbereiding op de openbare belijdenis. Bij een ABC-gemeente gebruikt men over het algemeen het woord catechisatie niet en volgen jongeren onderwijs bij de jeugdgroep. Het is aannemelijk dat de ABC-gemeenten daarom lager scoren in het bespreken van homoseksualiteit gedurende deze activiteit.

Minder besproken gedurende pastorale gesprekken

Verder is het opvallend dat homoseksualiteit minder wordt besproken gedurende pastorale gesprekken dan bij andere onderzochte groeperingen. Hier scoren de ABC-gemeenten 1,24 punten terwijl de GB-gemeenten hier 1,59 punten scoren en de NGK-gemeenten 1,58 punten.

Discussie:

Vermoedelijk wordt homoseksualiteit minder besproken gedurende pastorale gesprekken binnen de ABC omdat men minder mensen kent met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie. Bij vraag 15 van dit onderzoek, geeft gemiddeld 19,3% van alle respondenten aan dat er geen betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie bekend zijn. Bij de ABC geeft 41,7% van de respondenten aan geen betrokkenen van de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie.

[7] De reacties van respondenten die N.V.T. bij een activiteit hebben aangegeven worden bij deze activiteit niet meegerekend.

Meer besproken op beleidsniveau

Tot slot lijkt homoseksualiteit iets meer dan gemiddeld besproken te worden op beleidsniveau. Ze scoort vaker iets hoger dan gemiddeld op het bespreken van homoseksualiteit gedurende: vergadering van de kerkenraad, het vormen van een (meerjaren)beleid, gemeenteavond en ledenvergadering van de lokale gemeente. Zoals genoemd hangt dit vermoedelijk samen met het feit dat er vanuit de landelijke groepering wordt opgeroepen tot bezinning over het onderwerp.

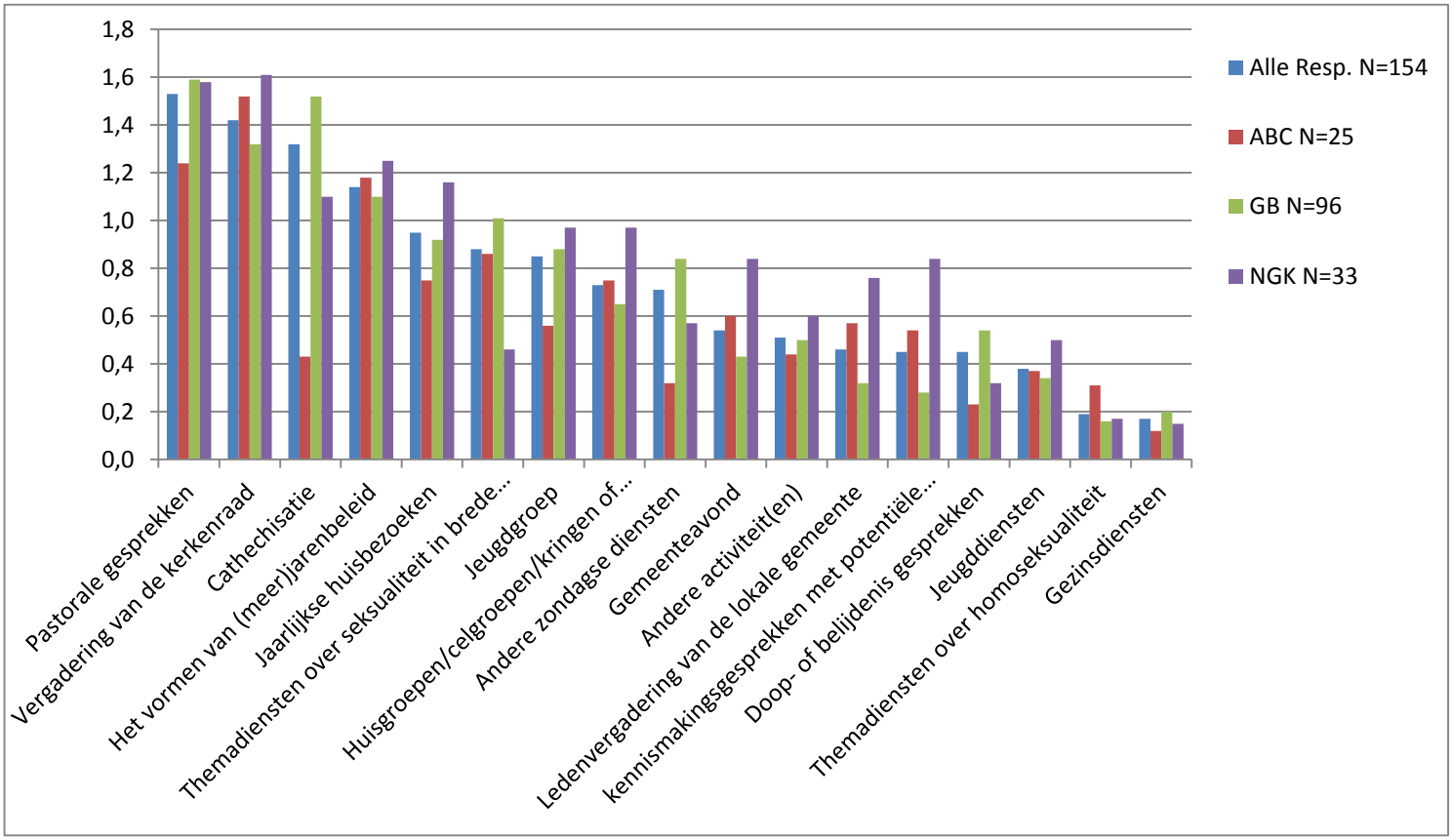

Figuur 4.3 De Bespreking van homoseksualiteit in kerkelijk seizoen 2015-2016, gedurende gemeentelijke activiteiten. 3 puntenschaal. N=154.

4.3 Theologische en morele overtuigingen

De theologische en morele overtuigingen binnen de ABC-gemeenten zijn op drie manieren getoetst. Er is gekeken naar de overtuiging van voorgangers, de overtuiging die doorklinkt in de lokale visie- of beleidsdocumenten en de visie die volgens de voorgangers overheersend is in de kerkenraden. De samenvatting van die uitkomsten vindt u in dit deelhoofdstuk.

De vragen met betrekking op de persoonlijke overtuiging en die van de kerkenraad zijn door 24 voorgangers beantwoord. Negen voorgangers (37,5%) geven aan te beschikken over een visie- of beleidsdocument. De vragen met betrekking op de inhoud van het visie- of beleidsdocument zijn enkel door deze voorgangers beantwoord.

Homoseksuele relaties

De analyses van vraag 6, 11 en 13 geven aan in hoeverre de respondenten persoonlijk, de visie- of beleidsdocumenten en de kerkenraden homoseksuele relaties afkeuren.

In de onderstaande figuur kunt u zien dat homoseksuele relaties in vrijwel alle gemeentes afgekeurd worden. Wel geven vier van de vierentwintig respondenten aan een homoseksuele relatie persoonlijk niet af te keuren.

Discussie:
Dit verschil kan wijzen op een mogelijke verschuiving in de toekomst. We vermoeden dat er binnen de ABC-gemeenten langzamerhand, ook op beleidsniveau, meer ruimte zal komen voor homoseksuele relaties. Zo geeft respondent 131 aan dat er 'ontwikkeling' zit in de visie rondom homoseksualiteit. Daarnaast benoemt respondent 126, het volgende: 'Primair is voor mij als voorganger het feit of iemand Jezus wil volgen. En iedereen die dat wil doen is welkom.' Hij lijkt aan te duiden dat het verlangen om Jezus te volgen zwaarder weegt dan homoseksuele gevoelens of zelfs een homoseksuele relatie. Hoeveel tijd die ontwikkeling zal beslaan durven we niet te zeggen. De ABC hanteert een congregatiemodel; veranderingen vinden plaats op democratische wijze. Daarnaast gaan processen in kerken altijd langzaam. Een geloofsleer die al tijden wordt aangehouden zal vermoedelijk niet in een korte periode en zeker niet zonder tegengeluiden worden aangepast. De traditie heeft redenen om een geloofsleer te verkondigen. Vermoedelijk zullen die redenen besproken en getoetst worden. Indien die redenen getoetst worden en opnieuw valide blijken, kan het ook zijn dat de verandering binnen de geloofsleer uitblijft.

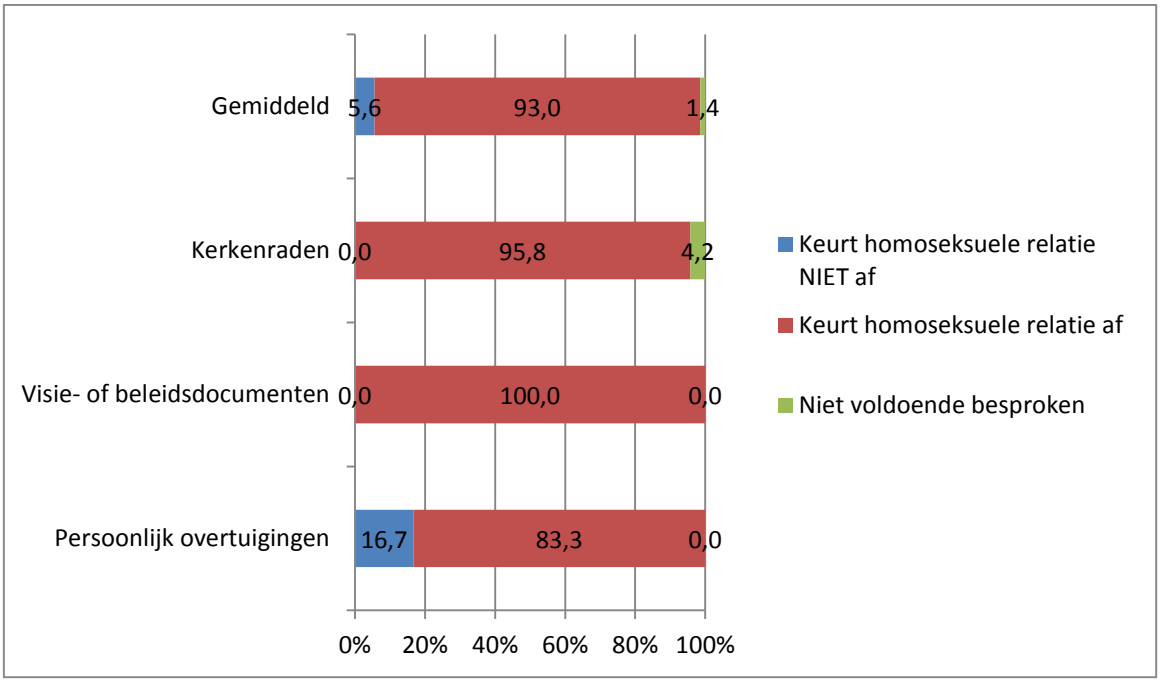

Figuur 4.4 Het afkeuren van homoseksuele relaties binnen de ABC-gemeenten in percentages. Analyse vraag 6, 11 en 13. N=24, N Visie- of beleidsdocumenten = 9.

Verhouding tot kennen van homoseksuele betrokkenen

De onderstaande grafiek geeft een analyse van vraag 15 weer. U kunt zien dat respondenten die betrokkenen met homoseksuele gevoelens kennen minder vaak afkeurend tegenover een homoseksuele relatie staan dan overige respondenten.

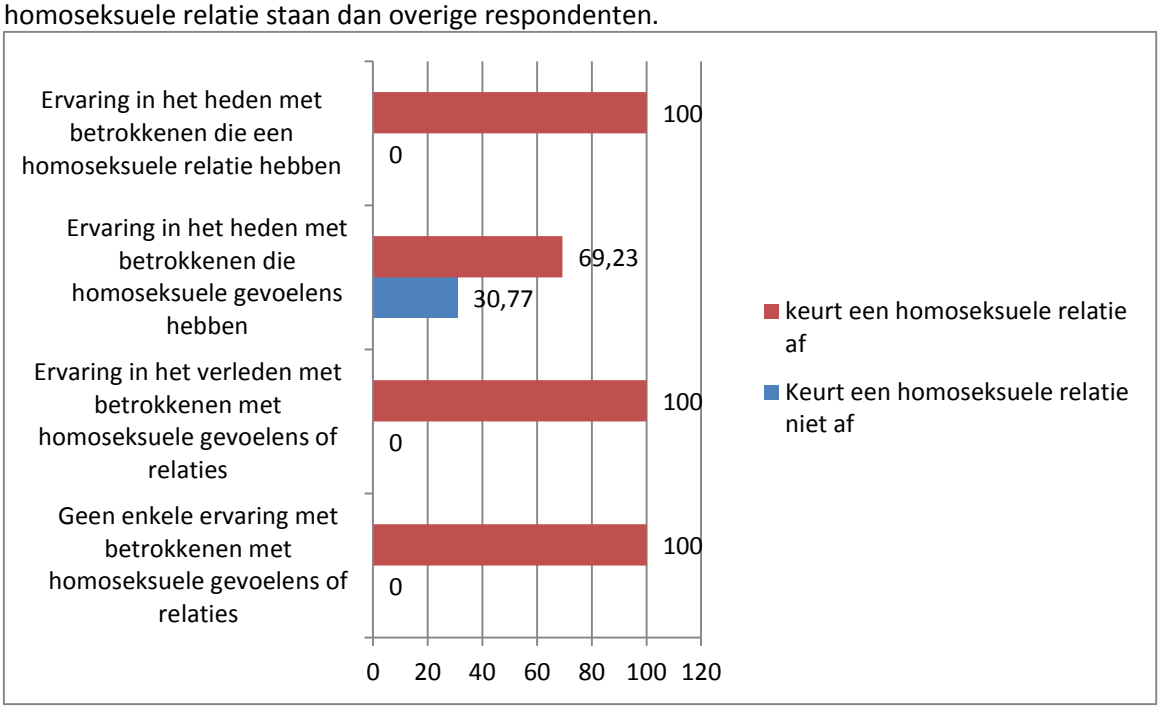

Figuur 4.5 ABC: Persoonlijke overtuiging van respondenten m.b.t. homoseksuele relaties in verhouding tot het kennen van homoseksuele betrokkenen in percentages. N= 24.[8]

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Zowel bij de vragen 6, 11 en 13 als bij de vragen 7, 12 en 14 is getoetst in hoeverre de geloofsgemeenschappen homoseksualiteit aan de zondeval verbinden.

Bij het beantwoorden van de vragen 6, 11 en 13 geeft geen enkele respondent aan dat de persoonlijke overtuiging, de overtuiging die doorklinkt in het visie- of beleidsdocument of de overtuiging die heerst binnen de kerkenraad het beste wordt weergegeven door de stelling die noemt dat homoseksualiteit niet een gevolg is van de zondeval. Iedere respondent geeft aan dat de overtuigingen het beste passen bij de overige uitspraken die beweren dat homoseksualiteit wel een gevolg is van de zondeval.

De onderstaande grafiek geeft de reacties van de respondenten op de vragen 7, 12 en 14 weer. Hieruit kunnen we concluderen dat homoseksualiteit in zeker 96,8% van de ABC-gemeenten niet als variatie wordt gezien die de Schepper in de schepping heeft gelegd. Alle respondenten geven aan dat zowel de persoonlijke overtuigingen als de overtuigingen die wordt weergegeven in de visie- of beleidsdocumenten, het geheel of grotendeels oneens is met de stelling. Slechts 1 respondent geeft aan dat enkel de kerkenraad van diens gemeente het grotendeels eens is met de stelling. Het gaat om respondent 179, die geen opmerkingen bij een van de vragen heeft achtergelaten en aangeeft niet over een visie- of beleidsdocument te beschikken.

[8] N geen enkele ervaring met homoseksuelen = 6, N ervaring in het verleden met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie = 4 (dezen kennen momenteel geen betrokkenen met deze gevoelens of relaties), N Ervaring in het heden met betrokkenen die homoseksuele gevoelens hebben = 14, N Ervaring in het heden met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben = 1.

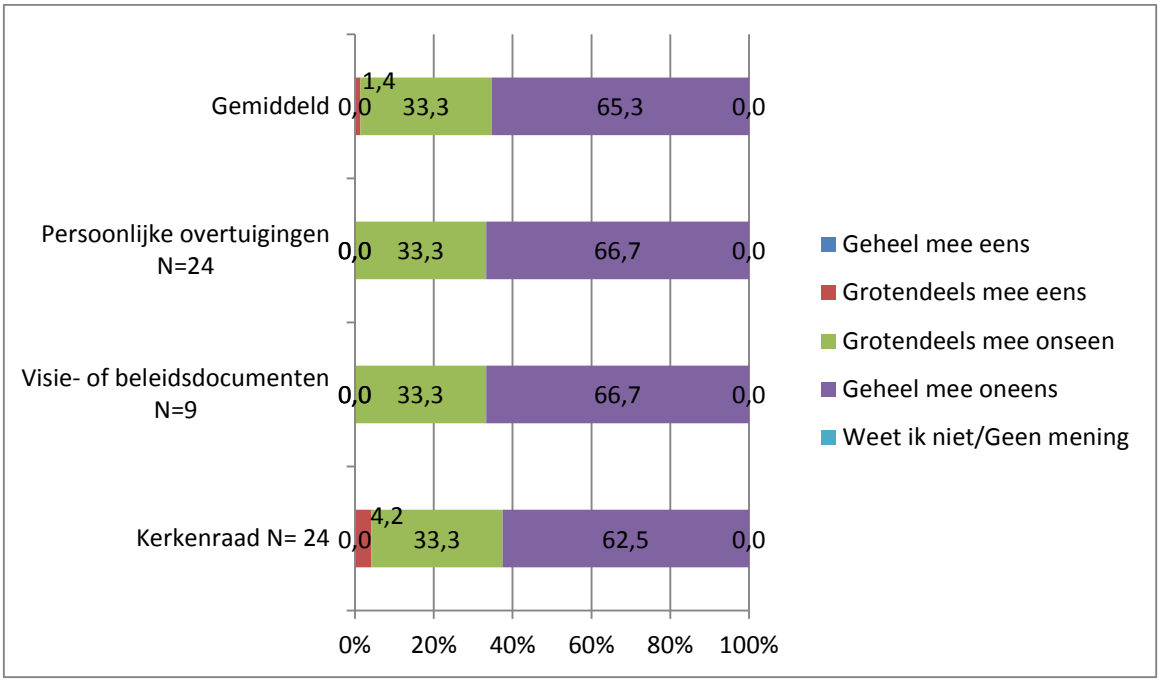

Figuur 4.6 ABC: Reacties op stelling: 'Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd' in percentages.

Aan de hand van de hierboven besproken gegevens vermoeden we dat 0,0 tot 4,2% van de lokale ABC-gemeenten homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval én allicht als variatie ziet die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksueel huwelijk

Er is alleen gevraagd naar de persoonlijke overtuiging van voorgangers rondom een homoseksueel huwelijk (vraag 8) en naar de mogelijkheid binnen de lokale geloofsgemeenschap om dit huwelijk in te zegenen. (Vraag 17)

Zoals u kunt zien in de grafiek 6.7 geeft geen enkele voorganger aan het antwoord op deze vragen niet te weten. Vier voorgangers geven aan te vinden dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mag worden. Dit is bij een gemeente mogelijk.

Discussie:
Dat men een homoseksuele relatie *niet* mag zegenen in een gemeenschap kan meerdere redenen hebben. Dit kan komen doordat de gemeente theologische en moreel gezien geen homoseksuele relatie kan inzegenen, maar dit hoeft niet. Men zou bijvoorbeeld een dergelijke relatie ook niet kunnen zegenen omdat dit onrust in de gemeenschap kan creëren. Welke redenatie men hier heeft is niet inzichtelijk gemaakt.

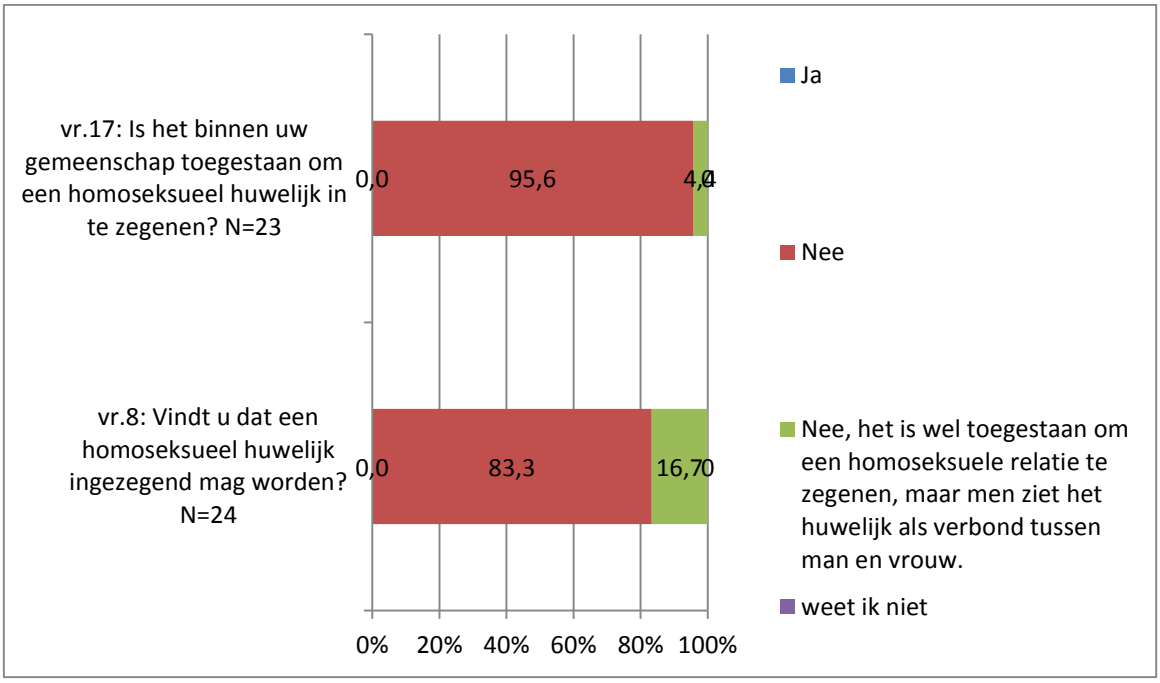

[9]

Figuur 4.7 ABC: Toestaan inzegenen van homoseksuele relaties in percentages.

4.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk

In deze paragraaf vindt u de analyse van vraag 15, 16, 18 en 19. Er wordt inzichtelijk gemaakt in hoeverre voorgangers homoseksuele betrokkenen kennen. Ook geeft dit hoofdstuk inzicht in hoeverre mensen die homoseksuele gevoelens ervaren en mensen die een homoseksuele relatie hebben deel mogen nemen aan het gemeenteleven en in hoeverre deze personen een ambt mogen bekleden.

Kennen van personen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie

Bij beantwoording van vraag 15 geeft een van de 24 respondenten aan een betrokkene van de gemeente te kennen met een homoseksuele relatie. Een kleine meerderheid van 13 respondenten geeft aan een of meerdere personen binnen de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens.

[9] De ene respondent die vraag 17 niet heeft beantwoord heeft bij vraag 8 het volgende antwoord aangegeven: *Nee.*

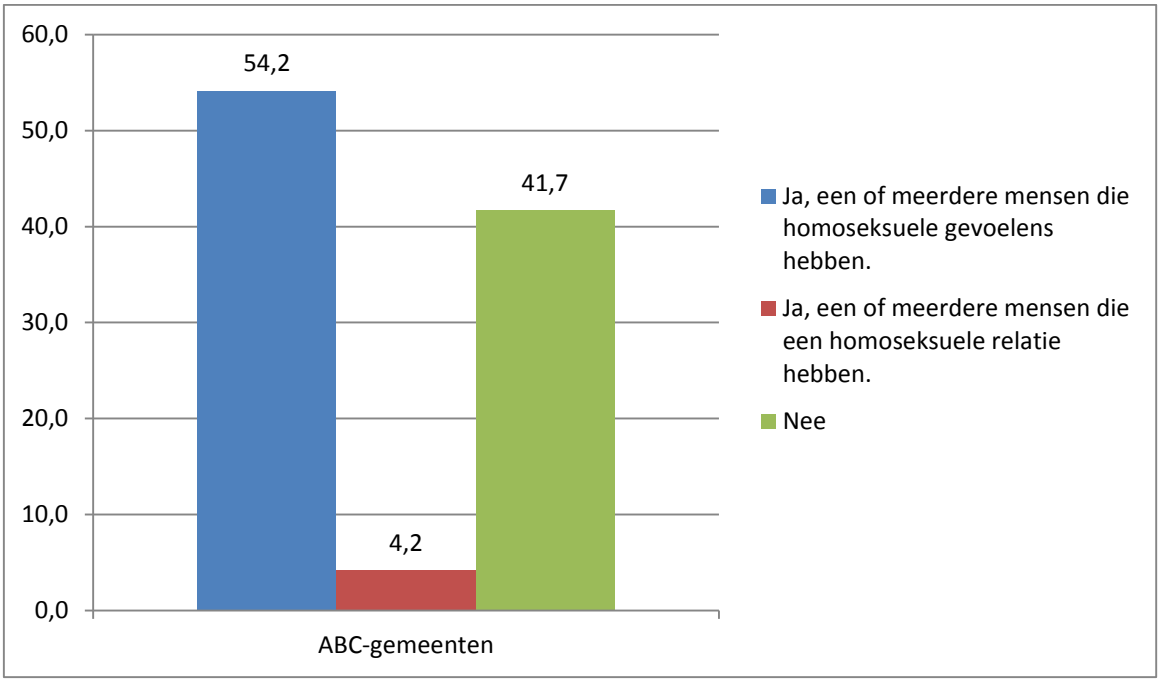

Figuur 4.8 ABC: Beantwoording vraag 15: 'Zijn er op dit moment, voor zover u weet, betrokkenen bij uw gemeente die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben?(Meerdere antwoorden mogelijk.)', in percentages. N=24.

Tien respondenten (41,6%) geven aan geen betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie te kennen. Bij beantwoording van vraag 16 geeft 60% van hen aan dat er, voor zover zij weten, in het verleden ook geen betrokkenen bij de gemeente bekend zijn met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie. De overige 40% geeft aan dat er in het verleden betrokkenen zijn geweest met homoseksuele gevoelens. Geen van hen geeft aan dat er in het verleden betrokkenen met een homoseksuele relatie bekend waren.

Uit de bovengenoemde gegevens kunnen we concluderen dat slechts 1 van de 24 respondenten verbonden aan de ABC-gemeenten aangeeft dat de gemeente ervaring heeft met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben. Alle overige respondenten geven aan hier zowel in het heden als in het verleden geen ervaring mee te hebben. Precies een kwart van de respondenten geeft aan dat de gemeente, voor zover de voorganger weet, zowel in het heden als het verleden geen ervaring heeft met homoseksuele betrokkenen.

Gemeenteleven

Met beantwoording van vraag 18 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie deelnemen aan het gemeenteleven?

Omdat het afleggen van belijdenis van het geloof niet gebruikelijk is binnen de ABC-gemeenten, zullen we niet op deze activiteit ingaan. Wel zullen we ingaan op de overige activiteiten.

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk 3.3 *Vraagstelling van de survey*.

Mensen met homoseksuele gevoelens
Mensen met homoseksuele gevoelens lijken aan vrijwel alle activiteiten deel te mogen nemen, ook aan de doop en het avondmaal. Een respondent lijkt aan te geven dat mensen met homoseksuele gevoelens niet gedoopt mogen worden.

Mensen met homoseksuele relaties
Mensen met homoseksuele relaties lijken niet volledig deel te kunnen nemen aan het gemeenteleven. Drie respondenten geven aan dat mensen met homoseksuele relaties niet deel mogen nemen aan de zondagse diensten. Vier respondenten zouden aangeven dat mensen met een homoseksuele relatie niet deel mogen nemen aan Bijbelkringen.
In iets meer dan de helft van de gemeenten zouden deze mensen deel mogen nemen aan het avondmaal. In bijna de helft van de gemeentes zouden mensen met een homoseksuele relatie gedoopt mogen worden op basis van hun geloof.

Alle hierboven genoemde percentages zijn afgeleid uit de onderstaande grafiek.

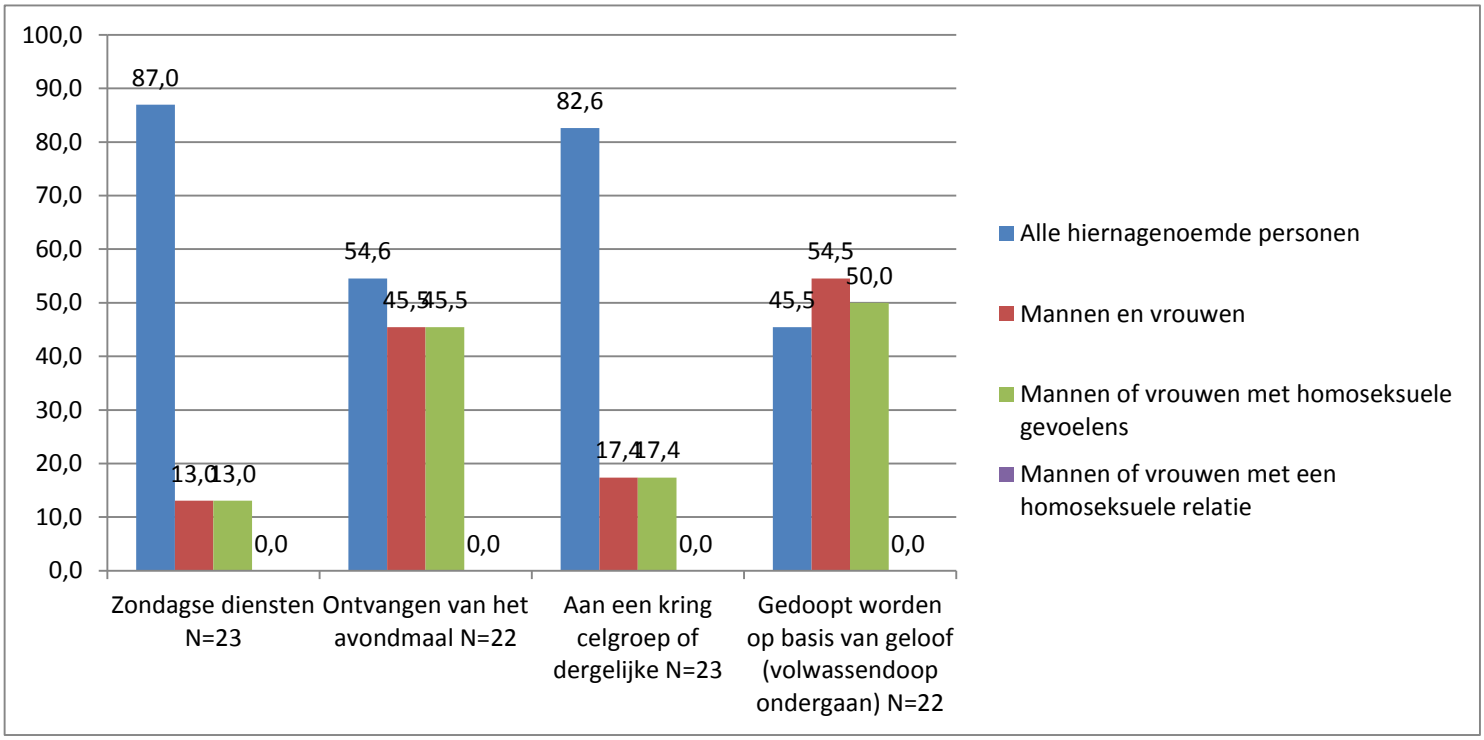

[10]

Figuur 4.9 ABC: Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die binnen uw gemeente, in principe, deel mogen nemen aan de volgende activiteiten: . In percentages.

Ambten en leidinggevende posities

Met beantwoording van vraag 19 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie een ambt of leidinggevende positie bekleden?

[10] Bij *Gedoopt worden op basis van geloof (volwassendoop ondergaan*) heeft een respondent alle vakjes aangekruist. Wij hebben dezes reactie verwerkt als *Alle hierna genoemde personen* en weggehaald bij de overige antwoordmogelijkheden. De originele grafiek vindt u in bijlage 5 response ABC op alle vragen: Q18 .

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk 3.3 *Vraagstelling van de survey*.

Omdat vrouwen binnen de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen geregeld geen ambten of leidinggevende posities mogen bekleden, bespreken bij dit onderdeel alleen de mannen.[11]

Mannen met homoseksuele gevoelens
Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies lijken mannen met homoseksuele gevoelens deze in ongeveer een kwart van de gevallen (24,9%) niet te mogen bekleden. Bijna 45% lijkt aan te geven dat mensen met homoseksuele gevoelens geen voorganger mogen worden.

Mannen met homoseksuele relaties
Een respondent lijkt aan te geven dat alle genoemde personen, ook mensen die een homoseksuele relatie hebben, diaken of onderdeel van het muziekteam mogen zijn. In alle overige gevallen lijken alle respondenten aan te geven dat mannen met een homoseksuele relatie geen ambt of leidinggevende positie mogen bekleden.

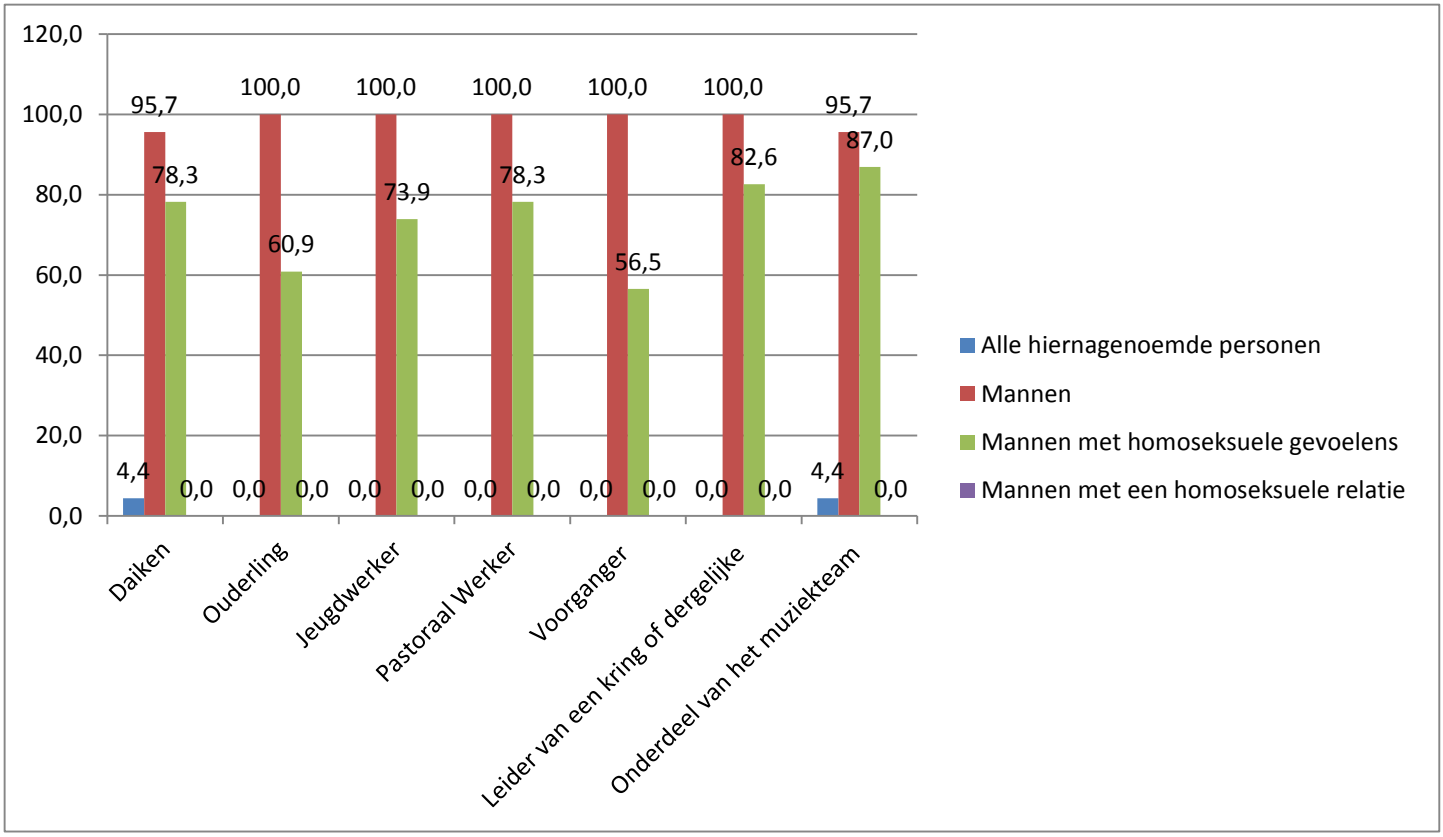

Figuur 4.10 ABC: Beantwoording vraag: 'Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen:'. In percentages. N=23.

[11] In Bijlage 5: Q18. Vindt u de onbewerkte grafiek bij deze vraag.

4.5 Verhouding tot landelijk beleid

In dit deelhoofdstuk wordt het landelijk beleid van de ABC, aan de hand van de *Adviesnota homoseksualiteit in de ABC-gemeenten* (COTA, 2016), inzichtelijk gemaakt. Vervolgens wordt dit beleid vergeleken met de uitslagen van het survey-onderzoek.

Begin 2016 heeft het COTA een adviesnota opgesteld over homoseksualiteit. Deze adviesnota is na instemming van het ABC-bestuur vervolgens naar alle ABC-voorgangers en raden verstuurd en het onderwerp homoseksualiteit is op de ALV op 20 april 2016 besproken. “De adviesnota geeft aan hoe men binnen deze kerkelijke groepering omgaat en om wil gaan met het thema homoseksualiteit.” (Voorzitter van het COTA: Wulffraat H. Persoonlijke mededeling. 23-06-2016) Deze nota hebben we gebruikt om de theologische en morele overtuiging van de ABC-gemeente weer te geven.

Bespreken van homoseksualiteit

De nota adviseert letterlijk om homoseksualiteit tijdens preken, huiskringen en in het jeugdwerk te bespreken. (Hst 2.2 en hst. 4.2.1) Homoseksualiteit wordt bij een meerderheid van de kerken (64%) ook besproken gedurende huiskringen. Iets minder dan de helft van de kerken (48%) bespreekt homoseksualiteit in de jeugdgroep. Eveneens bespreekt 48% van de gemeentes homoseksualiteit in themadiensten over seksualiteit in brede zin.

Kennen van personen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie

Het COTA adviseert om naar homoseksuelen en hun worstelingen te luisteren. Hier doet de ABC-zichtbaar inspanningen voor (hst. 2.2). Het feit dat er een adviesnota over homoseksualiteit is geschreven en dat de landelijke ALV het onderwerp heeft besproken, is naar onze mening veelzeggend. Men zwijgt er niet over, maar probeert op actieve wijze een gesprek over het onderwerp te starten en biedt lokale gemeentes ondersteuning in het faciliteren hiervan (hst. 4.2.1). Toch kent, in verhouding tot de overige twee groeperingen, het grootste percentage voorgangers geen betrokkenen van de gemeente met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie. 41,7% geeft aan momenteel geen betrokkenen te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie, 25% geeft aan dat dezen ook in het verleden niet bekend waren. Slechts een respondent, hiermee 4,2%, geeft aan ervaring te hebben met een of meerdere betrokkenen met een homoseksuele relatie. Indien men geen mensen kent met homoseksuele gevoelens of relaties, kan men ook niet met hen in gesprek gaan. Homoseksualiteit wordt bij ABC-gemeenten dan ook minder in pastorale gesprekken besproken dan bij de overige twee groeperingen.

Theologische en morele overtuigingen

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

De adviesnota van het COTA geeft aan dat men ervan overtuigd is dat God homoseksualiteit niet zo bedoeld heeft (hst. 3.2) en dat het hebben van homoseksuele gevoelens een gevolg is van de gebroken staat van de schepping. De overtuiging van het COTA komt overeen met de overtuiging die doorklinkt uit de enquête. Volgens ons onderzoek ziet momenteel 95,8 tot 100% van de ABC-gemeenten homoseksualiteit niet als een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksuele relaties

Het COTA ziet dat de Bijbel geen ruimte geeft voor homoseksuele relaties, wel erkent deze dat de context erg verschilt van de huidige. Het COTA meent dat de Bijbel zich uitsluitend negatief uitlaat over homoseksuele praktijken. “Als zodanig past het gelovigen niet om zich in dergelijke praktijken te

begeven." (hst. 3.3) Indien een homoseksueel koppel in liefde en trouw samenleeft dient ter sprake te blijven komen dat Gods ideaal een monogame verbintenis tussen man en vrouw is. Het tragiekmodel van Nullens wordt genoemd in de nota. Men lijkt een homoseksuele geaardheid te zien als onderdeel van de tragiek van de gebroken schepping. Ook lijkt men aan te geven geen goede of juiste keuze rondom homoseksuele relaties te kunnen maken. Samen met pastoranten kan enkel gezocht worden naar de keuze voor het 'minste kwaad'. Beseffende dat iedere christen afhankelijk is van de heling en vergeving van Christus en zowel zondaar als rechtvaardige is (hst. 4.2.1). Theologisch gezien keurt men een homoseksuele relatie dus af, binnen het pastoraat lijkt men bereid te zijn om samen met de pastorant naar een begaanbare weg te zoeken.

Uit ons onderzoek blijkt dat alle gemeenten beleidsmatig homoseksuele relaties afkeuren. Vanuit persoonlijke overtuiging keurt 16,7% van de voorgangers een homoseksuele relatie echter niet af.

Huwelijk

Het COTA geeft aan dat men geen ruimte ziet voor huwelijksbevestiging van een homoseksuele relatie. (Hst. 4.2.2) Het zegenen van een homoseksuele relatie buiten het huwelijk, zoals die beschreven is in de voorstudie, wordt niet expliciet genoemd. Toch onderschrijft Wulffraat dat er op grond van de eerdergenoemde exegese uit hoofdstuk 2 van de nota geen ruimte is voor huwelijksbevestiging, noch voor de inzegening van een parmante relatie. (Wulffraat H. schriftelijke mededeling. Wulffraat 07-09-2016)

Ons survey-onderzoek laat zien dat het inzegenen van een homoseksueel huwelijk binnen geen enkele ABC-gemeente mogelijk is. Wel geeft één voorganger (4,4%) aan dat het in de gemeente mogelijk is om buiten het huwelijk een zegen te vragen over een homoseksuele relatie. In totaal geven vier respondenten (16,7%) aan van mening te zijn dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mag worden.

Omgang in de praktijk

Gemeenteleven

De nota noemt expliciet dat iedereen welkom is in de gemeente en niemand de deur gewezen wordt vanwege hun seksuele gerichtheid. Toch lijkt hier binnen enkele lokale geloofsgemeenschappen anders over gedacht te worden. In ons survey-onderzoek lijken drie voorgangers (13%) aan te geven dat iemand niet deel mag nemen aan de zondagse dienst indien deze een homoseksuele relatie heeft. Verder noemt de nota ook dat men met iedereen moet zoeken naar antwoord op de vraag: 'ben je bereid om Jezus in alles te volgen, te gehoorzamen en te breken met dat wat zondig is?' Indien het antwoord op deze vraag oprecht positief is meent het COTA dat de doop, de toegang tot het avondmaal of het opdragen een betrokkenen niet mag worden onthouden. Ook niet indien deze betrokkene een homoseksuele relatie heeft. (hst. 4.2.2) In ons survey-onderzoek geeft meer dan de helft van de respondenten (54,6%) aan dat mensen met een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het avondmaal. Precies de helft van de respondenten geeft aan dat mensen met een homoseksuele relatie zich in principe mogen laten dopen.

Ambten en leidinggevende posities

In de nota wordt genoemd dat het ambt ook toegankelijk moet zijn voor mensen met homoseksuele gevoelens. (4.2.2) In ons survey-onderzoek lijkt 24,9% van de respondenten verbonden aan de ABC echter aan te geven dat ambten of leidinggevende functies gesloten zijn voor mannen met homoseksuele gevoelens. Bij het ambt van voorganger is dit percentage het hoogst, 43,5% zou aangeven dat dit ambt gesloten is voor een mannen met homoseksuele gevoelens.

De nota spreekt niet expliciet over de mogelijkheid voor mannen met een homoseksuele relatie om een ambt te bekleden. Toch geeft 100% van de respondenten aan dat leidinggevende posities en ambten niet vervuld kunnen worden door mannen met een homoseksuele relatie. Eén respondent, hiermee 4,4%, geeft aan dat een man met een homoseksuele relatie diaken mag worden en ook onderdeel mag zijn van het muziekteam.

4.6 Conclusies

Homoseksualiteit wordt besproken binnen de ABC-gemeenten, zowel op landelijk niveau als in alle lokale gemeenschappen. (Bijlage 6: Q4) Het onderwerp blijkt zelfs iets meer op beleidsniveau besproken te worden dan in pastorale gesprekken. (Figuur 4.1 en 4.2) Mogelijk komt dit doordat 41,7% van de voorgangers momenteel aangeeft geen betrokkenen te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie, terwijl men tegelijkertijd vanuit de landelijke ABC wel wordt aangespoord om bij dit onderwerp stil te staan. (Figuur 4.8) 37,5% van de respondenten geeft aan dat diens gemeente over een eigen gemaakt visie- of beleidsdocument rondom het thema homoseksualiteit beschikt. (Bijlage 6: Q9)

De theologische en morele overtuigingen van de ABC-gemeenten zijn conservatief te noemen. Beleidsmatig staan de landelijke ABC en de lokale geloofsgemeenschappen allemaal afkeurend tegenover homoseksuele relaties. 16,7% van de voorgangers geeft echter aan persoonlijk niet afkeurend tegenover zo'n relatie te staan. (Figuur 4.4) De adviesnota noemt homoseksuele praktijken als 'niet zoals de Schepper het bedoeld heeft'. (COTA, 2016, p. 7)De overgrote meerderheid van de lokale gemeenschappen deelt deze visie. Nul tot 4,2% van de ABC-gemeenten ziet homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval, maar als variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd. (Figuur 4.6)

Op landelijk niveau geeft de ABC aan geen ruimte te zien om een homoseksuele relatie binnen of buiten het huwelijk te zegenen. Geen enkele voorganger vindt dat een homoseksuele relatie *binnen* het huwelijk gezegend mag worden. Wel geeft een zesde aan te vinden dat een homoseksuele relatie *buiten* het huwelijk gezegend mag worden. Dit is mogelijk bij één van de onderzochte gemeenten (4,3%). (figuur 4.7)

De vraag: 'ben je bereid om Jezus in alles te volgen, te gehoorzamen en te breken met dat wat zondig is?' dient iedere gelovige gesteld te worden (COTA, 2016, p. 10). Indien de vraag oprecht positief beantwoord wordt, meent het COTA de toegang tot het avondmaal en de doop een betrokkenen niet te mogen onthouden. Ook niet als deze in een homoseksuele relatie leeft. Het avondmaal en de doop zijn bij ongeveer de helft van de lokale ABC-gemeenten toegankelijk voor mensen met een homoseksuele relatie. (Figuur 6.9)

De ambten zouden volgens de adviesnota in principe beschikbaar moeten zijn voor mensen met *homoseksuele gevoelens*. In de praktijk blijkt dat dit echter niet overal het geval is. Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies lijken mannen met homoseksuele gevoelens deze in ongeveer een kwart van de gevallen (24,9%) niet te mogen bekleden. Mannen met een *homoseksuele relatie* kunnen vrijwel *nergens* een ambt of leidinggevende positie bekleden. (Figuur 6.10)

5 Omgang met homoseksualiteit binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken

5.1 Inleiding

Uit een kerkscheuring binnen de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt in 1967 is het kerkverband ontstaan dat we tegenwoordig kennen als de Nederlands Gereformeerde Kerk (verder te noemen NGK) ontstaan. Binnen de groepering is er veel ruimte om de eigen weg te gaan. De Nederlands Gereformeerde Kerk bestaat momenteel uit 89 plaatselijke gemeenten en er zijn 83 predikanten verbonden aan een plaatselijke gemeente, 37 van hen hebben deelgenomen aan de enquête. De groepering heeft warme banden met de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (GKv) en de Christelijk Gereformeerde Kerken (CGK). Tien van de 91 lokale NGK-gemeenten zijn zelfs samenwerkingsgemeenten met de CGK (NGK, 2016). In dit onderzoek representeert de NGK de orthodox-gereformeerde stroming binnen de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen.

5.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten

37 respondenten verbonden aan de NGK, hebben vraag 4 beantwoord, 91,9% van hen geeft aan het onderwerp homoseksualiteit binnen dezes kerkelijke gemeente weleens besproken is. Drieëndertig respondenten die hebben aangegeven dat homoseksualiteit besproken is in diens gemeente hebben vraag 5 beantwoord. Hier wordt gevraagd in hoeverre en gedurende activiteiten. De response op deze vraag wordt in dit hoofdstuk besproken.

Waar homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt.

Zoals weergegeven in de ontstaande grafiek wordt homoseksualiteit in de meeste NGK-gemeentes tijdens pastorale gesprekken (90,9%), gedurende vergaderingen van de kerkenraad (90,9%) en gedurende de jaarlijkse huisbezoeken (75,8%) besproken. Verder geeft de meerderheid van de respondenten verbonden aan de NGK aan dat homoseksualiteit ook tijdens de volgende activiteiten wordt besproken: kennismakingsgesprekken met potentiële nieuwe leden, huisgroeigroepen of dergelijke, jeugdgroep, het vormen van een meerjarenbeleid en gedurende catechisatie.

Homoseksualiteit wordt het minst besproken gedurende gezinsdiensten en themadiensten over homoseksualiteit specifiek. 12,1% van de respondenten geeft aan dat homoseksualiteit hier het afgelopen kerkelijke seizoen besproken is.

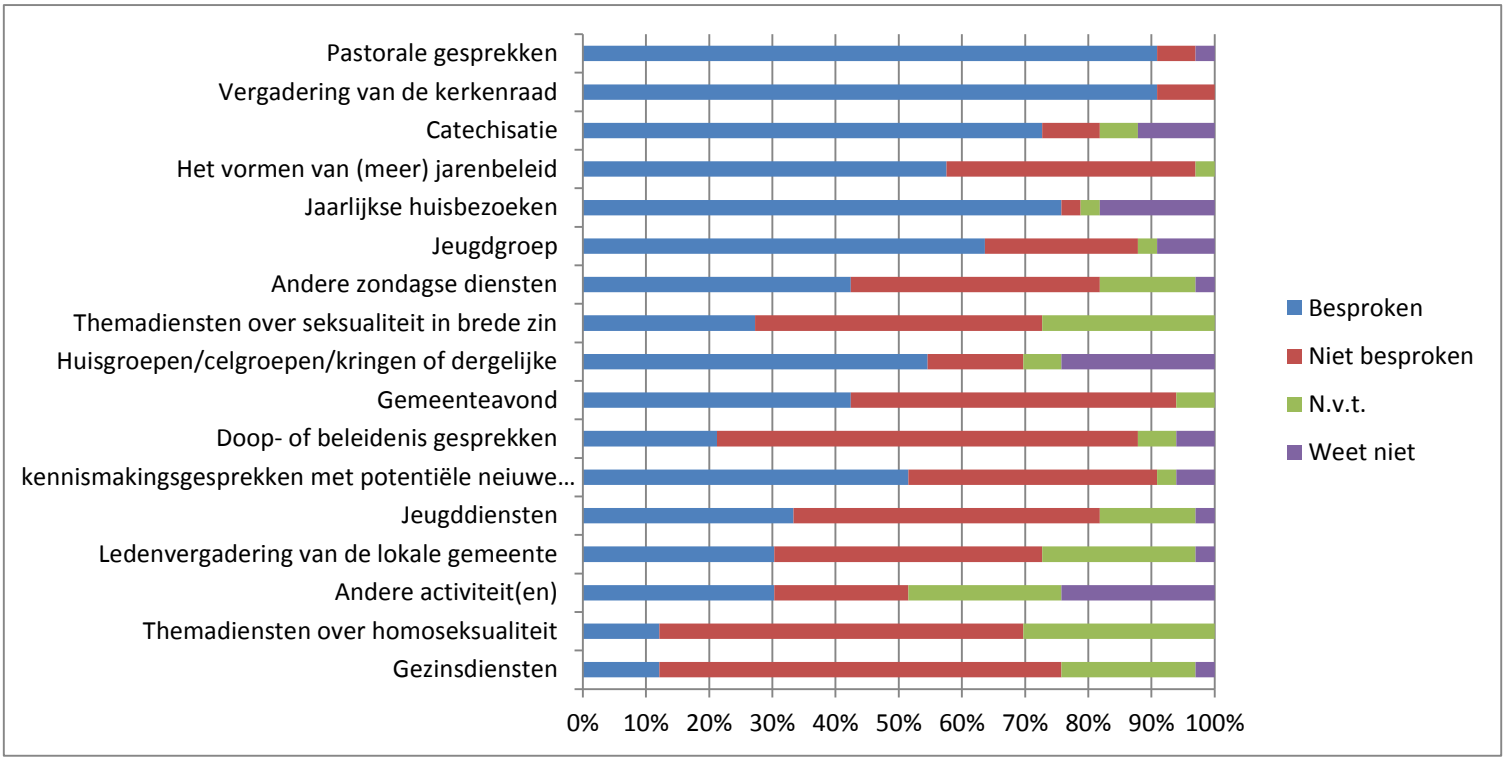

Figuur 5.1 Bespreking homoseksualiteit gedurende activiteiten van ABC gemeenten in procenten, kerkelijk seizoen 2015-2016

Hoe vaak homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt.

Meest besproken in kerkenraden

Homoseksualiteit wordt niet alleen in de 90,9% van de gemeentes besproken in de kerkenraad en tijdens het pastoraat. Ook wordt homoseksualiteit hier gemiddeld het vaakst besproken. Met 1,61 punten, op een schaal van 0 tot 3 punten, wordt homoseksualiteit het meest besproken in de kerkenraad, gevolgd door pastorale gesprekken (1,58 punten). Hiermee is homoseksualiteit gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen gedurende deze activiteit besproken. (Figuur 6.3)

In onderstaande tabel kan men zien waar het onderwerp gemiddeld nog meer een enkele keer besproken is en waar het onderwerp vrijwel niet besproken is in kerkelijk seizoen 2015-2016.

Figuur 5.2 Frequentie bespreking homoseksualiteit in NGK gemeenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. 3 puntenschaal. 0 punten= niet besproken of weet niet, 1 punt: een enkele keer besproken, 2 punten= meerdere malen besproken, 3 punten is regelmatig besproken. N=33

Meer dan 1 punt (Gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen besproken)	Tussen de 0,5 en 1 punt	Minder dan 0,5 punt (Gemiddeld vrijwel niet besproken)
• Vergadering van de kerkenraad	• Jeugdgroep • Huisgroeigroep/celgroepen/kringen of	• Doop-of belijdenis Gesprekken

• Pastorale gesprekken • Catechisatie • Het vormen van een (meer)jarenbeleid • Jaarlijkse huisbezoeken	dergelijke • Andere zondagse diensten • Gemeenteavond • Andere activiteit(en) • Ledenvergadering van de lokale gemeente • Kennismakingsgesprekken • Jeugddiensten	• Themadiensten over homoseksualiteit • Gezinsdiensten • Themadienst over seksualiteit in brede zin [12]

In vergelijking met het gemiddelde

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt. Figuur 5.3 toont de verhouding van het bespreken van homoseksualiteit met het gemiddelde en de andere twee onderzochte groeperingen.

Minder besproken gedurende diensten over seksualiteit
Hoewel de Nederlands Gereformeerde Kerken homoseksualiteit over het algemeen het meest bespreken, bespreken ze dit minder gedurende diensten. Ze scoren vooral lager op het bespreken van homoseksualiteit gedurende themadiensten over seksualiteit in brede zin. Gemiddeld scoort men daar 0,88 punt terwijl de NGK hier slechts 0,46 punt scoort. Ook scoort ze lager dan het gemiddelde op het bespreken van homoseksualiteit gedurende themadiensten over homoseksualiteit specifiek.

Meer besproken in kleine groepen en op beleidsniveau
De NGK scoort hoger dan de overige twee groeperingen op het bespreken van homoseksualiteit gedurende: volwassen kringen, jeugdgroepen, jeugddiensten, kennismakingsgesprekken, jaarlijkse huisbezoeken, tijdens het vormen van een (meer)jarenbeleid gedurende een ledenvergadering, kerkenraadsvergaderingen, gemeenteavonden en andere activiteiten. Daarmee lijkt homoseksualiteit meer dan bij de overige groeperingen besproken te worden op beleidsniveau en in kleine groepen.

Discussie:
Allicht bespreekt men homoseksualiteit binnen de NGK meer in kleine groepen omdat men binnen de NGK ook meer mensen kent die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben. Bij vraag 15 van dit onderzoek geeft 12,1% aan geen betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie te kennen, gemiddeld geeft 19,3% van alle respondenten dit aan.

[12] De gegevens bijbehorend tot deze tabel zijn terug te vinden in figuur 5.3.

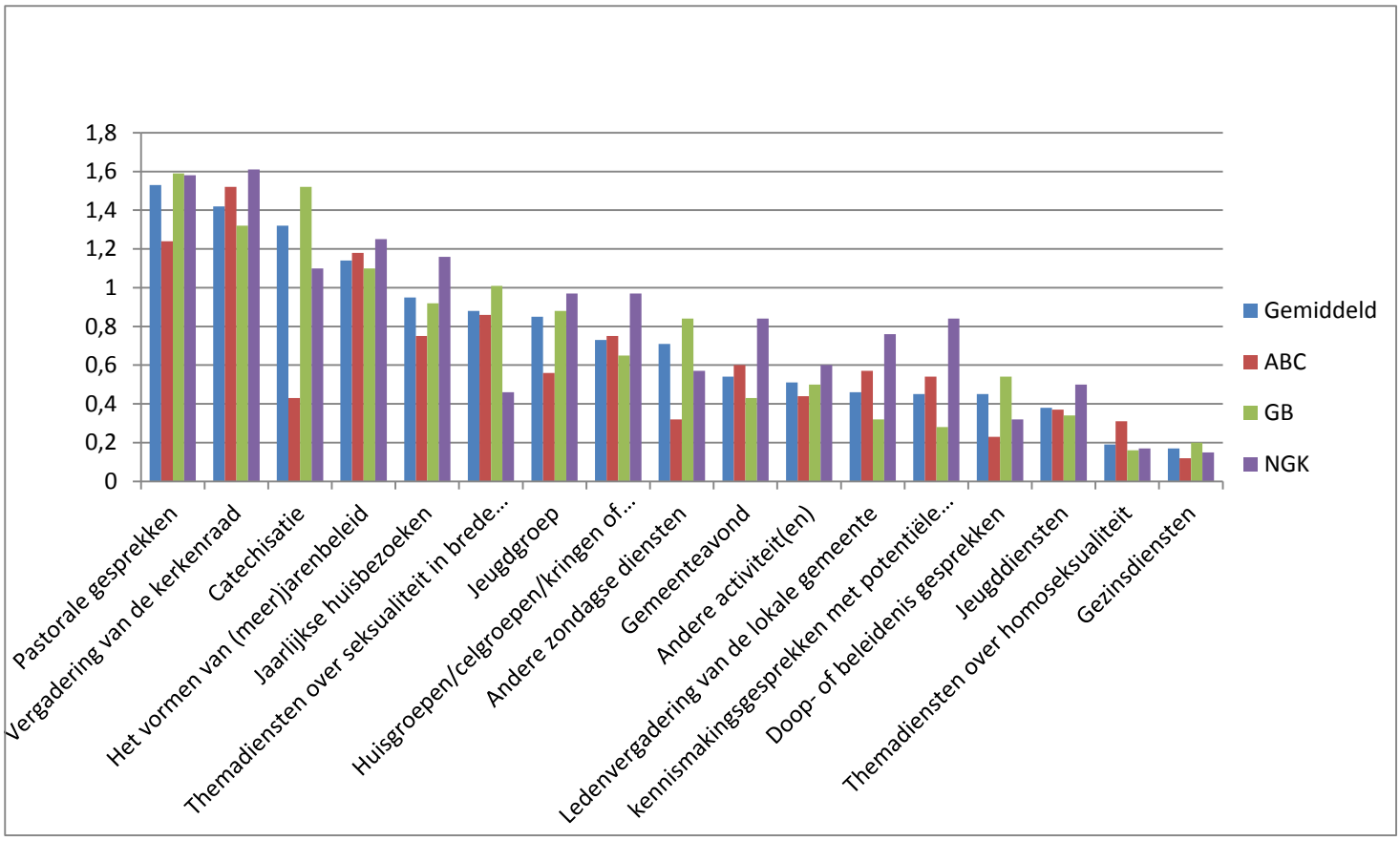

Figuur 5.3 De Bespreking van homoseksualiteit in kerkelijk seizoen 2015-2016, gedurende gemeentelijke activiteiten. 3 puntenschaal. N=154.

5.3 Theologische en morele overtuigingen

De theologische en morele overtuiging van de NGK is op drie manieren getoetst. Er is gekeken naar de overtuiging van predikanten, de overtuiging die doorklinkt in de lokale visie- of beleidsdocumenten en de visie die volgens de predikanten overheersend is in de kerkenraden. De analyse van deze gegevens vindt u in dit hoofdstuk.

De vragen met betrekking op de persoonlijke overtuiging zijn door 36 predikanten beantwoord. De vragen met betrekking op de kerkenraad zijn door 33 predikanten beantwoord. De vragen met betrekking op de inhoud van het visie- of beleidsdocument zijn door 18 predikanten beantwoord. Dit komt omdat 52,8% van alle respondenten verbonden aan de NGK aangeeft over een visie- of beleidsdocument te beschikken.

Homoseksuele relaties

De analyses van vraag 6, 11 en 13 geven aan in hoeverre respondenten persoonlijk, de visie- of beleidsdocumenten en de kerkenraden homoseksuele relaties afkeuren.

Het onderstaande figuur laat zien dat homoseksuele relaties door de meeste NGK gemeentes niet worden afgekeurd. Gemiddeld worden homoseksuele relaties in 64,5% van de gemeentes niet afgekeurd. Meer dan een kwart van de gemeentes keurt een homoseksuele relatie wel af. Het is onbekend of de kerkenraden homoseksuele relaties minder vaak afkeuren dan de predikanten persoonlijk. 18,2% van de respondenten geeft namelijk aan dat het onderwerp te weinig in de

kerkenraad is besproken om antwoord te kunnen geven op deze vraag.

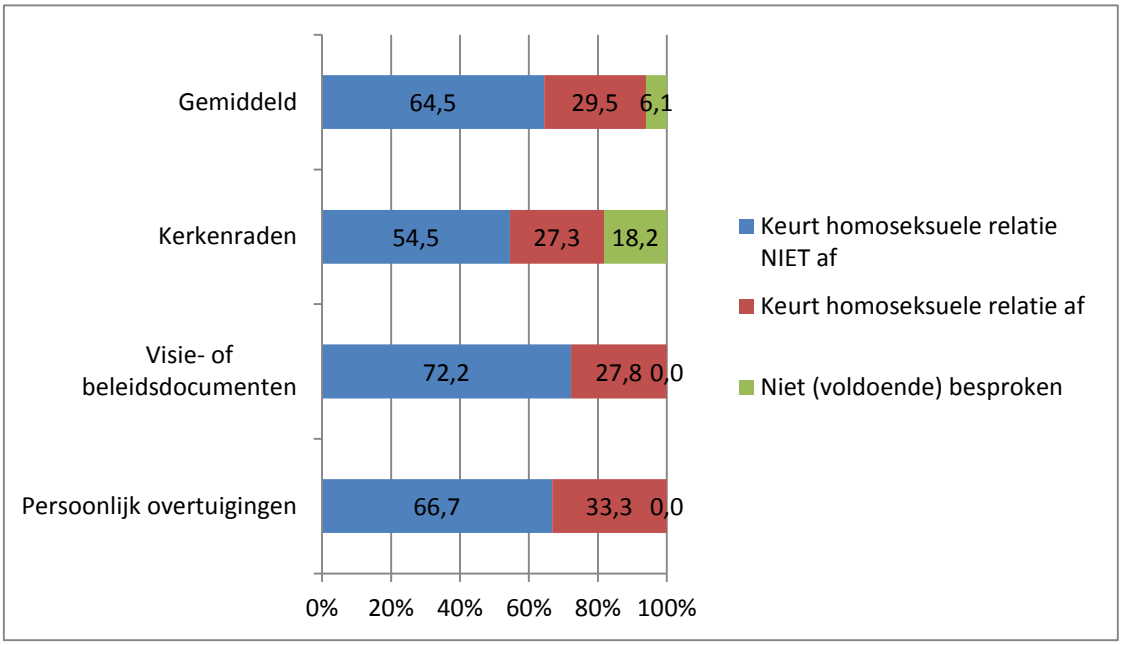

Figuur 5.4 Het afkeuren van homoseksuele relaties binnen de lokale NGK in percentages. Analyse vraag 6, 11 en 13. N Persoonlijke overtuigingen=36, N Kerkenraden=33, N Visie- of beleidsdocumenten = 9.

Verhouding tot kennen van homoseksuele betrokkenen

De onderstaande grafiek geeft een analyse van vraag 15 en 6 weer. U kunt zien dat predikanten die ervaring hebben met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of betrokkenen met een homoseksuele relaties, minder vaak afkeurend tegenover een homoseksuele relatie staan dan predikanten die hier geen ervaring me hebben.

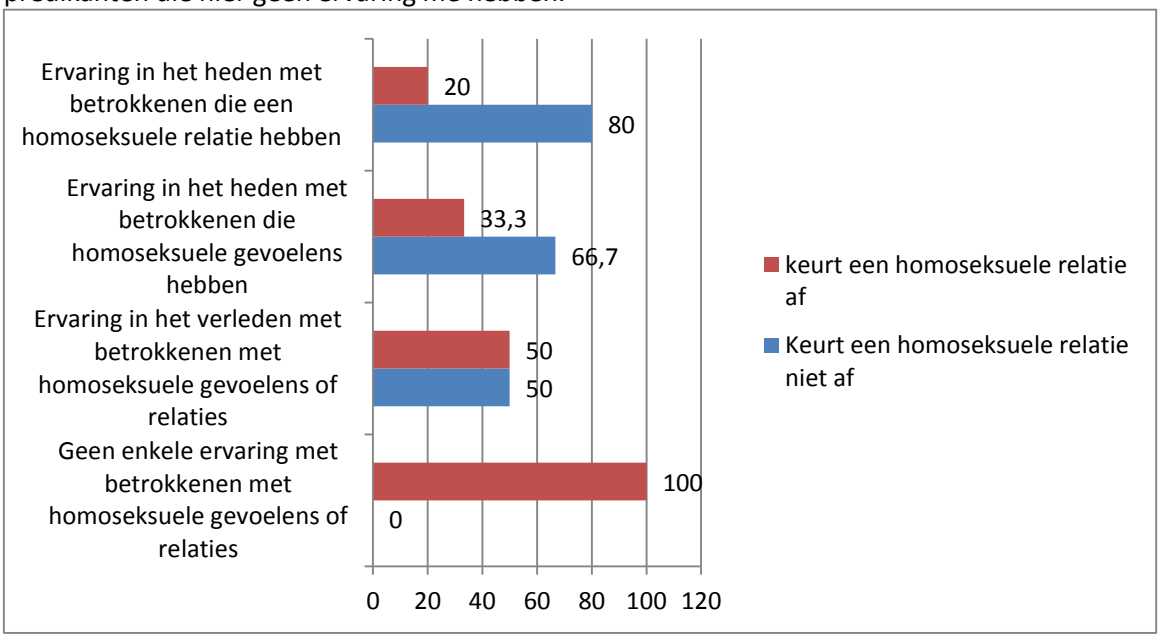

Figuur 5.5 NGK: Persoonlijke overtuiging van respondenten m.b.t. homoseksuele relaties in verhouding tot het kennen van homoseksuele betrokkenen in percentages. N= 2 tot 20.[13]

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Zowel bij de vragen 6, 11 en 13 als bij de vragen 7 , 12 en 14 is getoetst in hoeverre de geloofsgemeenschappen homoseksualiteit aan de zondeval verbinden.

Bij het beantwoorden van de vragen 6, 11 en 13 geeft geen enkele respondent aan dat de persoonlijke overtuiging, of de overtuiging die doorklinkt in het visie- of beleidsdocument het beste wordt weergegeven door de stelling die beweert dat homoseksualiteit geen gevolg is van de zondeval. Een respondent (3%) geeft aan dat deze stelling wel het beste de overtuiging van de kerkenraad weergeeft. Zes respondenten (18,2%) geven aan dat het onderwerp te weinig in de kerkenraad besproken is om deze vraag te beantwoorden. In alle overige gevallen geven respondenten aan dat de overtuigingen het beste worden weergeven door de stelling die aangeeft dat homoseksualiteit een gevolg van de zondeval is.

Bij vraag 7, 12 en 14 geeft gemiddeld 75,1% van de respondenten aan dat de persoonlijke overtuiging, de overtuiging die doorklinkt in het visie- of beleidsdocument of de overtuiging van de kerkenraad het geheel of grotendeels oneens is met de stelling die homoseksualiteit duidt als variatie die door de Schepper in de schepping is gelegd. Gemiddeld is 6,8% van de gemeenten het grotendeels eens met deze stelling. Geen enkele gemeente noch respondent persoonlijk zou het volledig eens zijn met deze stelling.

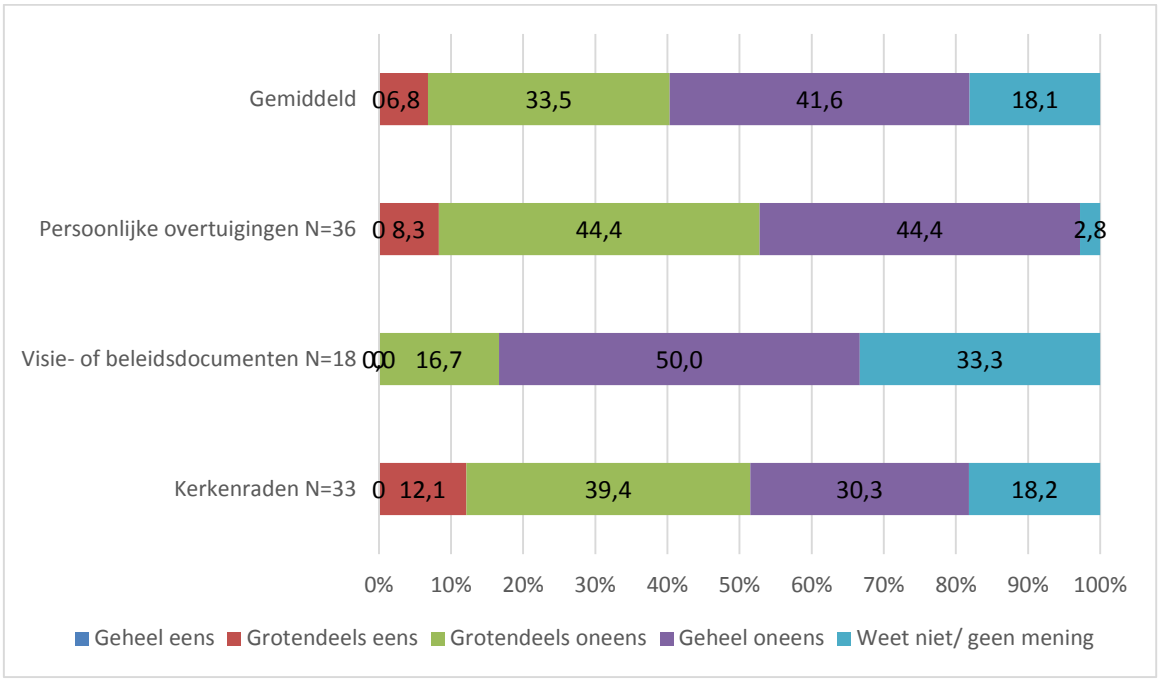

Figuur 5.6 NGK: Response op stelling: 'Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.' In percentages.

[13] N geen enkele ervaring met homoseksuelen = 2, N ervaring in het verleden met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie = 2 (dezen kennen momenteel geen betrokkenen met deze gevoelens of relaties), N Ervaring in het heden met betrokkenen die homoseksuele gevoelens hebben = 18, N Ervaring in het heden met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben = 20.

Aan de hand van de hierboven besproken gegevens vermoeden we dat 0,0 tot 12,1 % van de lokale NGK homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval, maar als variatie ziet die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Er heersen dus diverse overtuigingen rondom de oorsprong van homoseksualiteit binnen de NGK. De diversiteit wordt statistisch zichtbaar in de grafiek hierboven. Binnen die statistische gegevens leggen predikanten vervolgens ook verschillende nuances. Indien we de reacties op deze stelling analyseren kunnen we zien dat een aantal respondenten aan lijkt te geven dat ze geen uitspraak kunnen doen over de morele goede of slechte aard van homoseksualiteit en met name een homoseksuele relatie zoals we die tegenwoordig kennen. De Bijbel spreekt er volgens hen niet of niet voldoende over en we hebben ermee te dealen. Zo geeft respondent 76, die het grotendeels oneens is met de stelling en een homoseksuele relatie niet afkeurt, het volgende aan: *'Ik durf over de oorsprong van homoseksualiteit geen harde uitspraken te doen. De wijsheid van mijn Schepper gaat mij ver te boven. Je kunt lang en kort praten over of homoseksualiteit een gevolg is van de zondeval, maar wat betekent dat dan voor de omgang daarmee in de gemeente of voor iemand met dergelijke gevoelens. Het is er, dat is een gegeven. We moeten als kerken zeer zorgvuldig, pastoraal en liefdevol hiermee omgaan.'*
Toch zijn er ook respondenten die een eenduidigere mening lijken te hebben, maar eveneens aangeven een homoseksuele relatie niet af te keuren en het grotendeels oneens te zijn met de stelling. Zo ook respondent 22: *'Dat homoseksualiteit een gevolg is van de door de zonde (als macht) verstoorde menselijke verlangens, moeten we toch zeggen als we Rom. 1 serieus willen nemen. We kunnen het niet vieren als grotere rijkdom.'*

Homoseksueel huwelijk

Er is alleen gevraagd naar de persoonlijke overtuiging van predikanten rondom een homoseksueel huwelijk (vraag 8) en naar de mogelijkheid binnen de lokale geloofsgemeenschap om dit huwelijk in te zegenen (vraag 17).

Zoals u kunt zien in grafiek 5.7 geeft precies 50% van de respondenten aan te vinden dat een homoseksuele relatie binnen (16,7%) of buiten het huwelijk (33,3%) gezegend mag worden. Dit zou in slechts 3,2% van de gemeentes mogelijk zijn. Bij 16,1% van de gemeentes is het onbekend of men ruimte biedt voor het inzegenen van een homoseksuele relatie of huwelijk.
Het verschil tussen de persoonlijke overtuiging van de voorgangers en de mogelijkheden die de gemeentes bieden om homoseksuele relaties te zegenen is dus groot.

Discussie:
Dat men een homoseksuele relatie niet mag zegenen in een gemeenschap kan meerdere redenen hebben. Dit kan komen doordat de gemeente theologische en moreel gezien geen homoseksuele relatie kan inzegenen, maar dit hoeft niet. Men zou bijvoorbeeld een dergelijke relatie ook niet kunnen zegenen omdat dit onrust kan creëren. Wat hier de reden is weten we niet.

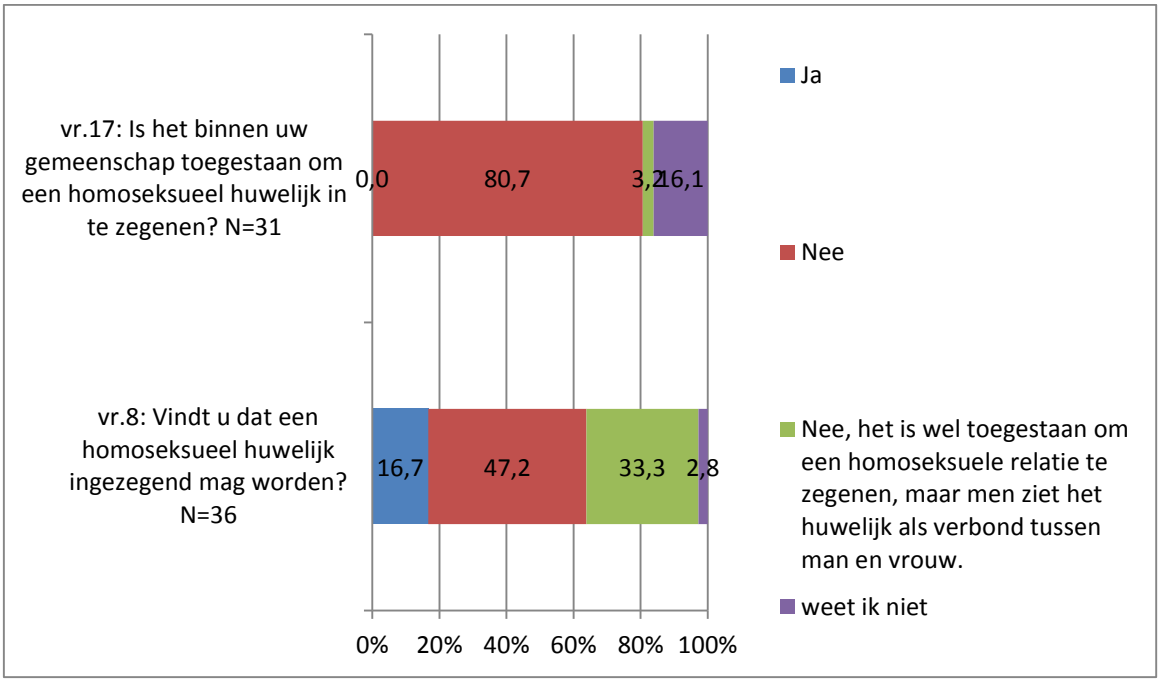

[14]

Figuur 5.7 NGK: Toestaan inzegenen van homoseksuele relaties in percentages.

5.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk

In dit hoofdstuk vindt u de analyse van vraag 15 tot en met 19. Er wordt inzichtelijk gemaakt in hoeverre predikanten homoseksuele betrokkenen kennen. Ook geeft dit hoofdstuk inzicht in hoeverre mensen die homoseksuele gevoelens ervaren en mensen die leven in een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het gemeenteleven en in hoeverre dezen een ambt mogen bekleden.

Kennen van personen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie

In grafiek 5.8 is te zien dat de meerderheid van de NGK gemeenten momenteel ervaring heeft met betrokkenen die homoseksuele gevoelens dan wel een homoseksuele relatie hebben.

[14] De vijf respondenten die vraag 17 niet hebben beantwoord hebben het volgende bij vraag 8 aangegeven: 1 *Weet ik niet*, 1 *nee*, 3 *Nee, want ik zie het huwelijk als verbond tussen man en vrouw, maar ik vind wel dat een homoseksuele relatie gezegend mag worden.*

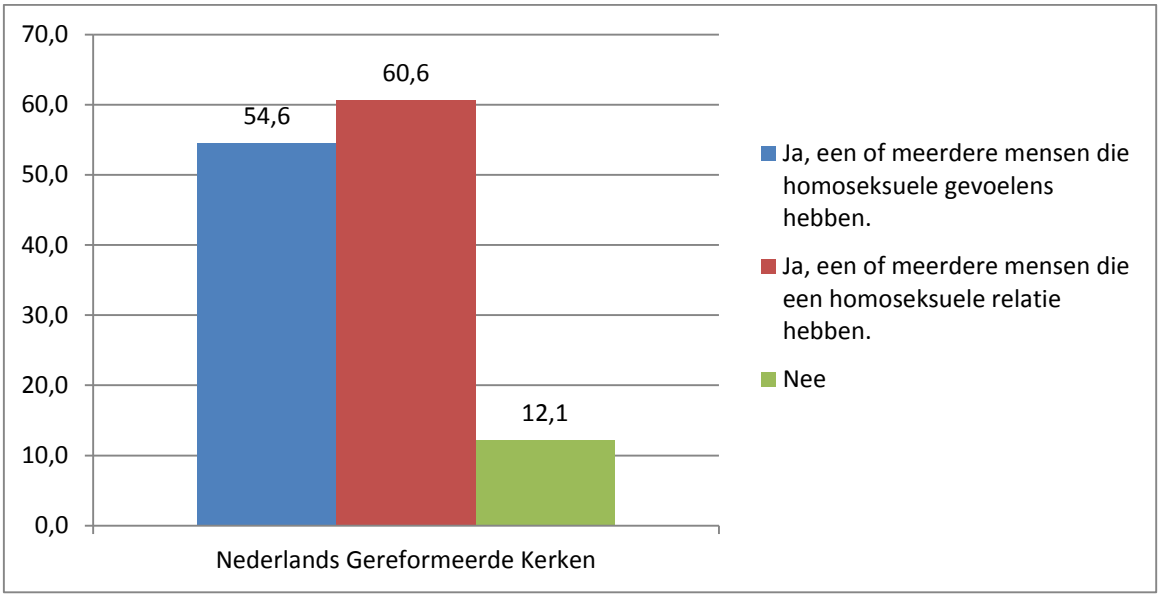

Figuur 5.8 NGK beantwoording vraag 15: 'zijn er op dit moment, voor zover u weet, betrokkenen bij uw gemeente die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben?' (Meerdere antwoorden mogelijk.), in percentages. N=33.

Vier respondenten (12,1%) geven aan momenteel geen ervaring te hebben met mensen met homoseksuele gevoelens. Bij beantwoording van vraag 16 geeft een van deze respondent aan in het verleden ervaring te hebben met een of meerdere betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben. Daarnaast geeft een van hen aan ervaring te hebben gehad met een of meerdere betrokkenen die homoseksuele gevoelens hebben. De overige twee respondenten geven aan zowel in het heden als het verleden geen ervaring te hebben met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie.

Uit de bovengenoemde gegevens kunnen we concluderen dat 22 respondenten (66,7%) aangeven dat diens gemeente in het heden of verleden ervaring heeft met betrokkenen met een homoseksuele relatie. Slechts 2 respondenten (6,1%) geven aan zowel in het heden als in het verleden geen ervaring te hebben met betrokkenen die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben. Alle overige respondenten (93,9%) geven aan dat de gemeente hier in het heden of verleden wel ervaring mee heeft.

Gemeenteleven

Met beantwoording van vraag 18 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie deelnemen aan het gemeenteleven?

Omdat het ondergaan van volwassendoop niet gebruikelijk is binnen de NGK, zullen we niet op deze activiteit ingaan.

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk 3.3 *Vraagstelling van de survey.*

Mensen met homoseksuele gevoelens
Mensen met homoseksuele gevoelens mogen aan alle activiteiten binnen de lokale NGK deelnemen.

Mensen met een homoseksuele relatie.
Mensen met homoseksuele relaties zouden bij alle gemeentes deel mogen nemen aan een Bijbelkring. Een respondent lijkt aan te geven dat mensen met een homoseksuele relatie niet deel mogen nemen aan zondagse diensten. Drie respondenten lijken aan te geven dat dezen niet deel mogen nemen aan het avondmaal. Bij vier gemeenten zouden mensen met een homoseksuele relatie geen belijdenis van het geloof af mogen leggen.

De percentages van de genoemde gegevens zijn zichtbaar in de onderstaande grafiek.

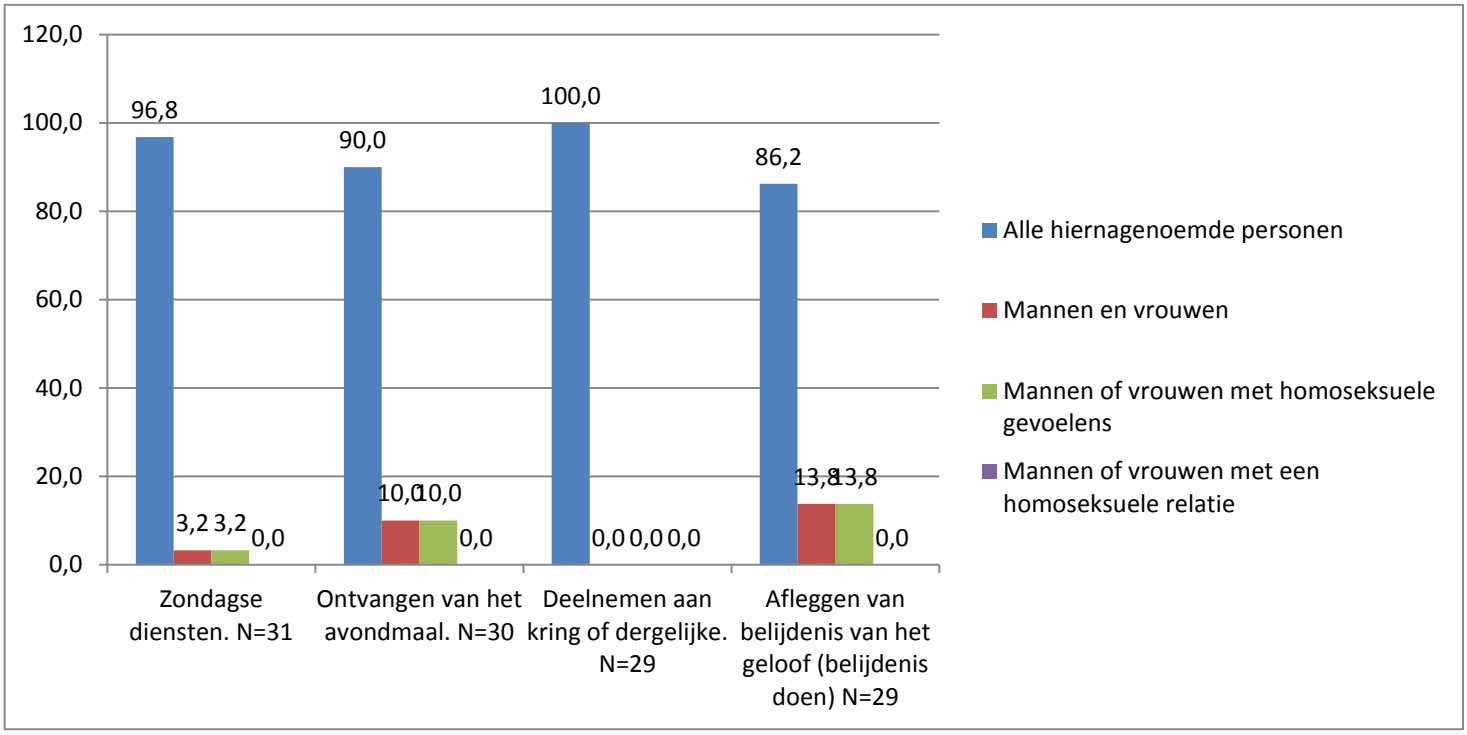

Figuur 5.9 NGK: Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die binnen uw gemeente, in principe, deel mogen nemen aan de volgende activiteiten. In percentages.

Ambten en leidinggevende posities

Met beantwoording van vraag 16 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie een ambt of leidinggevende positie bekleden?

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor zijn te vinden in hoofdstuk *3.4* Vraagstelling van de survey.

Omdat vrouwen binnen de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen geregeld geen ambten of leidinggevende posities mogen bekleden, bespreken we bij dit onderdeel alleen de mannen.

Mannen met homoseksuele gevoelens
De leidinggevende functies lijken open te staan voor mannen met homoseksuele gevoelens. De ambten staan in de meeste gevallen open voor mannen met homoseksuele gevoelens, toch lijkt een enkele gemeente deze te sluiten voor mensen met homoseksuele gevoelens.

Vier respondenten lijken aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens het ambt van diaken niet mogen vervullen, eveneens lijken vier respondenten dit aan te geven voor het ambt van oudste en pastoraal werker. Zes respondenten lijken aan te geven dat een man met homoseksuele gevoelens geen predikant mag worden. Drie respondenten lijken aan te geven dat een man met homoseksuele gevoelens geen jeugdwerker mag worden.

Men lijkt gemiddeld bij 10,7% van de ambten en leidinggevende posities aan te geven dat mensen met homoseksuele gevoelens deze niet mogen vervullen. Bij het ambt van predikant is dit percentage het hoogst (21,5%).

Mannen met homoseksuele relaties
Leidinggevende functies lijken in de meeste gemeenten open te staan voor mannen met een homoseksuele relatie. De ambten zijn daarentegen in de meeste gevallen gesloten voor mannen met een homoseksuele relatie.

Vijf respondenten lijken aan te geven dat mannen met een homoseksuele relatie het ambt van diaken in principe wel mogen vervullen. Vier respondenten lijken dit aan te geven betreffende het ambt van oudste. Twaalf respondenten lijken aan te geven dat een man met een homoseksuele relatie jeugdwerker mag worden in hun gemeente. Negen respondenten lijken dit aan te geven betreffende de functie van pastoraal werker. Slechts twee respondenten geven aan dat iemand met een homoseksuele relatie het ambt van voorganger zou mogen bekleden.

Het ambt van predikant lijkt het minst open te staan voor mannen met homoseksuele gevoelens of mannen met een homoseksuele relatie.

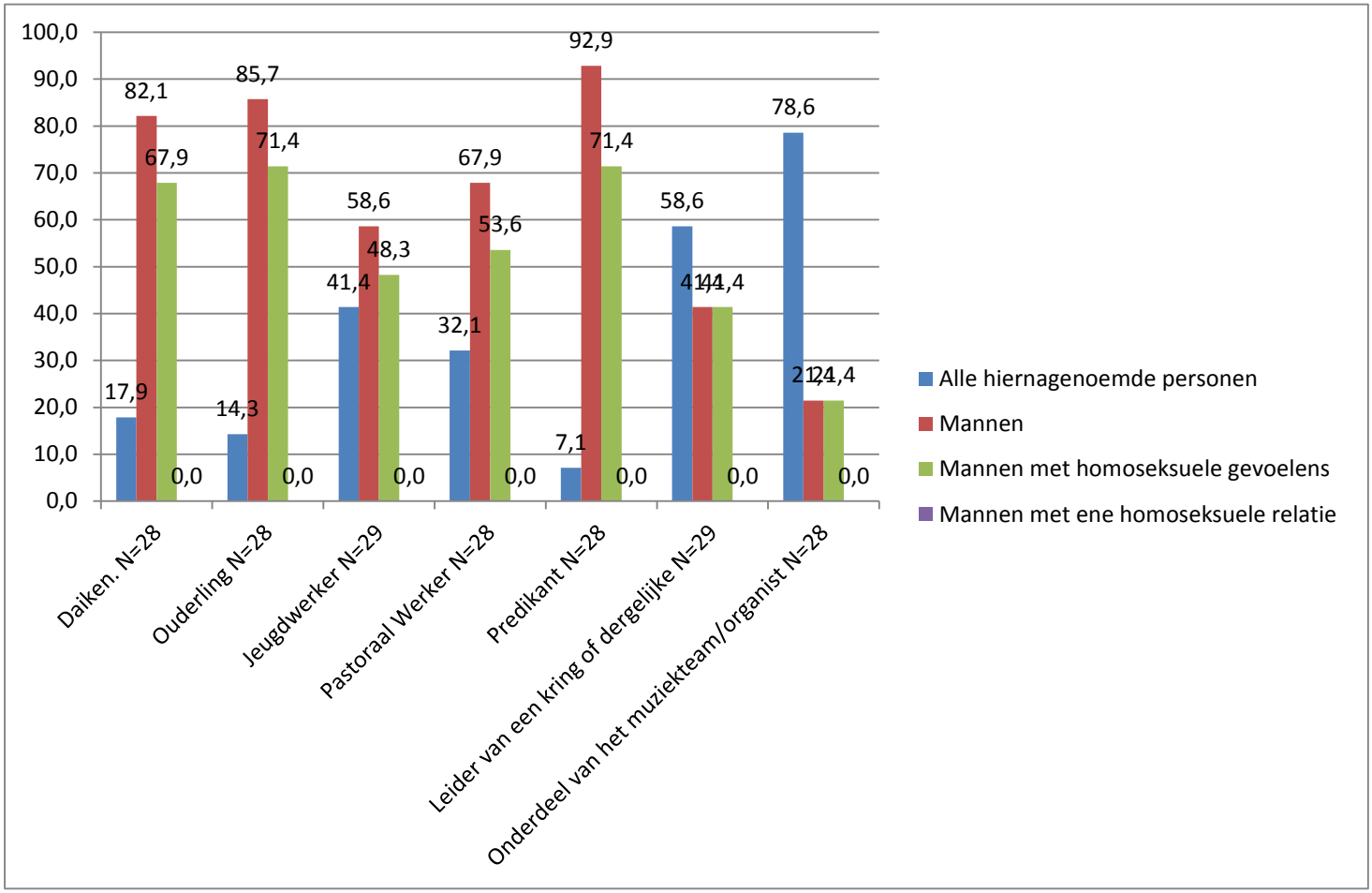

Figuur 5.10 NGK: Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen. In percentages.[15] [16]

5.5 Verhouding tot landelijk beleid

In dit deelhoofdstuk wordt het landelijk beleid van de NGK, aan de hand van het *Besluit inzake ambt en homoseksualiteit (Commissie Ambt en Homoseksualiteit NGK. 2016)* en de hier genoemde bijlagen vergeleken met de uitslagen van de ons onderzoek.

Een studiecommissie is al in 2011 begonnen met het zoeken naar een antwoord op de vraag welke weg Gods Woord wijst inzake het roepen van gemeenteleden die een homoseksuele relatie hebben

[15] Een aantal respondenten heeft bij diverse leidinggevende posities en ambten niet aangegeven dat mannen het ambt mogen bekleden en vervolgens wel weer aangegeven dat mannen met homoseksuele gevoelens het ambt van diaken mogen bekleden. Vermoedelijk bedoelen de respondenten dat beiden het ambt mogen bekleden. Wij hebben hun antwoorden op deze wijze geïnterpreteerd. Zo hebben ze het echter niet ingevuld. De onaangepaste grafiek vindt u in bijlage 7: Q18.

[16] Een van de respondenten heeft bij iedere functie of elk ambt aangegeven dat alle hierna genoemde personen deze taak mogen vervullen, heeft vervolgens alle genoemde personen behalve mannen met een homoseksuele relatie en vrouwen met een homoseksuele relatie, aangekruist. De reacties van deze respondent worden daarom niet meegerekend.

tot het ambt van ouderling of diaken. (Het besluit verscheen pas in januari 2016.)
De aanleiding was dat de NGK Utrecht ambten open wilde stellen voor personen met een dergelijke relatie. Om de relaties met de GKv en de CGK te eerbiedigen wilde de ledenvergadering van de NGK in eerste instantie een gezamenlijke studiecommissie met de genoemde groeperingen vormen. De GKv heeft zo'n gezamenlijke commissie in 2011 afgewezen. De ledenvergadering stelde een klankbordgroep samen met daarin leden van de GKv en CGK. Het onderzoek is gedaan door een studiecommissie van de NGK en weerspiegelt daarom alleen de visie van de NGK. (NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015, p. 124)

Bespreken van homoseksualiteit

Het is opvallend dat de NGK in gesprek is gegaan met homoseksuele leden en vertegenwoordigers van organisaties die zich voor homoseksuele christenen inzetten[17].(NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015)Deze gesprekken zijn opgenomen in het rapport *Ambt en homoseksualiteit* en worden gebruikt bij het vormen van een beleid omtrent homoseksualiteit en het ambt. Verder wordt er in het besluit enkel genoemd dat men de commissie van Toerusting verzoekt om de kerken met gesprekleiders en materiaal te helpen bij het bieden van een veilig thuis, door homoseksualiteit in ieder geval binnen de gemeenten bespreekbaar te maken. (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016, p. 4) Er wordt niet benoemd waar men homoseksualiteit wil bespreken.

Uit ons onderzoek blijkt dat het onderwerp bij de meeste gemeentes besproken wordt in de kerkenraad, gedurende pastorale gesprekken en jaarlijkse huisbezoeken. Daarnaast wordt homoseksualiteit ook meer dan bij de overige onderzochte groeperingen besproken op beleidsniveau en in kleine groepen. Het onderwerp lijkt minder in grote groepen besproken te worden. We kunnen ons voorstellen dat de lokale gemeenten op deze wijze een veilige omgeving proberen te creëren voor homoseksuelen gemeenteleden.

Theologische en morele overtuigingen

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Homoseksualiteit wordt niet gezien als scheppingsvariant maar als 'diviant'. (NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015, p. 9) "Homoseksualiteit is geen scheppingsvariant, maar een gevolg van de gebrokenheid die door de zondeval in Gods goede schepping haar intrede heeft gedaan." (NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015, p. 23) In het besluit van de NGK noemt men het volgende: "we kunnen het Bijbels onderwijs niet anders verstaan dan dat homoseksualiteit afwijkt van hoe God de mens in het begin van zijn schepping bedoeld heeft." (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016, p. 2)

Ons onderzoek onderstreept dat het merendeel van de NGK homoseksualiteit als gevolg van gebrokenheid ziet. Ons onderzoek toont aan dat nul tot 12,1% van de NGK-gemeenten homoseksualiteit ziet als variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd (figuur 5.6).

Homoseksuele relaties

"Waar homoseksualiteit in de Bijbel ter sprake komt is dat zonder uitzondering afkeurend." aldus het besluit. (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016, p. 9) Ook benadrukt het besluit de context van afgoderij en rebellie tegenover God. Een homoseksuele relatie van liefde en trouw vindt men niet terug in de Bijbel. Daarom zouden homoseksuelen geoorloofd zijn om verschillende keuzes te

[17] Namelijk: Stichting Onze Weg, Stichting RefoAnders, Vereniging Contrario en Stichting KP (Landelijk KoördinatiePunt groepen kerk en homoseksualiteit).

maken omtrent een relatie. Zo onthoudt de ene zichzelf bijvoorbeeld een relatie om God te dienen en kiest de ander om wel een relatie te hebben. Binnen het pastoraat kan men luisterend en biddend samen de weg van God zoeken.

Uit ons onderzoek blijkt dat er ook binnen lokale gemeenschappen verschillend over homoseksuele relaties gedacht wordt. Ongeveer twee derde van de NGK-gemeenten -zou niet afkeurend tegenover homoseksuele relaties staan. Een derde zou hier wel afkeurend tegen overstaan. Het is opvallend dat bijna een vijfde van de respondenten aangeeft dat het onderwerp niet voldoende is besproken binnen kerkenraden om te weten of men een homoseksuele relatie afkeurt of juist niet. (Figuur 7.4)

Huwelijk
Binnen de NGK wordt het homohuwelijk als een brug te ver gezien, het zegenen van een homoseksuele relatie wordt door enkelen wel voor mogelijk gehouden. (NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit, 2015, p. 9)

J. Mudde schreef ter ondersteuning van de *Commissie Ambt en Homoseksualiteit* het boek *Van Sjibbolet naar Sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus* (2015).Volgens Mudde zou het huwelijk alleen bedoeld zijn voor mensen in een heteroseksuele relatie. Wel is hij van mening dat mensen met een homoseksuele relatie een zegen over hun verbintenis van liefde en trouw mogen ontvangen, maar dan wel buiten het huwelijk.
Ook J. Bouma (2015)noemt in de door hem geschreven bijlage *Meerwaarde van het ambt* dat het huwelijk uitsluitend is bedoeld voor een relatie tussen een man en een vrouw. “Niet voor niets is het huwelijk de weerspiegeling van de relatie tussen de Heere en zijn volk en tussen de Heer Jezus en zijn gemeente. Een homoverbintenis kan niet hieraan voldoen; een verbintenis tussen twee mannen of tussen twee vrouwen staat dan ook niet op gelijke voet met het huwelijk tussen man en vrouw.” (2015, p. 17)

Uit ons onderzoek blijkt dat er binnen enkele gemeentes onduidelijkheid bestaat of de lokale gemeenschappen wel of niet geoorloofd zijn om een homoseksueel huwelijk of een homoseksuele relatie te zegenen. Ongeveer een zesde van de predikanten die meewerken aan ons onderzoek, geeft aan niet te weten of een homoseksueel huwelijk in diens gemeente gezegend mag worden. Vrijwel alle overige predikanten geven aan dat het zegenen van een homoseksueel huwelijk niet in diens gemeenschap is toegestaan. Toch geeft precies de helft van hen aan wel te vinden dat een homoseksuele relatie binnen het huwelijk (16,7%) of daarbuiten (33,3%), gezegend mag worden. (Figuur 5.7)

Omgang in de praktijk

Gemeenteleven
Men erkent dat er binnen de NGK verschillende visies rondom het avondmaal worden geëerbiedigd: “De een vindt dat een homoseksuele relatie als leven in zonde niet mag worden geaccepteerd. Een ander vindt dat we in een gebroken wereld leven waarin God in zijn barmhartigheid de mens tegemoetkomt en dat daarom in de christelijke gemeente met meer of minder vrijmoedigheid ruimte mag worden gegeven aan homoseksuele relaties.” (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016, p. 3) De pastorale praktijk en de praktijk rondom het avondmaal lopen uiteen. Men wil geen uitspraken over het lokale pastoraat doen. Toch wil men niet berusten in de verschillen en roept men voorzichtig op om het avondmaal, in principe, open te stellen voor allen, ongeacht seksuele

gerichtheid of het hebben van een homoseksuele relatie: “Als homoseksuele broers en zussen een begaanbare weg zoeken in het besef dat zelfs "de allerheiligsten” nog maar een klein begin kunnen maken, kunnen we dan niet samen met hen het brood en de wijn gebruiken?” (p. 3). Het rapport spreekt niet over de mogelijkheid voor mensen met een homoseksuele relatie om openbare belijdenis van hun geloof af te leggen. Wel wordt er genoemd dat er belijdende leden zijn binnen de NGK die een homoseksuele relatie hebben.

24 van de 64 gemeenten die in 2011 de enquête van de NGK hebben ingevuld, gaven aan dat mensen met een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het avondmaal. (Bouma, 2015, p. 7) In ons onderzoek lijken maar liefst 27 van de dertig respondenten dit aan te geven. Hiermee zou 90% van de respondenten aangeven dat ook mensen die leven in een homoseksuele relatie in principe deel mogen nemen aan het avondmaal. 86,2% lijkt aan te geven dat deze mensen in principe ook belijdenis van hun geloof mogen afleggen. In vrijwel alle gemeenten zijn mensen met een homoseksuele relatie welkom bij de zondagse diensten en mogen deze deelnemen aan kringen en dergelijke. Mensen slechts homoseksuele gevoelens mogen deelnemen aan alle activiteiten, ook het avondmaal en het afleggen van de geloofsbelijdenis. (Figuur 5.9)

Ambten en leidinggevende posities

Binnen de NGK heersen er verschillende visies betreft het bekleden van het ambt voor mensen met een homoseksuele relatie. De vraag of mensen met slechts homoseksuele gevoelens ook het ambt mogen bekleden wordt niet gesteld.

Mudde pleit voor meer diversiteit binnen de NGK voor de visie op en omgang met het thema homoseksualiteit. Volgens hem zouden de ambten opengesteld moeten worden voor “homoseksuele gemeenteleden die overtuigd en publiekelijk te kennen geven in een relatie van liefde en trouw te willen leven.” (Bouma, 2015, p. 7) In dit opzicht vertegenwoordigt hij echter het minderheidsstandpunt, volgens het rapport.
Bouma is voorzichtiger in het openstellen van de ambten. Volgens hem zouden homoseksuelen die bewust celibatair leven om een drietal redenen in een “precaire” positie worden gebracht, indien het ambt open komt te staan voor mensen met een homoseksuele relatie. Deze personen zouden dit als ethisch laakbaar kunnen beschouwen. Ook zouden ze zich onvoldoende gesteund voelen door de gemeente van Christus. Ten derde zouden homoseksuelen die bewust celibatair leven het als problematisch kunnen ervaren om geestelijk gezag toe te kennen aan hen die op zo’n principieel punt een andere levenskeuze maken dan zijzelf. (Bouma, 2015, pp. 17-18)

Omdat er voor de openbare kwestie als het ambt een breed gedragen visie onmisbaar is, ziet de NGK momenteel geen ruimte om de ambten open te stellen voor homoseksuelen die een relatie hebben. Toch benoemt het rapport een ‘verlegenheid’: “… omdat we op andere punten gewend zijn geraakt aan het vervullen van ambten in onze kerken door broeders en zusters die dat naar de letter van de Schrift niet behoren te doen. Te denken valt aan degenen die hertrouwd zijn na echtscheiding (Mattheüs 19: 9) of ouders die hun kinderen niet onder controle hebben (1 Timotheüs 3: 4 en 5). (NGK Comissie ambt en homoseksualiteit, 2016, p. 3)”

Binnen ons onderzoek geeft het merendeel van de respondenten aan dat mannen met homoseksuele gevoelens een ambt mogen bekleden. Toch lijkt gemiddeld 10,7% van de 29 respondenten aan te geven dat mensen met enkel homoseksuele gevoelens ambten of

leidinggevende posities niet mogen bekleden[18]. Bij het ambt van predikant is dit percentage het hoogst: 21,5% van de respondenten zou aangeven dat dit ambt gesloten is voor mannen met homoseksuele gevoelens. Het ambt van diaken en ouderling zou in ongeveer 14% van de gevallen gesloten zijn voor mannen met homoseksuele gevoelens. (Figuur 5.10)

Het ambt van predikant lijkt ook het minst door mensen met een homoseksuele relatie bekleed te mogen worden. Binnen twee van de 28 gemeentes zou een man met een homoseksuele relatie dit ambt mogen bekleden. Vier respondenten geven aan dat mensen met een homoseksuele relatie in principe het ambt van ouderling mogen bekleden, vijf respondenten geven aan dat dezen het ambt van diaken mogen bekleden. (Figuur 5.10)

5.6 Conclusies

Homoseksualiteit wordt in 91,9% van de NGK-gemeenten besproken. (Bijlage 7: Q4) Ook wordt het thema op landelijk niveau besproken. Op landelijk niveau geeft men aan een veilig thuis voor homoseksuele betrokkenen te willen zijn. Uit ons onderzoek blijkt het thema meer in kleine groepen en op beleidsniveau besproken te worden dan bij de overige groeperingen. (Figuur 6.2)

52,8% van de respondenten geeft aan dat diens gemeente over een eigen gemaakt visie- of beleidsdocument rondom het thema homoseksualiteit beschikt. (Bijlage 7:Q9)
De theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit binnen de NGK zijn, zowel op landelijk als lokaal niveau, divers. Uit ons onderzoek blijkt dat ongeveer een derde van de predikanten afkeurend tegenover een homoseksuele relatie en twee derde staat hier niet afkeurend tegenover. (Figuur5.4) Volgens ons onderzoek ziet 0,0 tot 12,1 % van de lokale NGK homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval, maar als variatie te die de Schepper in de schepping heeft gelegd. De overgrote meerderheid van de respondenten lijkt homoseksualiteit te verbinden aan de gebrokenheid van de schepping. (Figuur 5.6)

Over het homohuwelijk lijkt er binnen de groepering verwarring te zijn. Het landelijke beleid geeft geen ruimte voor het zegenen van een huwelijkse verbintenis tussen twee mensen van hetzelfde geslacht. Wel geeft de groepering aan dat enkelen het zegenen van een homoseksuele relatie *buiten* het huwelijk wel voor mogelijk houden.
In ons onderzoek geeft een zesde van de predikanten aan niet te weten in hoeverre men binnen diens gemeente een homoseksuele relatie mag zegenen. Bij één gemeente mag men wel een homoseksuele relatie *buiten* het huwelijk zegenen. Bij alle overige kerken is het inzegenen van een homoseksuele relatie of een homoseksueel huwelijk niet mogelijk. Toch geeft precies de helft van de respondenten aan wel te vinden dat een homoseksuele relatie binnen het huwelijk (16,7%) of daarbuiten (33,3%) gezegend mag worden. (Figuur 5.7)

Bij vrijwel alle gemeenten zijn mensen met homoseksuele gevoelens, ook als deze leven in een homoseksuele relatie, welkom om deel te nemen aan zondagse diensten of Bijbelkringen. 24 van de 64 gemeenten die in 2011 de enquête van de NGK hebben ingevuld, gaven aan dat mensen met een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het avondmaal. (Bouma, 2015, p. 7) Bij ons onderzoek lijkt 90% van de respondenten aan te geven dat mensen met een homoseksuele relatie in principe deel mogen nemen aan het avondmaal. 86,2% lijk aan te geven dat deze mensen in principe ook belijdenis van hun geloof mogen afleggen. (Figuur 5.9)

[18] Ambten: diaken, ouderling, predikant. Leidinggevende functies: jeugdwerker, pastoraal werker, leider van kring of dergelijke, onderdeel van het muziekteam/organist.

De ambten zouden volgens het landelijke beleid in principe beschikbaar moeten zijn voor mensen met homoseksuele gevoelens. In de praktijk lijkt dat dit echter niet overal het geval. Zo lijkt een vijfde van de respondenten aan te geven dat het ambt van predikant gesloten is voor mensen met homoseksuele gevoelens.
Alle ambten zijn volgens het landelijk beleid gesloten voor mensen met een homoseksuele relatie. Toch lijken twee van de achtentwintig respondenten aan te geven dat het ambt van predikant open staat voor mensen met een homoseksuele relatie. Vier respondenten lijken dit aan te geven betreffende het ambt van ouderling en vijf betreffende het ambt van diaken. (Figuur 5.10)

6 Omgang met homoseksualiteit binnen de Gereformeerde Bond in de PKN

6.1 Inleiding

De Gereformeerde Bond (hierna GB) is opgericht op 18 april 1906 als vereniging binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. In 2004 fuseerde de Nederlandse Hervormde Kerk met de GB en de Evangelisch-Lutherse Kerk tot de Protestantse Kerk in Nederland. (PKN, Kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland, pp. 62-63) Sindsdien is de GB een vereniging binnen de PKN: “De vereniging heeft als doel binnen de PKN de gereformeerde waarheid te verbreiden en te verdedigen.” (Gereformeerde Bond) Het officiële orgaan van de GB is De Waarheidsvriend (sinds 1909). De GB telt anno 2011 zo’n 8000 leden (Christenpedia). In het adressenboekje 2015-2016 van de Gereformeerde Bond staan 333 predikanten die lid zijn van de GB en verbonden zijn aan een gemeente. Van hen hebben 115 gereageerd op onze enquête. In dit onderzoek representeert de GB de orthodoxe stroming binnen de PKN en de bevindelijk-gereformeerde stroming binnen orthodox-protestants Nederland.

6.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten

110 respondenten verbonden aan de GB hebben vraag 4 beantwoord. 91,8% van hen geeft hier aan dat het onderwerp homoseksualiteit binnen dezes kerkelijke gemeente weleens besproken is. (Bijlage 8: Q4) 96 respondenten hebben vraag 5 beantwoord. Hier wordt gevraagd in hoeverre men homoseksualiteit tijdens activiteiten bespreekt. De response op deze vraag worden in dit hoofdstuk besproken.

Waar homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt.

Homoseksualiteit wordt in de meeste gemeenten verbonden aan de GB tijdens catechisatie (96,9%), pastorale gesprekken (94,8%) en vergaderingen van de kerkenraad (82,3%) besproken. Verder geeft de meerderheid van de respondenten aan dat homoseksualiteit ook tijdens de volgende activiteiten wordt besproken: themadiensten over seksualiteit in brede zin, andere zondagse diensten, jeugdgroep, jaarlijkse huisbezoeken en tijdens het vormen van een (meerjaren)beleid.

Homoseksualiteit wordt het minst besproken gedurende themadiensten over homoseksualiteit (9,4%). Ook geeft 11,5% aan dat homoseksualiteit het afgelopen kerkelijke seizoen (2015-2016) is besproken gedurende een of meerdere gezinsdiensten.

In de onderstaande grafiek zijn deze en de overige percentages terug te vinden.

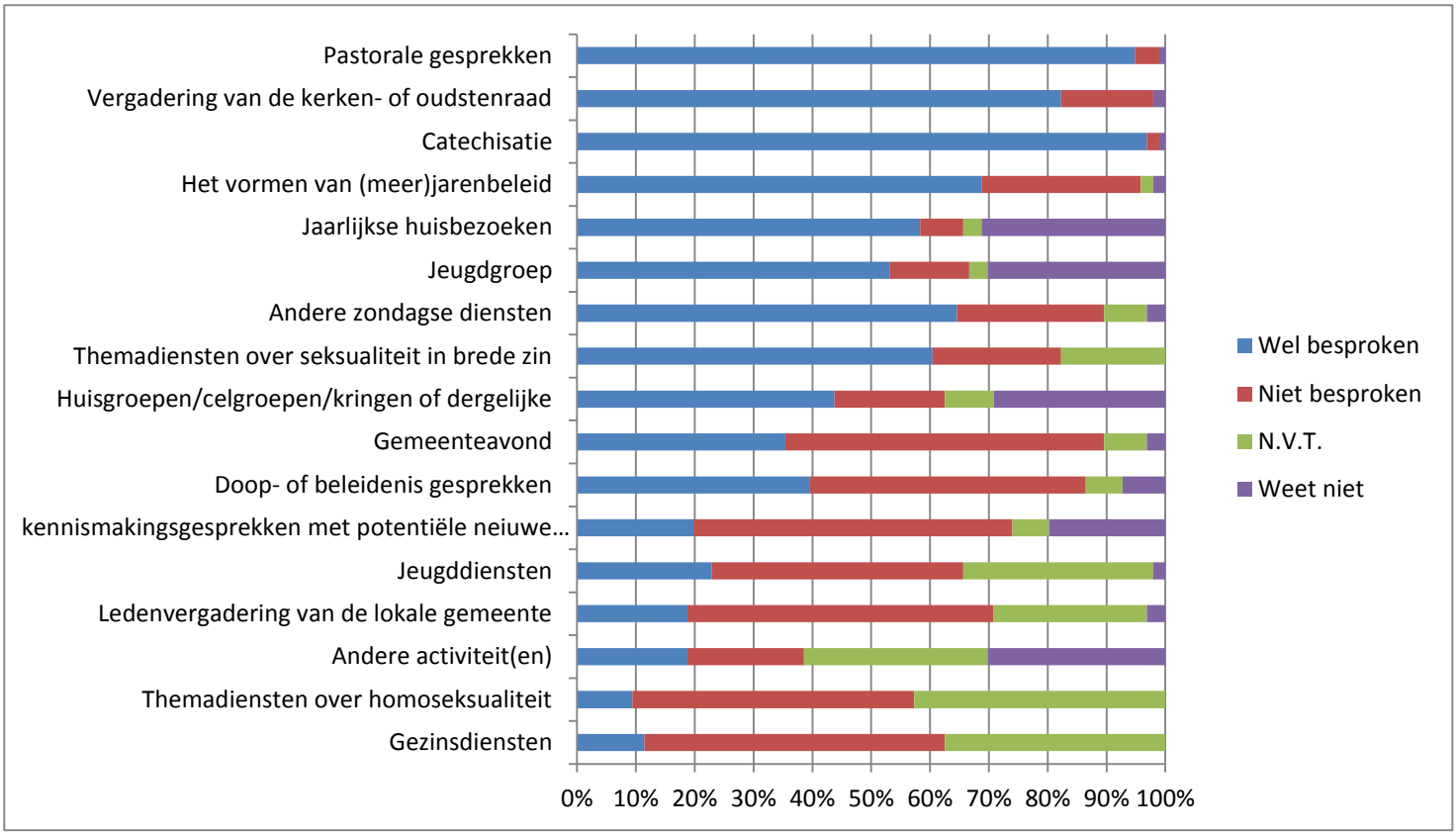

Figuur 6.1 Bespreking homoseksualiteit gedurende activiteiten van GB-gemeenten in procenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. N=96

Hoe vaak homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt.

Meest besproken tijdens pastorale gesprekken

Hoewel homoseksualiteit in meer gemeentes wordt besproken gedurende catechisatie, wordt het vaker besproken gedurende pastorale gesprekken. Met 1,59 punten, op een schaal van 0 tot 3 punten, wordt homoseksualiteit hier het vaakst besproken. Gevolgd door catechisatie (1,52 punten) en de kerkenraad (1,32 punten). Hiermee is homoseksualiteit gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen gedurende deze activiteiten besproken.

In figuur 6.2 is te zien waar het onderwerp gemiddeld nog meer een enkele keer besproken is en waar het onderwerp vrijwel niet besproken is in kerkelijk seizoen 2015-2016.

Figuur 6.2 Frequentie bespreking homoseksualiteit in GB-gemeenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. 3 puntenschaal. 0 punten= niet besproken of weet niet, 1 punt: een enkele keer besproken, 2 punten= meerdere malen besproken, 3 punten is regelmatig besproken. [19]N=96

Meer dan 1 punt (Gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen besproken)	Tussen de 0,5 en 1 punt	Minder dan 0,5 punt (Gemiddeld vrijwel niet besproken)
• Pastorale gesprekken • Vergadering van de kerkenraad • Catechisatie • Het vormen van een (meer)jarenbeleid • Themadienst over seksualiteit in brede zin	• Jaarlijkse huisbezoeken • Jeugdgroep • Huisgroeigroep/celgroepen/kringen of dergelijke • Andere zondagse diensten • Andere activiteit(en) • Doop-of belijdenis gesprekken	• Ledenvergadering van de lokale gemeente • Kennismakingsgesprekken • Jeugddiensten • Themadiensten over homoseksualiteit • Gezinsdiensten • Gemeenteavond

In vergelijking met het gemiddelde

De gegevens in deze paragraaf zijn enkel representatief voor de lokale gemeentes waar homoseksualiteit besproken wordt.

Figuur 6.3 toont de verhouding van het bespreken van homoseksualiteit met het gemiddelde en de andere twee onderzochte groeperingen:

Meer besproken gedurende onderwijsactiviteiten
Gedurende catechisatie, themadiensten over homoseksualiteit en andere zondagse diensten wordt het onderwerp meer dan bij de andere onderzochte groeperingen besproken.

Meest besproken gedurende pastorale gesprekken
Ook wordt homoseksualiteit meer besproken gedurende pastorale- en belijdenis gesprekken, dan bij de andere twee groeperingen.

Discussie:
Mogelijk wordt homoseksualiteit zoveel besproken binnen het pastoraat en gedurende belijdenis gesprekken omdat er veel mensen met homoseksuele gevoelens bekend zijn binnen de GB. 75% van de predikanten geeft aan betrokkenen van de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens. Bij de andere onderzochte groeperingen geeft ongeveer de helft dit aan. (Figuur 7.9)

Het minst besproken tijdens het vormen van beleid.
In vergelijking met de andere onderzochte groeperingen wordt homoseksualiteit het minst op beleidsniveau besproken. De GB bespreekt het onderwerp het minst van alle groeperingen gedurende vergaderingen van de kerkenraad, gemeenteavonden en ledenvergaderingen van de lokale gemeentes.

[19] De reacties van respondenten die N.V.T. bij een activiteit hebben aangegeven worden bij deze activiteit niet meegerekend.

Discussie:

De ABC en NGK hebben homoseksualiteit op landelijk niveau besproken: tijdens vergaderingen, adviesdocumenten en rapporten. Op deze wijze zijn hun lokale gemeenschappen aangemoedigd om over het onderwerp in gesprek te gaan. Dit is bij GB niet het geval. Wel wordt er in publicaties verbonden aan de GB opgeroepen om homoseksualiteit vooral in pastorale context te bespreken. (hst. 6.5 Verhouding tot landelijk beleid) Ook vond er in 2014, in samenwerking met de HGJB, een studiedag over homoseksualiteit plaats. (Contrario, 2014).

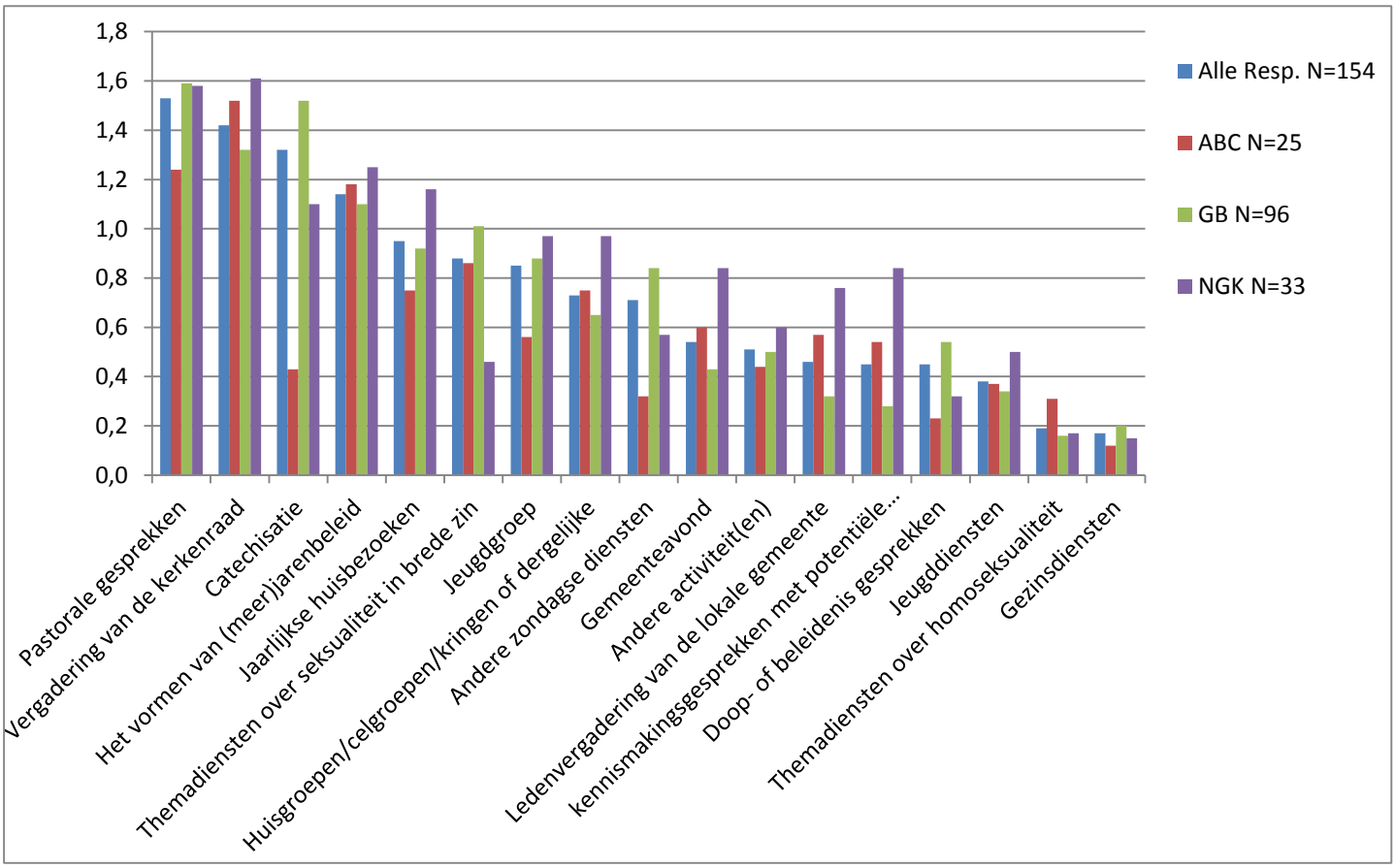

Figuur 6.3 De bespreking van homoseksualiteit in kerkelijk seizoen 2015-2016, gedurende gemeentelijke activiteiten. 3 puntenschaal. N=154.

6.3 Theologische en morele overtuigingen

De theologische en morele overtuiging van de lokale geloofsgemeenschappen van de GB is op drie manieren getoetst. Er is gekeken naar de overtuiging van voorgangers, de overtuiging die doorklinkt in de lokale visie- of beleidsdocumenten en de visie die volgens de voorgangers overheersend in de kerkenraden. De analyse van deze gegevens vindt u in dit hoofdstuk.

De vragen met betrekking op de persoonlijke overtuiging zijn door 105 predikanten beantwoord. De vragen met betrekking op de kerkenraad zijn door 104 respondenten beantwoord. De vragen met betrekking op de inhoud het visie- of beleidsdocument zijn door 45 respondenten beantwoord. Dit komt omdat 42,9% van de respondenten aangeeft dat de gemeente waarvoor deze werkzaam is over een visie of beleidsdocument beschikt.

Homoseksuele relaties

De analyses van vraag 6, 11 en 13 geven aan in hoeverre respondenten persoonlijk, de visie- of beleidsdocumenten en de kerkenraden homoseksuele relaties af keuren.

Na het analyseren van de response op de survey, te vinden in bijlage 8, kunnen we het volgende concluderen: Homoseksuele relaties worden binnen de meeste GB-gemeentes afgekeurd (86,1%). Al keurt ook zo'n 12% een homoseksuele relatie niet af.

De persoonlijke overtuiging van predikanten lijkt het minst afkeurend tegenover homoseksuele relaties te staan. De kerkenraden lijken het meest afkeurend tegenover een homoseksuele relatie te staan.

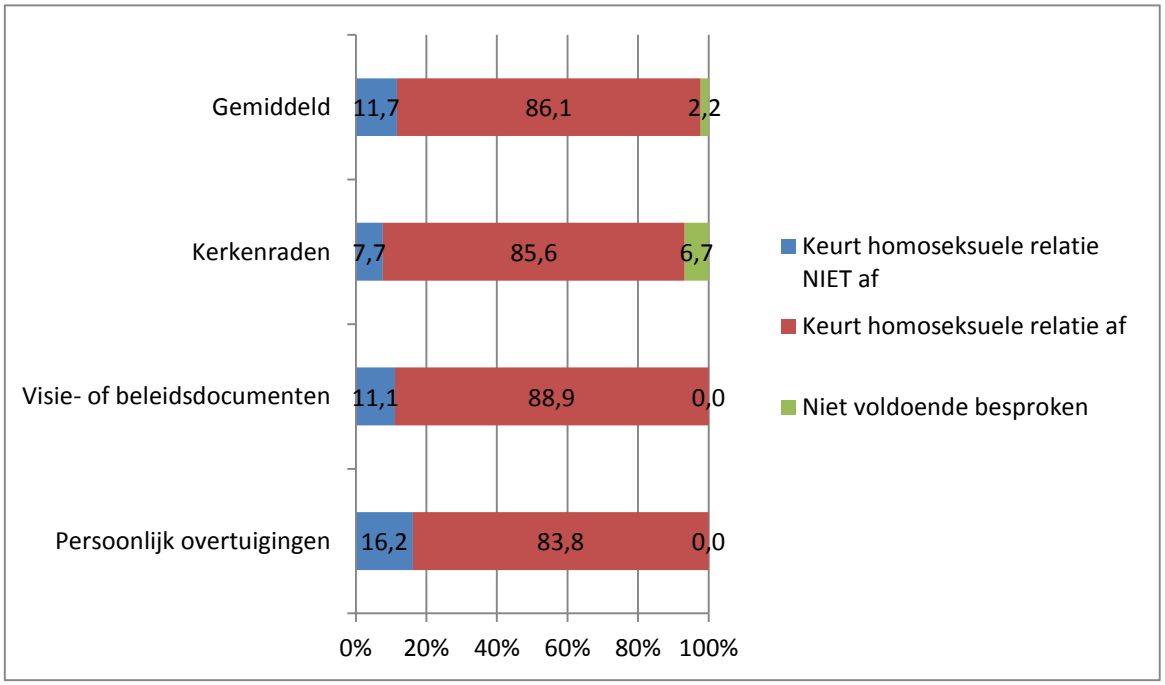

Figuur 6.4 Het afkeuren van homoseksuele relaties binnen de lokale GB in percentages. Analyse vraag 6, 11 en 13. N Persoonlijke overtuigingen=105, N Kerkenraden=104, N Visie- of beleidsdocumenten = 45.

Verhouding tot kennen van homoseksuele betrokkenen

De onderstaande grafiek geeft de een analyse van vraag 15 weer. U kunt zien dat predikanten die in het heden of verleden ervaring hebben met homoseksuele betrokkenen vaker niet afkeurend

tegenover een homoseksuele relatie staan dan predikanten die hier geen ervaring mee hebben.

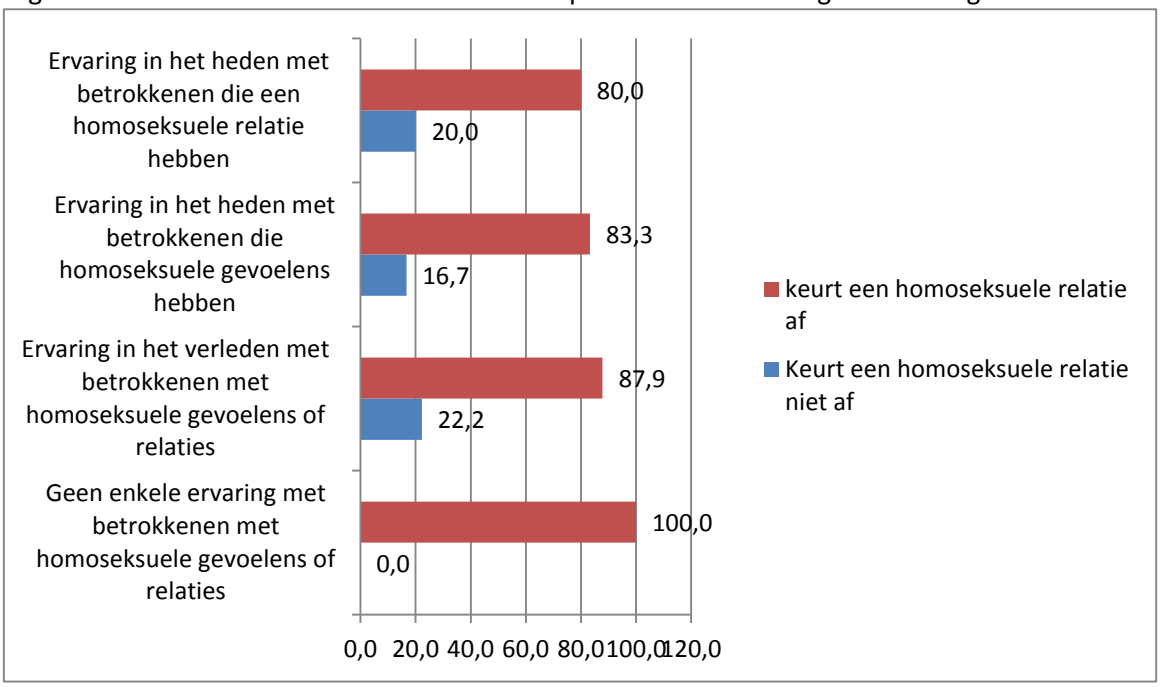

Figuur 6.5 GB: persoonlijke morele overtuiging van respondenten m.b.t. homoseksuele relaties in verhouding tot het kennen van homoseksuele betrokkenen in percentages. N= 24.[20]

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Zowel bij de vragen 6, 11 en 13 als bij de vragen 7 , 12 en 14 is getoetst in hoeverre de geloofsgemeenschappen homoseksualiteit aan de zondeval verbinden.

Bij het beantwoorden van de vragen 6, 11 en 13 geeft 5,7% van de respondenten aan homoseksualiteit persoonlijk niet als gevolg van de zondeval te zien.

Bij beantwoording van deze vraag geeft iedere respondent aan dat de overtuiging die doorklinkt in het visie- of beleidsdocument homoseksualiteit als gevolg van de zondeval ziet. Ook geven alle respondenten dit aan betreffende de kerkenraden.[21]

De onderstaande grafiek geeft de reacties van de respondenten op de vragen 7, 12 en 14 weer (Bijlage 8: Q7, Q12 en Q14). Een overgrote meerderheid van gemiddeld 94,2% geeft aan het geheel of grotendeels oneens te zijn met de stelling die homoseksualiteit duidt als variatie die door de

[20] N geen enkele ervaring met homoseksuelen = 7, N ervaring in het verleden met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie = 9 (dezen kennen momenteel geen betrokkenen met deze gevoelens of relaties), N Ervaring in het heden met betrokkenen die homoseksuele gevoelens hebben = 78, N Ervaring in het heden met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben = 30.

[21] Verwijzen naar bijlage waar dehele grafiek staat.

Schepper in de schepping is gelegd.

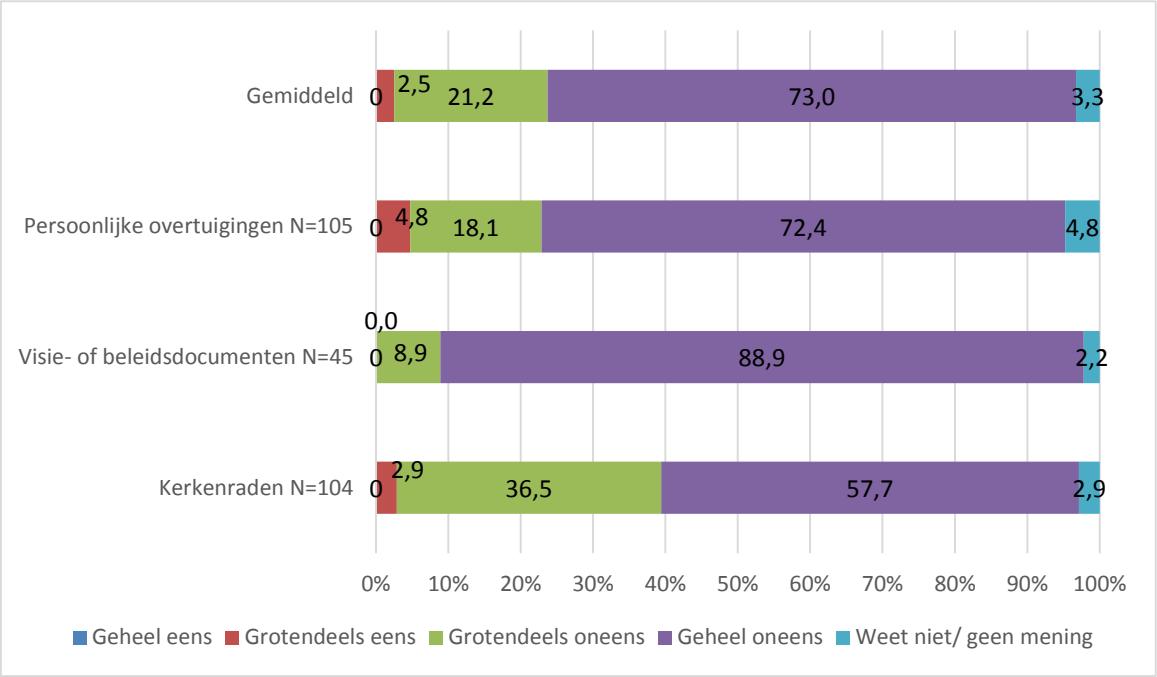

Figuur 6.6 GB: Reacties op stelling: 'Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.' In percentages.[22]

Vijf respondenten geven aan het persoonlijk grotendeels eens te zijn met deze stelling. Een van de 105 respondenten geeft aan dat zowel de persoonlijke overtuiging als die van de kerkenraad grotendeels overeenkomt met de stelling. Het gaat om respondent nummer 8, die geen toelichting heeft achtergelaten en aangeeft dat de gemeente niet over een visie of beleidsdocument beschikt. Nergens wordt aangegeven dat met het geheel eens is met de stelling. 97,8% van de visie- of beleidsdocumenten binnen de GB zijn het geheel of grotendeels oneens met de stelling. De overige 2,2% van de beleidsdocumenten zou geen mening rondom deze stelling weergeven.

Aan de hand van de hierboven besproken gegeven schatten we dat momenteel 0,0 tot 5,7% van de GB-gemeenten homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval, maar als variatie ziet die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksueel huwelijk

Er is alleen gevraagd naar de persoonlijke overtuiging van predikanten rondom een homoseksueel huwelijk (vraag 8) en naar de mogelijkheid binnen de lokale geloofsgemeenschap om dit huwelijk in te zegenen (vraag 17).

Zoals te zien is in grafiek 6.7 geeft een respondent aan te vinden dat een homoseksueel huwelijk ingezegend kan worden. Dit is in geen enkele gemeente mogelijk. Tien respondenten geven aan te vinden dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mag worden. Het inzegenen van een homoseksuele relatie buiten het huwelijk is echter in twee gemeenten mogelijk. In alle overige gemeenschappen is ook dit niet toegestaan.

[22] N Kerkenraad =104, N visie-beleidsdocument =45, N Persoonlijke overtuigingen = 105.

Een respondent heeft aangegeven te vinden dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mag worden en dat dit ook toegestaan in de gemeente waar deze werkzaam voor is.

Hiermee geeft zo'n 9% van de respondenten aan wel te vinden dat een homoseksuele relatie *buiten* het huwelijk gezegend mag worden, maar dat dit niet mogelijk is in de gemeente waar deze werkzaam voor is.

Discussie:
Dat men een homoseksuele relatie mag zegenen in een gemeenschap kan meerdere redenen hebben. Dit kan komen doordat de gemeente theologische en moreel gezien geen homoseksuele relatie kan inzegenen, maar dit hoeft niet. Men zou bijvoorbeeld een dergelijke relatie ook niet kunnen zegenen omdat dit onrust kan creëren. Welke redenatie men hier heeft is niet inzichtelijk gemaakt.

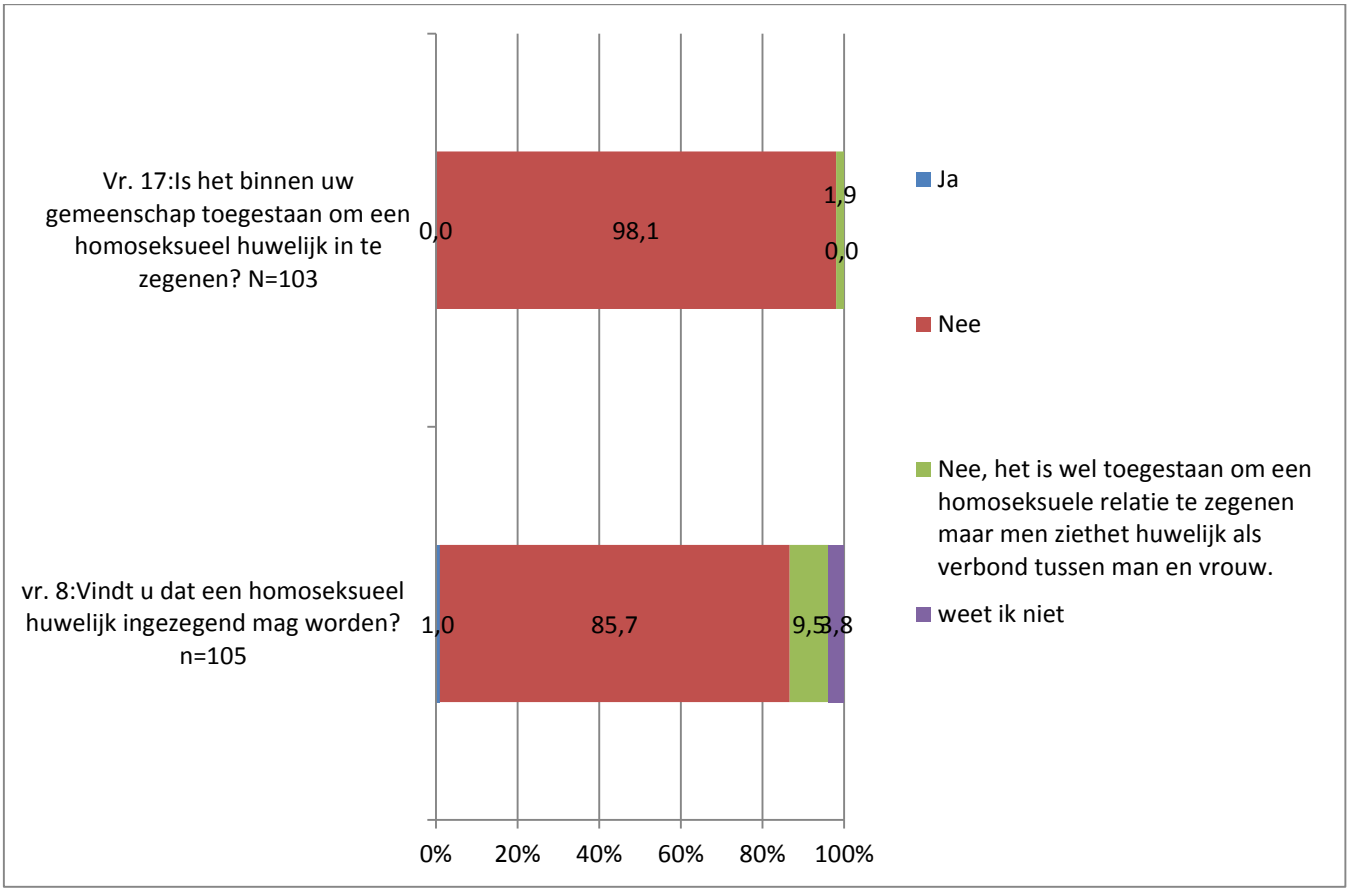

[23]

Figuur 6.7 GB: Toestaan inzegenen van homoseksuele relaties in percentages.

[23] De twee respondenten die vraag 17 niet hebben beantwoord hebben het volgende bij vraag 8 aangegeven: 2 *nee*.

6.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk

In dit hoofdstuk vindt u de analyse van vraag 15 tot en met 19. Er wordt inzichtelijk gemaakt in hoeverre predikanten homoseksuele betrokkenen kennen. Ook geeft dit hoofdstuk inzicht in hoeverre mensen die slechts homoseksuele gevoelens ervaren en mensen die leven in een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het gemeenteleven en in hoeverre dezen een ambt mogen bekleden.

Kennen van personen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie

Driekwart van de respondenten geeft aan op dit moment een of meerdere betrokkenen van de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens. 28,9% van de respondenten geeft aan betrokkenen met een homoseksuele relatie te kennen. 16,4% geeft aan geen betrokkenen te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie.

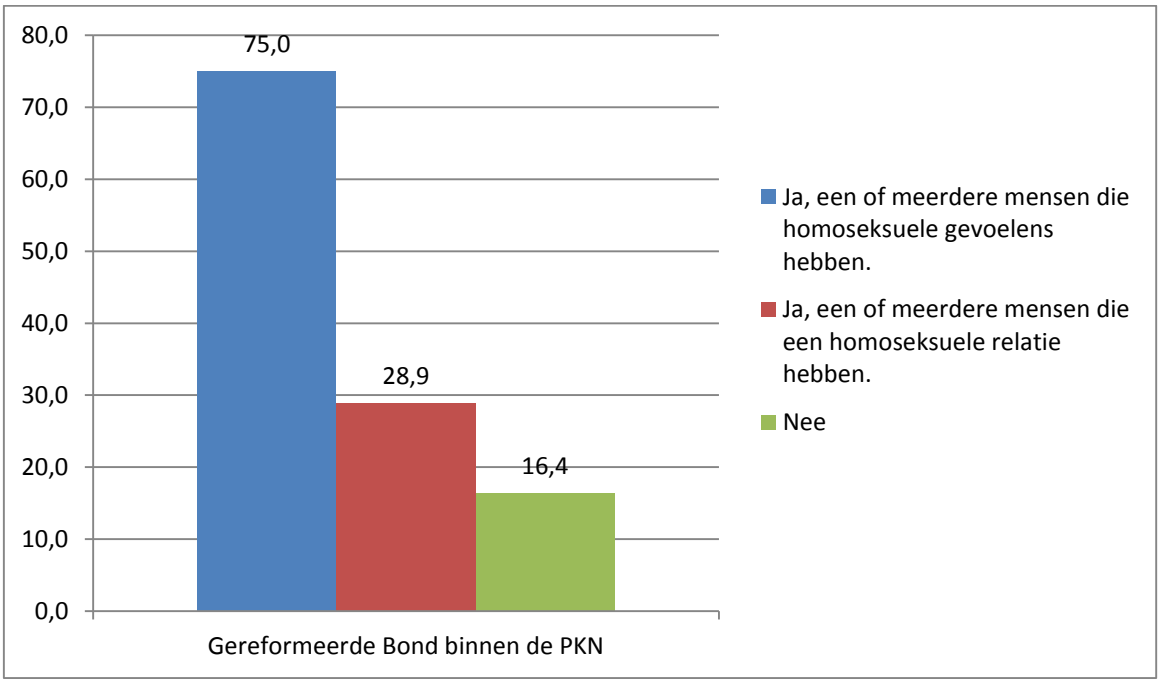

Figuur 6.8 GB: Beantwoording vraag 15: Zijn er op dit moment, voor zover u weet, betrokkenen bij uw gemeente die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben? (Meerdere antwoorden mogelijk.) In percentages. N=104.

Dit gaat om 16 respondenten. Bij beantwoording van vraag 16 geven 7 van hen aan dat de gemeente in het verleden ervaring heeft gehad met een of meerdere betrokkenen met homoseksuele gevoelens. Ook geven eveneens 7 respondenten aan dat de gemeente ook in het verleden geen ervaring heeft opgedaan met betrokkenen die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben. Daarnaast geven 2 respondenten aan dat de gemeente in het verleden ervaring heeft met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben.

Uit de bovengenoemde gegevens kunnen we concluderen dat 30,8% van de respondenten in het heden of het verleden ervaring heeft met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben. 81,7% geeft aan dat de gemeente in het verleden of het heden ervaring heeft met betrokkenen met homoseksuele gevoelens. Zeven respondenten, hiermee 6,7%, geven aan dat de gemeente, voor

zover de predikant weet, zowel in het heden als het verleden geen ervaring heeft met homoseksuele betrokkenen.

Gemeenteleven

Met beantwoording van vraag 15 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: In hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie deelnemen aan het gemeenteleven?

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk 3.3 *Vraagstelling van de survey*.

Mensen met homoseksuele gevoelens
Mensen met homoseksuele gevoelens mogen in principe aan alle activiteiten meedoen. Een enkele respondent geeft aan dat dit niet het geval is.

Een respondent lijkt aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens geen deel mogen nemen aan zondagse diensten. Twee respondenten lijken aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens geen deel mogen nemen aan een kring of dergelijke. Een respondent lijkt aan te geven dat zowel mannen als vrouwen met een homoseksuele gevoelens geen belijdenis mogen afleggen.

Mensen met een homoseksuele relatie.
Mensen met een homoseksuele relatie kunnen veelal wel deelnemen aan zondagse diensten en kringen of dergelijke. Men mag volgens de predikanten in de meeste gevallen echter niet deelnemen aan het avondmaal of belijdenis afleggen.

Slechts drie respondenten geven aan dat mannen met een homoseksuele relatie niet mogen deelnemen aan zondagse diensten. Twee respondenten geven aan dat vrouwen met een homoseksuele relatie hier niet aan deel mogen nemen. Vijftien respondenten geven aan dat mannen met een homoseksuele relatie geen deel mogen nemen aan kringen of dergelijke activiteiten. Terwijl veertien respondenten aangeven dat vrouwen met een homoseksuele relatie dit niet mogen.
Meer dan 80% van de respondenten lijkt aan te geven dat mannen en vrouwen met een homoseksuele relatie niet deel mogen nemen aan het avondmaal of belijdenis van het geloof mogen afleggen.

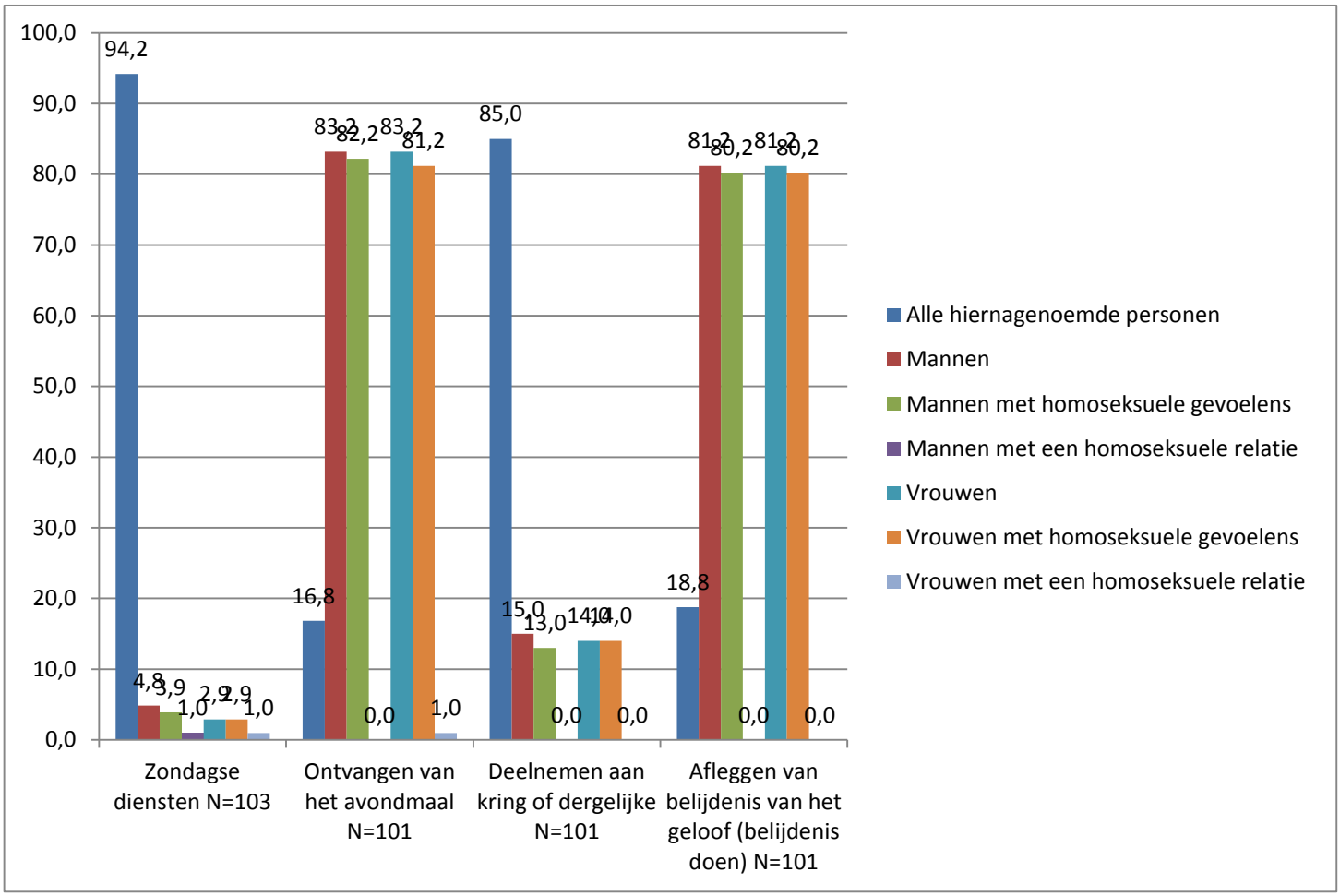

Figuur 5.9 GB: Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen:… . In percentages .

[24] [25] [26]

[24] Twee respondenten gaven alleen aan dat *Mannen met een homoseksuele relatie* en *Vrouwen met een homoseksuele relatie* in principe deel mogen nemen aan het avondmaal. Hun reacties zijn bij *Alle hierna genoemde personen* geplaatst.

[25] Een respondent geeft *bij deelnemen aan kring of dergelijke* aan dat alle respondenten deel mogen nemen, vervolgens geeft deze respondent aan dat mannen en vrouwen en mannen en vrouwen met homoseksuele gevoelens deel mogen nemen. Mannen en vrouwen met homoseksuele relatie worden niet door deze respondent aangekruist. Omdat de reacties van der respondenten niet eenduidig is, worden ze niet gebruikt in dit onderzoek.

[26] Bij *Afleggen van belijdenis van het geloof (belijdenis doen)* gaven twee respondenten alleen aan dat *Mannen met een homoseksuele relatie* en *Vrouwen met een homoseksuele relatie* belijdenis mogen afleggen. Hun reacties zijn bij *Alle hierna genoemde* personen geplaatst.

Ambten en leidinggevende posities

Met beantwoording van vraag 16 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: In hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie een ambt of leidinggevende positie bekleden?

Omdat vrouwen in het merendeel van deze ambten of functies niet mogen bekleden, zullen we bij dit onderdeel alleen de mannen bespreken.[27]

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen zijn te vinden in het hoofdstuk *3.3 Response en betrouwbaarheid.*

Mannen met homoseksuele gevoelens
Mannen met enkel homoseksuele gevoelens lijken niet alle ambten of leidinggevende posities te mogen vervullen.
Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies lijken mannen met homoseksuele gevoelens deze in ongeveer een tiende van de gevallen (10,9%) niet te mogen bekleden. Slechts drie respondenten lijken aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens geen onderdeel mogen zijn van het muziekteam. Iets meer dan een vijfde (22,4%) van de respondenten lijkt aan te geven dat mensen met homoseksuele gevoelens in principe niet het ambt van predikant mogen bekleden.

Mannen met homoseksuele relaties
Mannen met homoseksuele relaties mogen in de meeste gevallen geen ambten of leidinggevende functies bekleden. Gemiddeld mogen deze mannen in 7,1% van de gevallen een ambt of leidinggevende functie uitoefenen.
Drie respondenten lijken aan te geven dat alle genoemde personen in principe het ambt van diaken en ouderling mogen vervullen. Bij predikant geeft een respondent minder dit aan. Leidinggevende posities mogen vaker dan ambten vervuld worden door mensen met een homoseksuele relatie.

[27] In bijlage 8: Response GB op alle vragen: Q19 vindt u de onbewerkte grafiek bij deze vraag, hier zijn worden ook de reacties omtrent de vrouwen zichtbaar.

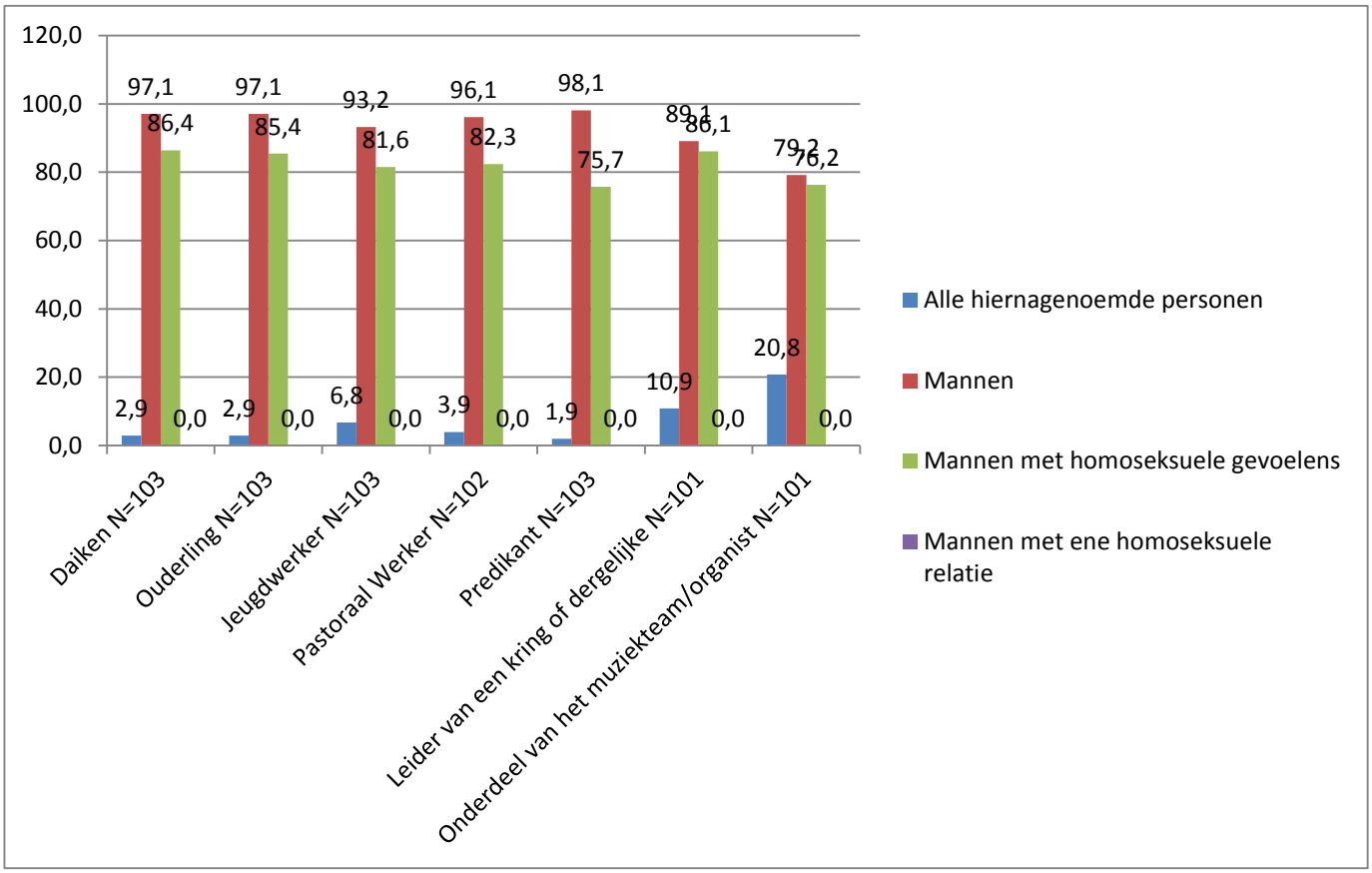

Figuur 6.10 GB: Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen . In percentages.[28]

6.5 Verhouding tot landelijk beleid

In dit deelhoofdstuk wordt het landelijk beleid van de GB, vergeleken met de uitslagen van de ons onderzoek.

In tegenstelling tot de overige onderzochte groeperingen heeft de Gereformeerde Bond geen landelijke adviesnota of rapport rondom het thema homoseksualiteit opgesteld. In een mailwisseling heeft de GB vervolgens aangegeven dat de volgende literatuur de visie van de GB rondom homoseksualiteit weergeeft: *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit* (Prosman, 2013) *Oke, ik ben dus homo* (Wijngaarden, 2013) en een open brief die geplaatst is op de *Waarheidsvriend* (J. Hoek, 2015). Deze bronnen zijn gebruikt gedurende dit hoofdstuk. Hiernaast is het document *Kerkorde en ordinanties* (PKN, Kerkorde en ordinanties versie juni 2016, 2016) gebruikt om de positie van de GB binnen de PKN te verhelderen.

In 2004 fuseerde de Nederlandse Hervormde Kerk met de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk tot de Protestantse Kerk in Nederland. De weg daar naartoe was lang. Dat

[28] Twee respondenten geven aan dat vrouwen met een homoseksuele relatie en mannen met een homoseksuele relatie diaken, ouderling, jeugdwerker, pastoraal werker, predikant en leider van een kring of dergelijke mogen worden. Bij onderdeel van het muziekteam/organist geven vier respondenten dit aan. De reacties van al deze personen zijn weggehaald bij mannen met homoseksuele relaties en in voorkomende gevallen mannen met homoseksuele gevoelens en mannen. Vervolgens zijn deze reacties geplaatst bij alle hierna genoemde personen.

had onder andere te maken met een aantal heikele onderwerpen, waar moeilijk overeenstemming over te bereiken was. De omgang met homoseksualiteit was er daar één van. Het was belangrijk dat in de kerkorde van de Protestantse Kerk vermeld zou worden of het huwelijk of een relatie van mensen van hetzelfde geslacht gezegend zou kunnen worden. Uiteindelijk is ervoor gekozen dat dit in principe mogelijk is, maar dat het aan een kerkenraad ter plaatse is of ze daar gelegenheid voor geeft of niet. Deze regeling maakte het voor de gemeenten behorend tot de Gereformeerde Bond aanvaardbaar om deel uit maken van de Protestantse Kerk in Nederland. (PKN, Kerkorde en ordinanties versie juni 2016, 2016, pp. 62-63)

Bespreken van homoseksualiteit

In de eerder genoemde open brief (J. Hoek, 2015) wordt aangegeven dat de bezinning op homoseksualiteit, binnen de hervormd-gereformeerde gemeenten, voorzichtig een begin aanneemt en tegelijkertijd stagneert. De gemeenten worden uitgenodigd om homoseksualiteit uit de taboesfeer te halen en dit onderwerp binnen het pastoraat te bespreken. Dit om te voorkomen dat homoseksuelen zich in de steek gelaten voelen.
Prosman licht in het boek *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit* (2013) een aantal gespreksmodellen van de Zuid-Afrikaanse professor Lauw toe. Dezen zouden helpend zijn bij het voeren van kwetsbare pastorale gesprekken. Eveneens verwijst hij de lezers door naar de website van RefoAnders, waar een handreiking rondom homoseksualiteit en pastoraat te vinden is. (p. 234)

Volgens ons onderzoek wordt homoseksualiteit in ongeveer negen van de tien gemeenten besproken. Van de gemeenten waar homoseksualiteit besproken wordt, bespreken bijna alle gemeenten (96,9%) homoseksualiteit gedurende pastorale gesprekken. Maar liefst 75% van alle respondenten verbonden aan de GB geeft aan mensen met een homoseksuele relatie te kennen.

Volgens Prosman zouden maar weinig kerkenraden zich in de praktijk homoseksualiteit bespreken. (2013, p. 240)Uit ons onderzoek lijkt echter zo'n 75% alle GB gemeenten homoseksualiteit in de kerkenraden te bespreken.

Theologische en morele overtuigingen

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Prosman noemt homoseksualiteit letterlijk 'een probleem'. (2013, p. 85) Uit alle onderzochte bronnen blijkt dat men homoseksualiteit niet ziet als iets wat door de Schepper in de schepping is gelegd. Men omschrijft homoseksualiteit als 'tegennatuurlijk. (2013, p. 38) Naar onze schatting ziet momenteel 0 tot 5,7% van de GB gemeenten homoseksualiteit als variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksuele relaties

Een seksuele relatie zou volgens van Wijngaarden alleen bestemd zijn voor man en vrouw. (Wijngaarden, 2013, pp. 34-43) Van Wijngaarden, die zichzelf identificeert als homoseksueel en bewust celibatair leeft, geeft aan te geloven dat de Bijbel geen ruimte biedt voor homoseksuele relaties. Wel voor relaties van intieme vriendschap. Ook Prosman en de open brief onderstrepen dat een seksuele relatie uitsluitend bedoeld is voor man en vrouw.

De lokale gemeenschappen lijken deze overtuiging te beamen. Toch keurt ongeveer een op de tien gemeentes een homoseksuele relatie niet af. De persoonlijke overtuiging van de voorgangers is in 16,2 % niet afkeurend tegenover een homoseksuele relaties.

Huwelijk
De GB staat zegt duidelijk *nee* tegen het homohuwelijk. Een belangrijke reden hiervoor lijkt dat men het traditionele gezin wil beschermen en het belang van het kind niet in gedrang wil laten komen.

Prosman noemt de Engelse theoloog John Milbak. Hij beweert dat met het homohuwelijk zowel in de kerk als in de samenleving dient te verwerpen omdat dit schadelijk zou zijn voor de humaniteit. "Zodra menselijke relaties meer maakbaar worden, zullen we de macht voelen van de markt en de overheid. Om deze redenen wil hij ook dat de mogelijkheden van surrogaat moederschap en spermadonatie af worden geschaft." (2013, p. 199) De open brief lijkt de gedachte, dat een homoseksueel huwelijk onaanvaardbaar is, te onderstrepen: "De aanvaarding van homoseksuele relaties en de openstelling van het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht, heeft grote maatschappelijke consequenties omdat dit uiteindelijk leidt tot onaanvaardbare vormen van gezinsvorming waardoor het belang van het kind in het gedrang komt. Bovendien missen wij in deze ontwikkelingen de kritische distantie ten opzichte van het hedendaagse denken over seksualiteit en relaties. Daarom zeggen wij niet alleen vanwege het Bijbelse verbod maar ook vanwege oprechte pastorale bezorgdheid nee tegen het homohuwelijk." (J. Hoek, 2015) Ook citeert Prosman het Dienstboek van de Protestantse Kerk: "*Een "hard" theologisch-liturgisch onderscheid tussen het zegenen en inzegenen van een homoseksuele relatie laat zich lastig of helemaal niet formuleren."* (Prosman, 2013, p. 201) Hij geeft vervolgens aan dat het zegenen en het inzegenen van homoseksuele relaties, gelijke consequenties hebben en keurt beide om die reden af.

Uit ons onderzoek blijkt dat het grootste deel van de lokale gemeenten de visie van de GB onderstrepen. Twee van de 103 gemeenten verbonden aan de Gereformeerde Bond, bieden echter ruimte om homoseksuele relaties buiten het huwelijk te zegenen. Ongeveer tien procent van alle predikanten verbonden aan de GB is ervan overtuigd dat een homoseksuele relatie binnen het huwelijk (1%) of buiten het huwelijk (9,5%) gezegend mag worden.

Omgang in de praktijk

Gemeenteleven
Prosman lijkt vooral te benadrukken dat het taboe rondom homoseksualiteit binnen gemeenten doorbroken moet worden. *"We mogen het ons aantrekken dat veel homoseksuele gemeenteleden zich niet thuis voelen in orthodoxe gemeenten en elders hun toevlucht zoeken. Daarom zal de kerk het voortouw moeten nemen om tot openheid te komen."* (Prosman, 2013, p. 241) *… …."Dit initiatief moet door de kerken genomen worden. Want nu krijgen homoseksuele gemeenteleden een dubbele last te dragen: het probleem dat ze hebben én het zwijgen dat doorbroken moet worden. Het zou voor hen een lastenverlichting zijn als orthodoxe gemeenten datgenen doen wat ze heel goed kunnen doen: het doorbreken van het zwijgen."* (p. 243) Prosman noemt dat sommigen dit appèl vermoedelijk van weinig waarde vinden, omdat de kerken de homoseksuele leefwijze afwijzen en de persoon hiermee niet zouden accepteren. Volgens Prosman kan men echter een persoon accepteren maar de leefwijze of standpunt niet accepteren. *"Want wie bij voorbaat alles goedkeurt, voelt ook niet meer de behoefte om zich om de ander te bekommeren."* (p. 244)

In hoeverre homoseksuelen mee mogen doen met het avondmaal of de belijdenis wordt niet inzichtelijk gemaakt in de aangedragen bronnen. In de open brief wordt wel genoemd dat homoseksuelen deel uitmaken van het lichaam van Christus en ook aan het avondmaal deel mogen nemen. Het lijkt hier te gaan over homoseksuelen die celibatair leven. (J. Hoek, 2015)

Bij ongeveer een zesde van de gemeentes zouden mensen met een homoseksuele relatie in principe mogen deelnemen aan het avondmaal en openbare belijdenis van hun geloof mogen afleggen. Iemand met homoseksuele gevoelens mag in principe binnen vrijwel elke gemeente meedoen aan alle gemeentelijke activiteiten.

Ambten en leidinggevende posities
In de open brief geeft men aan dat mensen met homoseksuele gevoelens geroepen kunnen worden om een ambt te vervullen. Het lijkt hier te gaan over homoseksuelen die celibatair leven. (J. Hoek, 2015) Binnen de overige aangewezen bronnen lijkt de vraag 'In hoeverre mogen homoseksuelen on onze groepering het ambt vervullen?' niet gesteld te worden.
De PKN heeft in het de handreiking homoseksualiteit en het ambt (2007)wel nagedacht over de genoemde vraag. Ze laat iedere gemeente vrij om zelf een antwoord op de vraag te formuleren. Er zijn homoseksuele mensen binnen de PKN die een ambt bekleden. Hierbij kunnen we denken aan Wielie Elhorst, predikant binnen de PKN met een bijzondere opdracht voor de LHBT-gemeenschap. Hij staat duidelijk anders tegenover homoseksualiteit dan de GB en keurt een homoseksueel relatie evenals een homoseksueel huwelijk goed. (G. Kleinjan, 2016)

Gemiddeld lijkt 10,9% van de predikanten verbonden aan de Gereformeerde Bond aan te geven dat mensen met slechts homoseksuele gevoelens een ambt of leidinggevende functie niet mogen vervullen. Bij het ambt van predikant is dit percentage het hoogst, namelijk: 22,4%. Uit ons onderzoek lijkt minder dan 3% van de respondenten aan te geven dat dat mannen met een homoseksuele relatie een ambt mogen bekleden. 3,9 tot 20,8% van de leidinggevende functies zou open staan voor mannen met een homoseksuele relatie.

6.6 Conclusies

Binnen de GB wil men homoseksualiteit uit de taboesfeer halen. Tegelijkertijd heeft men een duidelijk standpunt: homoseksualiteit wordt benoemd als 'een probleem'. Seksuele relaties zijn uitsluitend bedoeld voor man en vrouw en een openstelling van het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht heeft, volgens de groepering, grote maatschappelijke consequenties. Dit laatste zou leiden tot onaanvaardbare vormen van gezinsvorming waardoor het belang van het kind in het gedrang komt. Volgens Prosman kan men een homoseksueel persoon wel accepteren zonder diens leefwijze goed te keuren.

Prosman vermoedde in 2013 dat homoseksualiteit weinig in de kerkenraden besproken wordt. Gedurende ons onderzoek geeft ongeveer 75% van alle respondenten verbonden aan de GB echter aan dat homoseksualiteit het afgelopen kerkelijke seizoen in kerkenraden is besproken. (Figuur 6.1) 91,8% van de gemeentes heeft het onderwerp het afgelopen kerkelijke seizoen besproken. (Bijlage 8: Q4) 42,9% van de respondenten geeft aan dat diens gemeente over een eigen gemaakt visie- of beleidsdocument rondom het thema homoseksualiteit beschikt. (Bijlage 8: Q9)

De theologische en morele overtuiging van de landelijke Gereformeerde Bond binnen de PKN kunnen we conservatief noemen. Aan de hand van de uitkomsten van ons onderzoek vermoeden we echter dat 11,7% van de gemeenten verbonden aan de Gereformeerde Bond een homoseksuele relatie niet afkeuren. (Figuur 6.4) Nul tot 5,7% van de gemeenten ziet homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval én allicht als variatie ziet die de Schepper in de schepping heeft gelegd. (Figuur 6.6)

Over het gemeenteleven en het bekleden van ambten hebben we niet veel kunnen vinden in de aangedragen literatuur. Uit ons onderzoek blijkt dat mensen met homoseksuele gevoelens in vrijwel

iedere gemeente volledig deel mogen nemen aan het gemeenteleven. Mensen met een homoseksuele relatie mogen binnen vrijwel iedere gemeente ook deelnemen aan de zondagse diensten. Een enkeling lijkt aan te geven dat dit niet mogelijk is. 14% lijkt aan te geven dat mensen met een homoseksuele relatie geen deel mogen nemen aan een Bijbelkring of dergelijke. Bij ongeveer een zesde van de gemeenten zouden deze mensen deel mogen nemen aan het avondmaal en belijdenis van hun geloof mogen afleggen. (Figuur 6.9)

Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies zouden mannen met homoseksuele gevoelens in ongeveer een tiende van de gevallen (10,9%) deze niet mogen bekleden. Iets meer dan een vijfde (22,4%) van de respondenten lijk aan te geven dat mensen met homoseksuele gevoelens in het ambt van predikant in principe niet mogen vervullen. Uit ons onderzoek blijkt dat minder dan 3% van de respondenten aangeeft dat mannen met een homoseksuele relatie een ambt mogen bekleden. 3,9 tot 20,8% van de leidinggevende functies lijken open te staan voor mannen met een homoseksuele relatie. (Figuur 6.10)

7 Concluderend hoofdstuk: homoseksualiteit binnen orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

7.1 Inleiding

De opdrachtgever heeft aangegeven een onderzoek te willen ontvangen die de brede opinie in het lezersbestand van De Nieuwe Koers representeert. Dit lezersbestand bestaat veelal uit mensen die verbonden zijn aan orthodox-gereformeerde of bevindelijk-gereformeerde kerken, maar ook uit mensen die verbonden zijn aan meer charismatisch-evangelische geloofsgroeperingen. Daarom is er gekozen om een onderzoek te doen naar de opinie in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen. Hierbij is de GB gekozen als vertegenwoordiger van de hervormd-gereformeerde groeperingen. De NGK is gekozen als representant van orthodox-gereformeerden. De evangelische geloofsgemeenten worden in dit onderzoek gerepresenteerd door de ABC.

7.2 Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten

Van de 173 respondenten geven 12 (6.9%) bij vraag 4 aan dat het onderwerp homoseksualiteit niet besproken wordt in hun gemeente. Van deze respondenten geven de meesten aan dat er 'geen aanleiding' is om dit onderwerp te bespreken. Respondent 69, verbonden aan de GB, geeft het volgende aan: "Ik weet niet of het nooit besproken is, maar de laatste jaren niet. Er was geen aanleiding toe. Er wordt nu over gesproken het onderwerp over niet al te lange tijd op de agenda te plaatsen. Om er als gemeente over na te denken." Drie van de respondenten die aangeven dat het onderwerp niet wordt besproken, geven aan het onderwerp wel in pastorale setting, gedurende de kerkenraad of het kringenwerk hebben besproken. [29] 93,1% van de 173 respondenten geeft aan dat het onderwerp wel wordt besproken binnen de gemeente.

Waar homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf, representeren de 154 respondenten die aangegeven hebben homoseksualiteit in hun kerkelijke gemeente te bespreken.

Homoseksualiteit wordt bij de meeste kerken besproken tijdens pastorale gesprekken (91,1%), vergaderingen van de kerkenraad(85,1%) en gedurende catechisatie (77,9%).
Verder geeft meer dan 50% van alle respondenten aan dat homoseksualiteit ook besproken wordt gedurende de volgende activiteiten: het vormen van een (meerjaren) beleid, jaarlijkse huisbezoeken, jeugdgroep, andere zondagse diensten, themadiensten over seksualiteit in brede zin. Gedurende de overige activiteiten is er geen meerderheid die aangegeven heeft het onderwerp hier te bespreken.

Homoseksualiteit wordt het minst besproken gedurende gezinsdiensten (11%) en themadiensten (11%)over homoseksualiteit specifiek.

[29] Bijlage vraag 4: Antw. Nee, want.

In de onderstaande grafiek zijn de hierboven genoemde en de overige percentages terug te vinden.

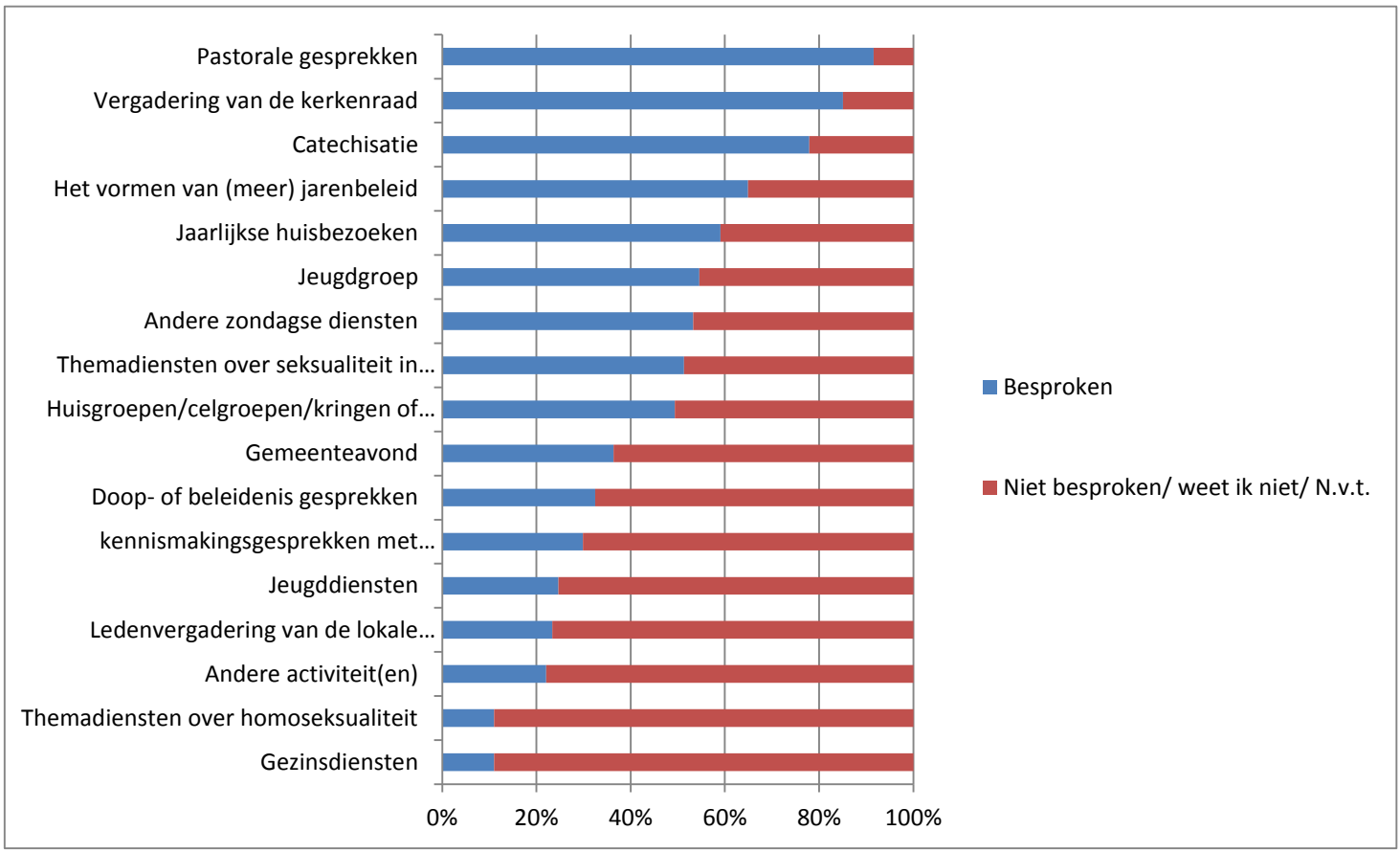

Figuur 7.1 Bespreking homoseksualiteit gedurende activiteiten van orthodox-protestantse gemeenten in procenten, kerkelijk seizoen 2015-2016. N=154.

Hoe vaak homoseksualiteit besproken wordt

De gegevens in deze paragraaf, representeren de 154 respondenten die aangegeven hebben homoseksualiteit in hun kerkelijke gemeente te bespreken.

Meest besproken tijdens pastorale gesprekken

Homoseksualiteit wordt niet alleen in de 91,6% van de gemeenten besproken gedurende pastorale gesprekken. Het onderwerp wordt hier ook het vaakst besproken. Met 1,53 punt, op een schaal van 0 tot 3 punten, is homoseksualiteit hier gemiddeld een enkele keer tot meerdere malen besproken het afgelopen kerkelijke seizoen.

In onderstaande tabel kan men zien waar het onderwerp gemiddeld nog meer een enkele keer besproken is en waar het onderwerp vrijwel niet besproken is in kerkelijk seizoen 2015-2016.

Figuur 7.2 Frequentie bespreking homoseksualiteit in de ABC, kerkelijk seizoen 2015-2016. 3 puntenschaal. 0 punten= niet besproken of weet niet, 1 punt: een enkele keer besproken, 2 punten= meerdere malen besproken, 3 punten is regelmatig besproken. N=154.[30]

Meer dan 1 punt (Gemiddeld een enkele keer besproken)	Tussen de 0,5 en 1 punt	Minder dan 0,5 punt (Gemiddeld vrijwel niet besproken)
• Pastorale gesprekken • Vergadering van de kerkenraad • Catechisatie[31] • Het vormen van een (meer)jarenbeleid	• Jaarlijkse huisbezoeken • Themadienst over seksualiteit in brede zin • Jeugdgroep • Huisgroeigroep/celgroepen/kringen of dergelijke • Gemeenteavond • Ledenvergadering van de lokale gemeente • Kennismakingsgesprekken	• Ledenvergadering van de lokale gemeente • Doop-of belijdenis Gesprekken • Jeugddiensten • Themadiensten over homoseksualiteit • Gezinsdiensten • Catechisatie • Andere zondagse diensten • Andere activiteit(en)

In vergelijking met het gemiddelde

De orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen scoren gemiddeld 0,75 punten. De ABC-gemeenten bespreken homoseksualiteit volgens deze gegevens het minst. Zij scoren 0,61 punten. De NGK-gemeenten scoren met 0,81 punten het hoogst. De GB-gemeenten scoren 0,74 punten.

Grafiek 7.3 toont de verhouding van het bespreken van homoseksualiteit met het gemiddelde van de onderzochte groeperingen:

ABC bespreekt homoseksualiteit het minst gedurende pastorale gesprekken

Het is opvallend dat homoseksualiteit minder wordt besproken tijdens pastorale gesprekken dan bij overige onderzochte groeperingen. Hier scoort de ABC 1,24 punt terwijl de GB binnen de PKN hier 1,59 scoort en de NGK hier 1,58 punt scoort.

Discussie:

Vermoedelijk wordt homoseksualiteit minder besproken gedurende pastorale gesprekken binnen de ABC omdat men hier minder mensen kent met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie. Bij vraag 15 van dit onderzoek, geeft gemiddeld 19,3% van alle respondenten aan dat er geen betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie bekend zijn. Bij de ABC geeft 41,7% van de respondenten aan geen betrokkenen van de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie.

GB bespreekt homoseksualiteit het minst op beleidsniveau

De GB bespreekt het onderwerp het minst van alle groeperingen gedurende vergaderingen van de kerkenraad, gemeenteavonden en ledenvergaderingen van de lokale gemeentes.

Discussie:

De ABC en NGK hebben homoseksualiteit op landelijk niveau besproken: tijdens vergaderingen,

[30] Indien een respondent “n.v.t” bij een activiteit heeft weergegeven wordt diens reactie niet verwerkt in de puntentelling.

[31] Zoals in hoofdstuk 6.3 uitgebreid genoemd wordt is men niet gewoon binnen de ABC en wordt het hier daarom ook minder besproken.

adviesdocumenten en rapporten. Op deze wijze zijn hun lokale gemeenschappen aangemoedigd om over het onderwerp in gesprek te gaan. Dit is bij GB niet het geval. Wel wordt er in publicaties verbonden aan de GB opgeroepen om homoseksualiteit vooral in pastorale context te bespreken. (hst. 6.5 Verhouding tot landelijk beleid) Allicht bespreekt de GB homoseksualiteit daarom minder op beleidsniveau dan de overige groeperingen.

NGK bespreekt homoseksualiteit meer in kleine groepen dan op beleidsniveau
De NGK scoort hoger dan de overige twee groeperingen betreft het bespreken van homoseksualiteit gedurende: volwassen kringen, jeugdgroepen, jeugddiensten, kennismakingsgesprekken, jaarlijkse huisbezoeken, tijdens het vormen van een (meer-jaren)beleid gedurende een ledenvergadering, kerkenraadsvergaderingen, gemeenteavonden en andere activiteiten. Daarmee lijkt homoseksualiteit meer dan bij de overige groeperingen besproken te worden op beleidsniveau en in kleine groepen.

Discussie:
Allicht bespreekt men homoseksualiteit binnen de NGK meer in kleine groepen omdat men binnen de NGK meer mensen kent die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben. Bij vraag 15 van dit onderzoek geeft 12,1% aan geen betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie te kennen, gemiddeld geeft 19,3% van alle respondenten dit aan.

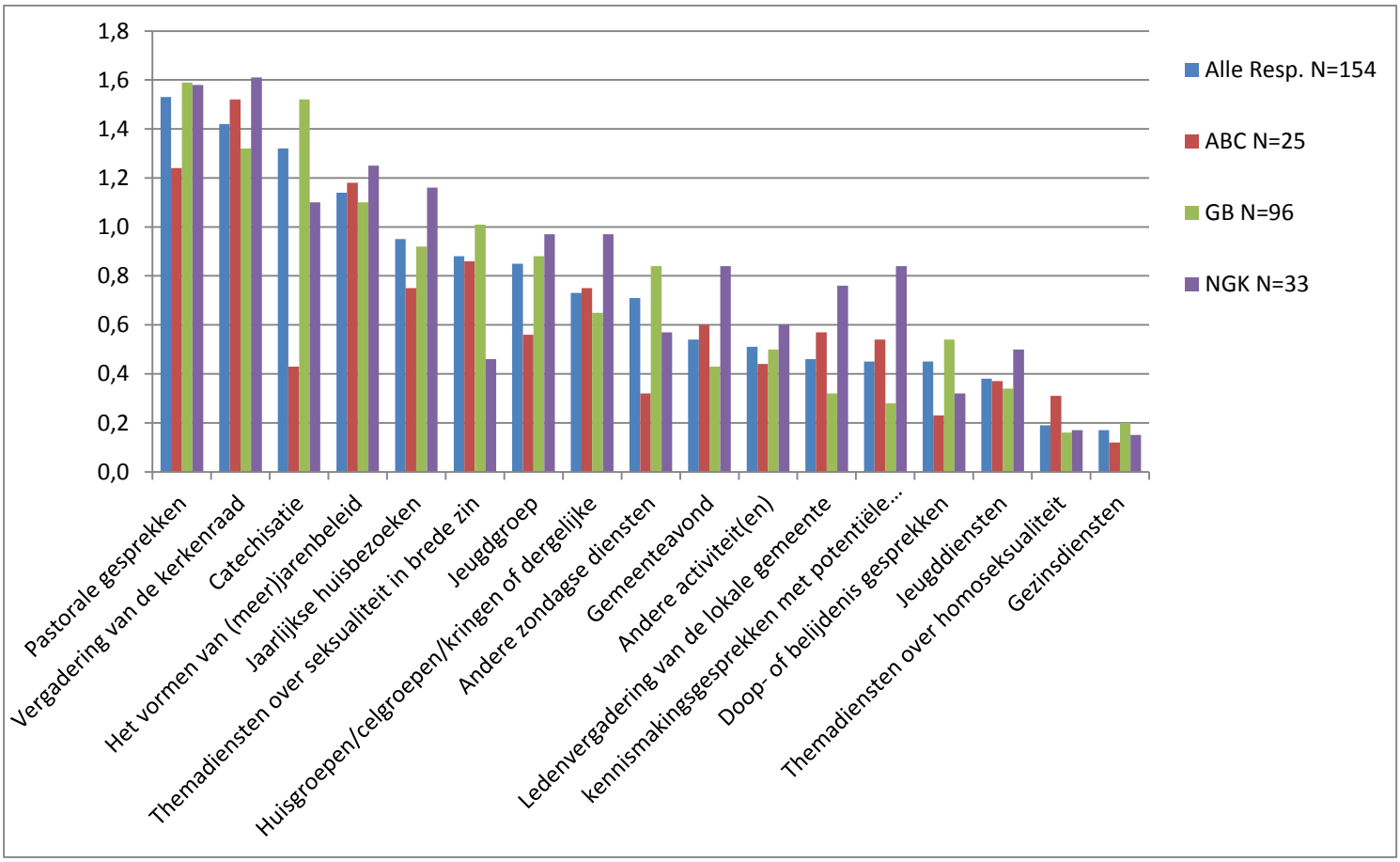

Figuur 7.3 De Bespreking van homoseksualiteit in kerkelijk seizoen 2015-2016, gedurende gemeentelijke activiteiten. 3 puntenschaal. N=154.

7.3 Theologische en morele overtuigingen

De theologische en morele overtuiging van de lokale orthodox-protestantse geloofsgroeperingen is op drie manieren getoetst. Er is gekeken naar de overtuiging van voorgangers, de overtuiging die doorklinkt in de lokale visie- of beleidsdocumenten, en de visie die volgens de voorgangers overheersend is de kerkenraden. De analyse van deze gegevens vindt u in dit hoofdstuk.

De vragen met betrekking op de persoonlijke overtuiging zijn door 165 voorgangers en predikanten beantwoord. De vragen met betrekking op de kerkenraad zijn door 161 respondenten beantwoord. De vragen met betrekking op de inhoud van de lokale visie- of beleidsdocumenten zijn door 75 respondenten beantwoord. Dit komt doordat 44,2% van de respondenten aangeeft dat de gemeente waarvoor deze werkzaam is over een visie of beleidsdocument beschikt.

Homoseksuele relaties

De analyses van vraag 6, 11 en 13 geven aan in hoeverre respondenten persoonlijk, de visie- of beleidsdocumenten en de kerkenraden homoseksuele relaties af keuren.

NGK keurt homoseksuele relaties het vaakst niet af

Het eerste wat opvalt wanneer we de gegevens uit de enquête analyseren is dat de NGK anders tegen homoseksuele relaties aankijkt dan de overige twee groeperingen. Zoals te zien is in figuur 7.4 geeft gemiddeld 64,5% van de respondenten verbonden aan de NGK aan dat een homoseksuele relatie niet af wordt gekeurd. Bij de overige twee groeperingen is dit 11,1 tot 11,7%.

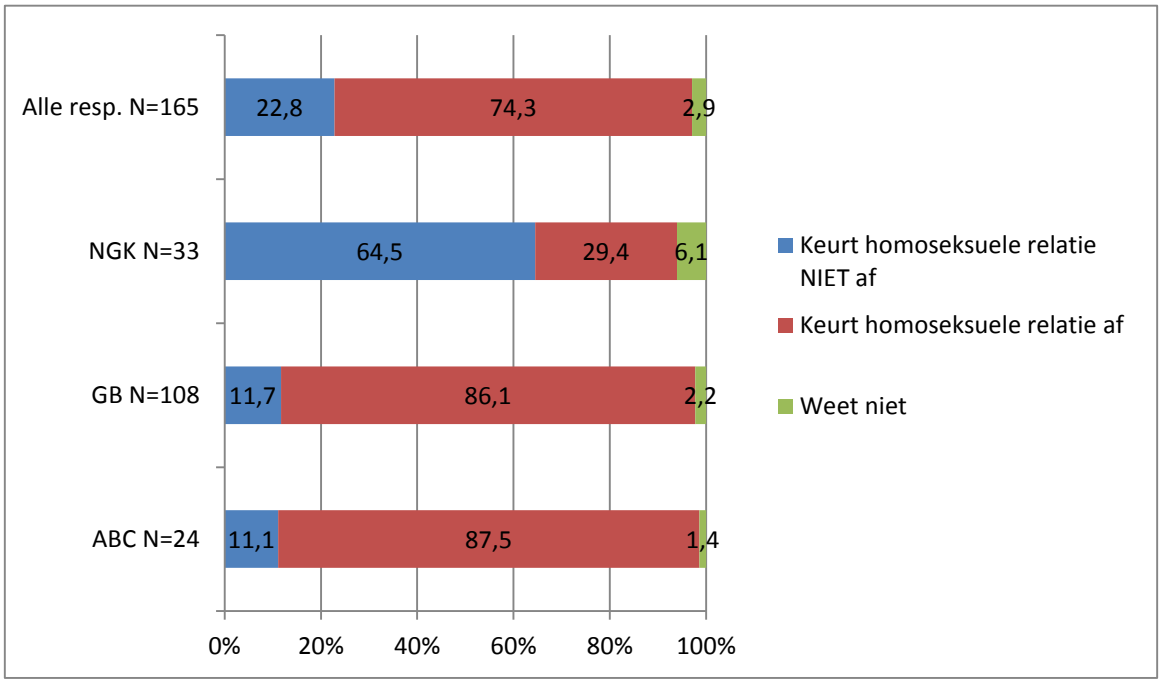

Figuur 7.4 Het afkeuren van homoseksuele relaties binnen lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen in percentages. Analyse vraag 6, 11 en 13. N=165.

Persoonlijke overtuigingen lijken toleranter

De persoonlijke overtuigingen van predikanten en voorgangers binnen de GB en ABC zijn toleranter wat betreft homoseksuele relaties, dan de overtuigingen die worden weergegeven in beleidsdocumenten.

Discussie:

Dit verschil kan wijzen op een verschuiving. We vermoeden dat er binnen de ABC en GB langzamerhand, ook op beleidsniveau, meer ruimte zal komen voor homoseksuele relaties. Hoeveel tijd die ontwikkeling zal beslaan durven we niet te zeggen. Processen in kerken gaan altijd langzaam. Een geloofsleer die al eeuwen wordt aangehouden zal vermoedelijk niet in een korte periode en zeker niet zonder tegengeluiden worden aangepast. De traditie heeft redenen om een geloofsleer te verkondigen. Vermoedelijk zullen die redenen besproken en getoetst worden. Indien die redenen getoetst worden en opnieuw valide blijken, kan het ook zijn dat de verandering in de geloofsleer uitblijft.

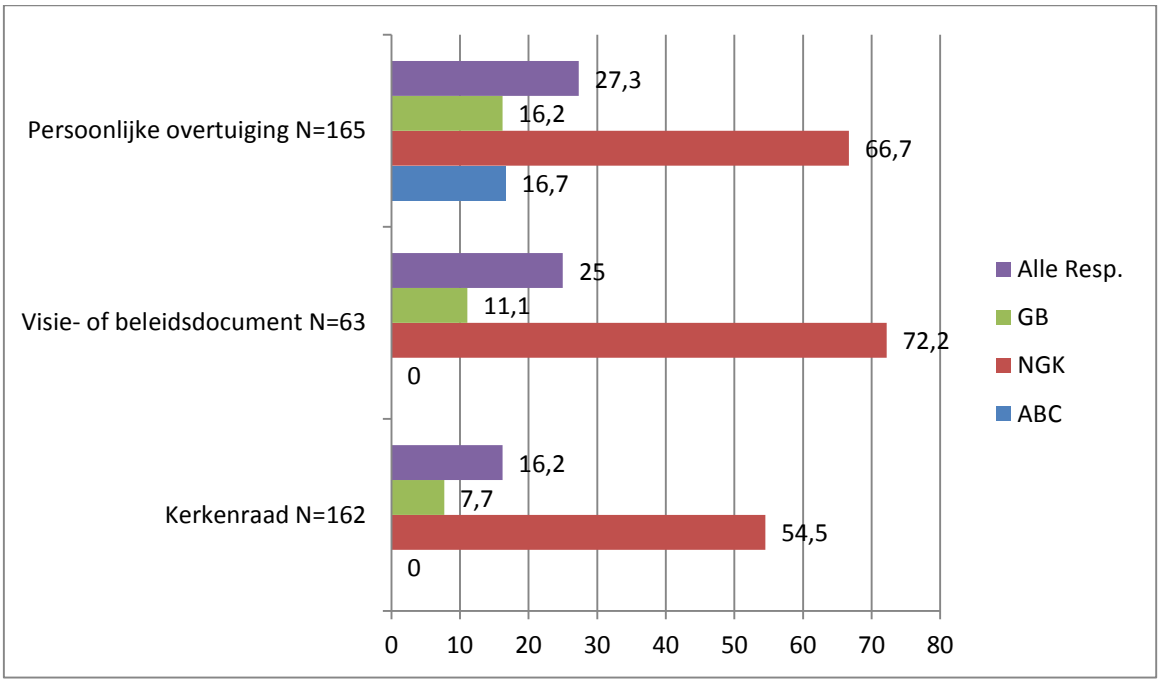

Figuur 7.5 Percentage respondenten dat aangeeft een homoseksuele relatie niet af te keuren. N=165.[32]

Persoonlijke overtuigingen veranderen zodra men homoseksuelen kent

Grafiek 7.6 geeft een analyse van vraag 15 weer.[33] Hier is te zien dat dat respondenten die homoseksuele betrokkenen kennen vaker een homoseksuele relatie niet afkeuren dan mensen die geen homoseksuelen kennen.

[32] N persoonlijke overtuigingen = 165, N kerkenraden=161, N Visie- of beleidsdocumenten= 75.

[33] Met behulp van filters op vraag 15 en 16 hebben we dit inzichtelijk kunnen maken.

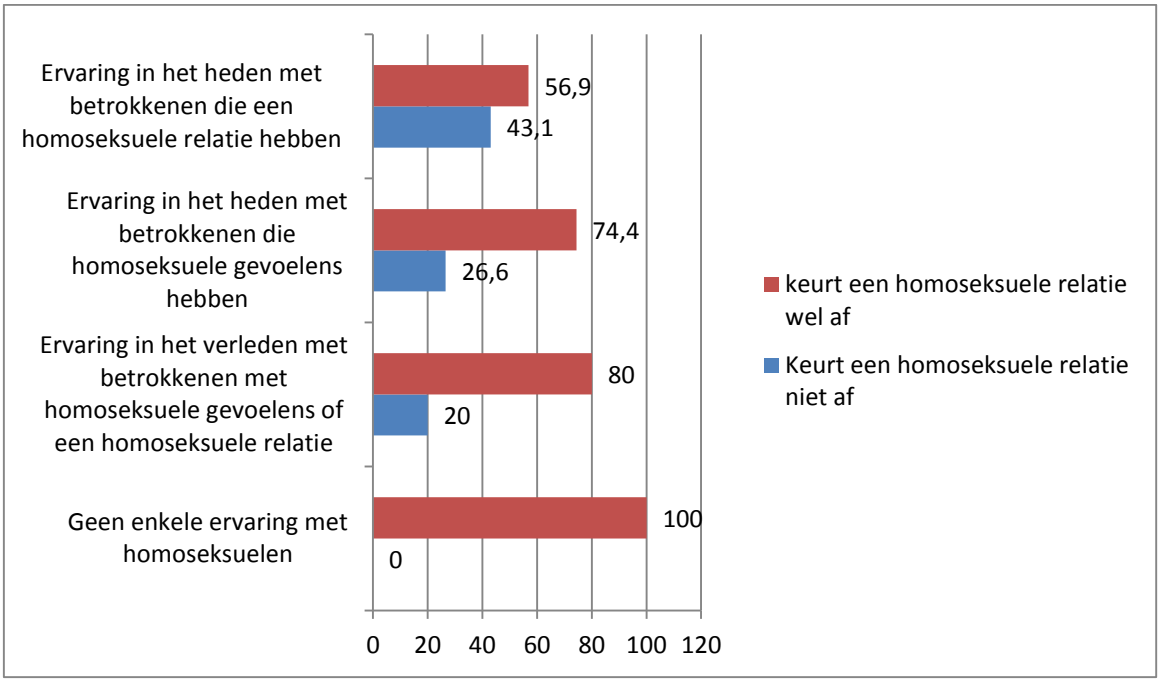

7.6 Orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen: morele overtuiging m.b.t. homoseksuele relaties in verhouding tot het kennen van homoseksuele betrokkenen in percentages. N= 165[34].

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Zowel bij de vragen 6, 11 en 13 als bij de vragen 7, 12 en 14 is getoetst in hoeverre de geloofsgemeenschappen homoseksualiteit aan de zondeval verbinden.

Bij vraag 6, 11 en 13 geven alle respondenten aan dat de visie- of beleidsdocumenten homoseksualiteit als gevolg van de zondeval zien. Van alle respondenten geeft 3,6% aan homoseksualiteit niet als gevolg van zondeval te zien, 0,7% van de alle orthodox-protestantse kerkenraden zou dit onderstrepen. 8,7% van de respondenten geeft aan dat het onderwerp te weinig in de kerkenraad besproken is om hier een uitspraak over te kunnen doen.

De onderstaande grafiek geeft de response van de respondenten op de vragen 7, 12 en 14 weer. Bij deze vragen wordt gevraagd in hoeverre het visie- of beleidsdocument, de kerkenraad of de respondent persoonlijk, het eens is met de volgende stelling: 'homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.' Deze stelling is wel erg progressief en, zoals men kan zien in 9.7, is men het hier in meeste gevallen (90,4%)mee oneens: in 64,9% van de gevallen is men het hier geheel mee oneens, in 25,5% van de gevallen is men het hier grotendeels mee oneens. Een respondent, verbonden aan een GB gemeente, reageert als volgt op deze stelling: *'Hoe kun je als christen nu zo'n absurde stelling bedenken.'*

[34] N geen enkele ervaring met homoseksuelen = 15, N ervaring in het verleden met betrokkenen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie = 15 (dezen kennen momenteel geen betrokkenen met deze gevoelens of relaties), N Ervaring in het heden met betrokkenen die homoseksuele gevoelens hebben = 109, N Ervaring in het heden met betrokkenen die een homoseksuele relatie hebben = 51.

Geen enkele respondent geeft aan dat het visie- of beleidsdocument, de kerkenraad, noch de respondent persoonlijk het geheel eens is met deze stelling. Geen enkel visie- of beleidsdocument zou het ook maar grotendeels eens zijn met deze stelling. 5% van de 161 kerkenraden zou het grotendeels eens zijn met de stelling en 4,9% van de 165 voorgangers en predikanten geeft aan het persoonlijk grotendeels eens te zijn met deze stelling.

In de figuren 6.7, 7.7 en 8.7 zijn de uitkomsten van deze vragen per groepering te vinden. Hieruit blijkt dat de NGK veel vaker dan de overige groeperingen aangeeft het antwoord op deze vragen niet te weten of hier geen mening over te hebben. (ABC 0,0%, NGK 18,1%, GB 3,3%)

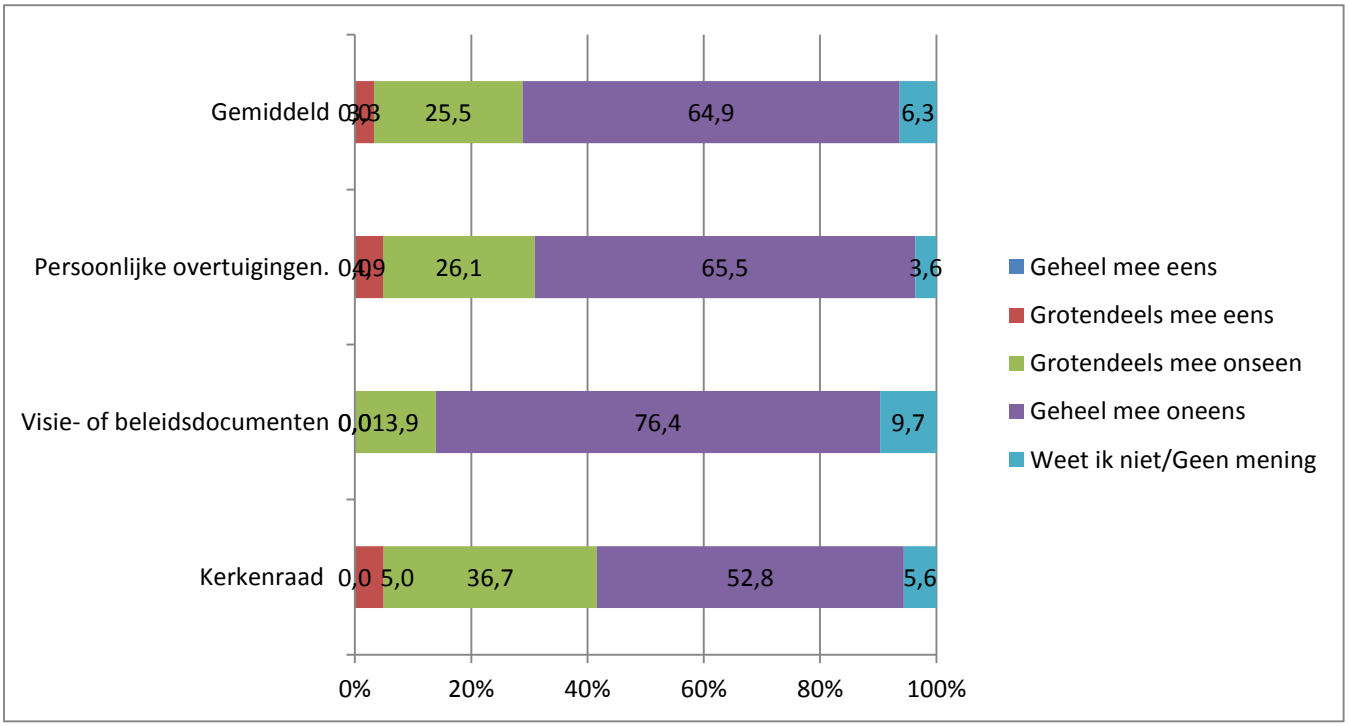

35

Figuur 7.7 Orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen: Reacties op stelling: 'Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.' In percentages.

Aan de hand van de hierboven besproken gegevens schatten we dat 0,0 tot 5% van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval, maar als variatie ziet die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksueel huwelijk

Er is alleen gevraagd naar de persoonlijke overtuiging van voorgangers rondom een homoseksueel huwelijk (vraag 8) en naar de mogelijkheid binnen de lokale geloofsgemeenschap om dit huwelijk in te zegenen (vraag 17).

Binnen geen enkele orthodox-protestantse geloofsgemeenschap is het mogelijk om een homoseksuele relatie binnen het huwelijk in te zegenen. Terwijl 4,2% van de voorgangers en

[35] N persoonlijke overtuigingen = 165, N kerkenraden=161, N Visie- of beleidsdocumenten= 75.

predikanten, verbonden aan een lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschap, aangeven te vinden dat een homoseksueel huwelijk wel ingezegend mag worden.
In 2,6% van de geloofsgemeenschappen is het mogelijk om een homoseksuele relatie buiten het huwelijk te zegenen. Terwijl bijna een zesde van de respondenten aangeeft te vinden dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mag worden.

Discussie:
Dat men een homoseksuele relatie *niet* buiten het huwelijk mag zegenen kan meerdere redenen hebben. Dit kan komen doordat de gemeente formeel theologisch gezien geen homoseksuele relatie wil inzegenen, maar de reden kan ook informeel zijn. Dan wil men een relatie niet zegenen omdat dit allicht onrust zou creëren. Wat hier de redenaties zijn is onbekend.

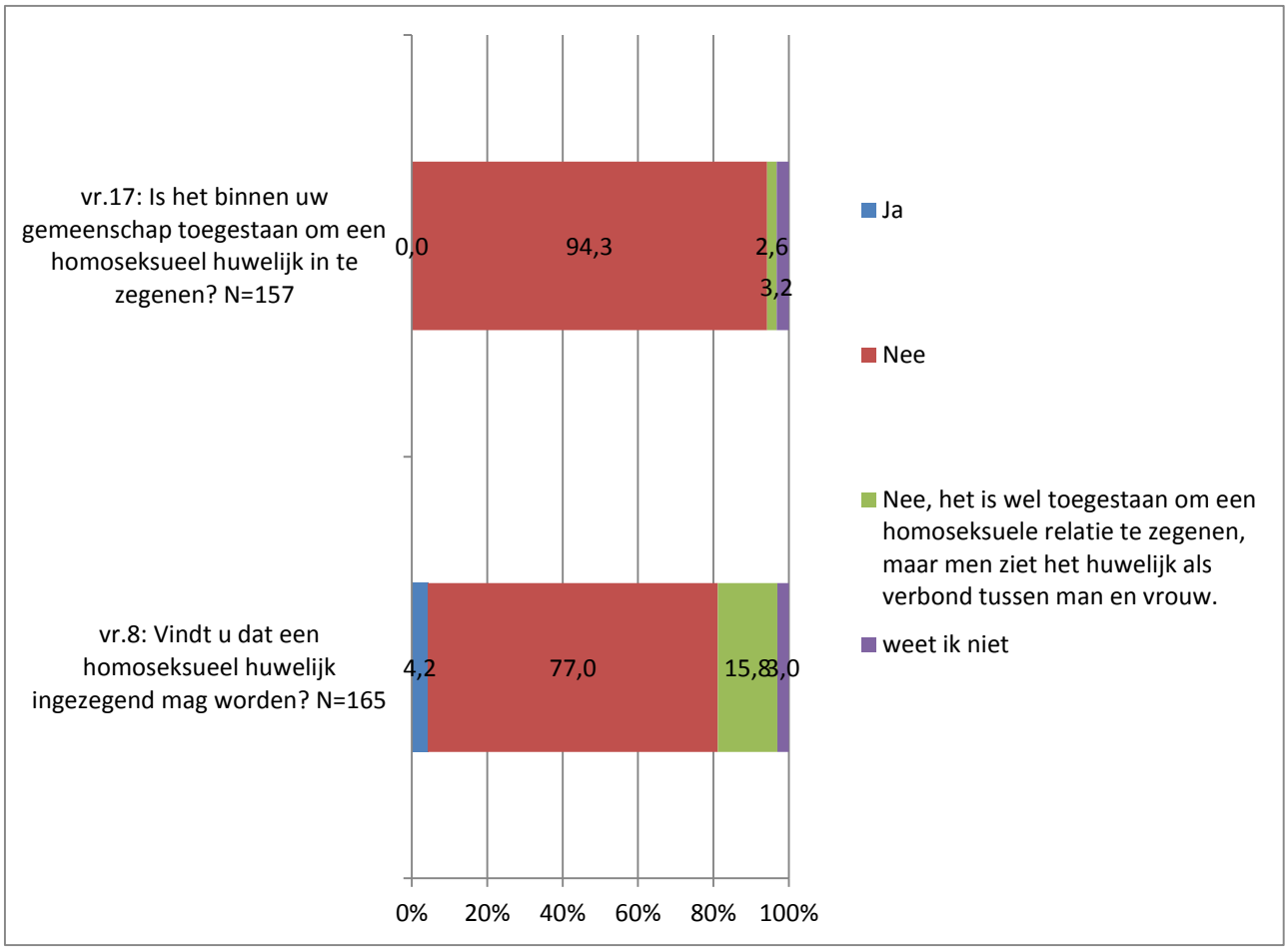

Figuur 7.8 Orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen: Toestaan inzegenen van homoseksuele relaties in percentages.

7.4 Omgang met homoseksuele gemeenteleden in de praktijk

In dit hoofdstuk vindt u de analyse van vraag 15 tot en met 19. Er wordt inzichtelijk gemaakt in hoeverre voorgangers homoseksuele betrokkenen kennen. Ook geeft dit hoofdstuk inzicht in hoeverre mensen die homoseksuele gevoelens ervaren en mensen die leven in een homoseksuele relatie deel mogen nemen aan het gemeenteleven en in hoeverre dezen een ambt mogen bekleden.

Kennen van personen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie

Zoals men kan zien in de onderstaand grafiek kent de meerderheid van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen betrokkenen met homoseksuele gevoelens. Het aantal predikanten en voorgangers binnen de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen die betrokkenen met een homoseksuele relatie kennen is divers. Vrijwel niemand (1 respondent) kent deze binnen de ABC, terwijl 60% van de predikanten binnen de NGK aangeeft betrokkenen met een homoseksuele relatie te kennen.

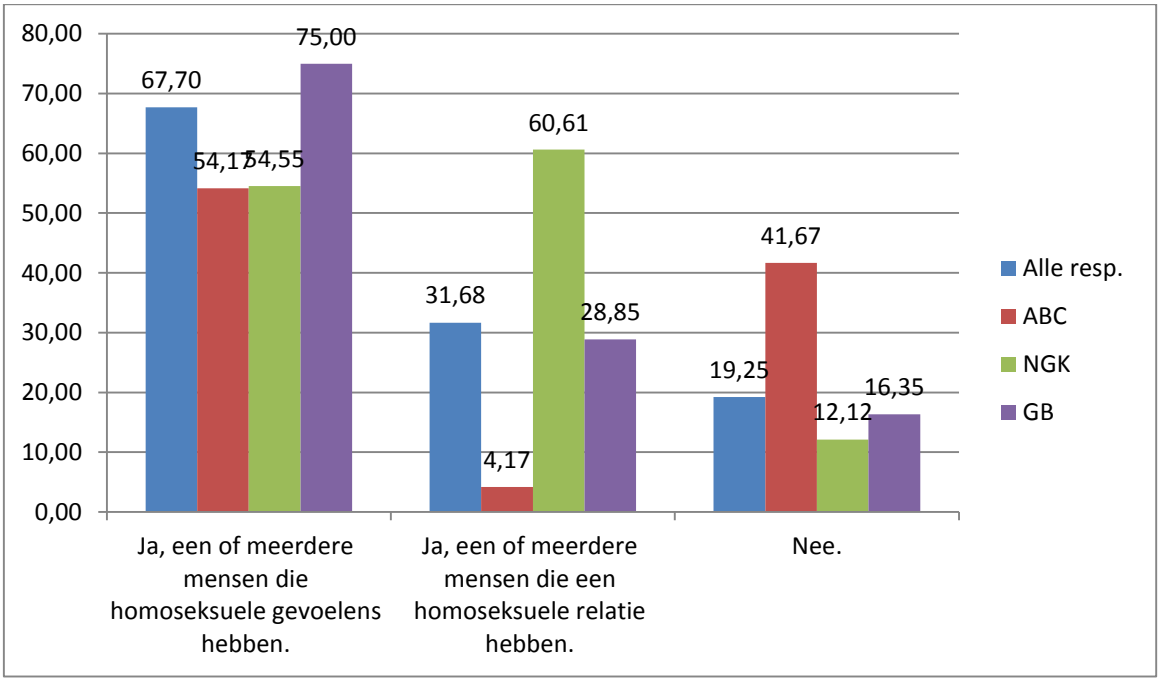

Figuur 7.9 Beantwoording vraag 15: zijn er op dit moment, voor zover u weet, betrokkenen bij uw gemeente die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben? (Meerdere antwoorden mogelijk.), in percentages. N=161.[36]

31 respondenten hebben aangegeven momenteel geen betrokkenen binnen de gemeente te kennen met homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie. Bij vraag 17 hebben slechts 15 van de respondenten aangeven in zowel het heden als het verleden niemand met een homoseksuele relatie te kennen. Twee van hen behoren tot de NGK, zes tot de ABC en zeven tot de GB.

Uit de bovengenoemde gegevens kunnen we concluderen dat 9,3% van de lokale orthodox-protestantse gemeentes zowel in het heden als verleden geen ervaring heeft met betrokkenen die aangeven homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie te hebben. De overige 90,7% heeft hier wel ervaring mee.

[36] N ABC=24, N GB=104, N NGK=33.

Gemeenteleven

Met beantwoording van vraag 15 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie deelnemen aan het gemeenteleven?

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk *3.3 Response en betrouwbaarheid*.

Mensen met homoseksuele gevoelens

Mensen met homoseksuele gevoelens mogen in principe aan alle activiteiten meedoen. Een enkele respondent geeft aan dat dit niet het geval is.

Mensen met een homoseksuele relatie.

Mensen met een homoseksuele relatie kunnen veelal wel deelnemen aan zondagse diensten en kringen of dergelijke. Men mag volgens de predikanten in de meeste gevallen echter niet deelnemen aan het avondmaal of belijdenis afleggen.

De bovengenoemde gegevens zijn af te leiden uit de onderstaande grafiek.[37]

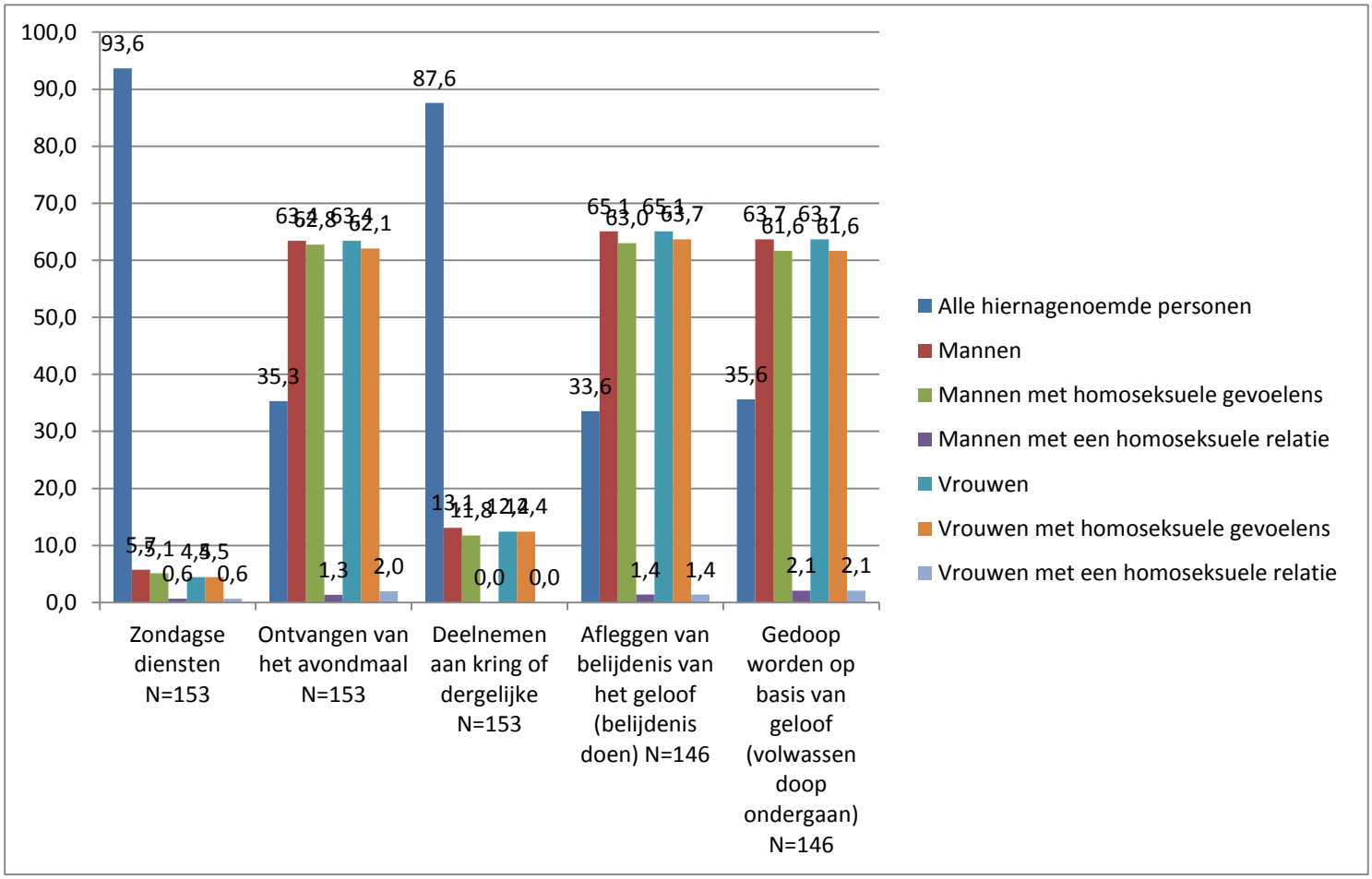

Figuur 7.10 Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen. In percentages.

[37] Deze grafiek is onbewerkt overgenomen uit de enquêteresultaten.

Ambten en leidinggevende posities

Met beantwoording van vraag 19 zoeken we een antwoord op de volgende vraag: in hoeverre mogen mensen met homoseksuele gevoelens en mensen die leven in een homoseksuele relatie een ambt of leidinggevende positie bekleden?

Omdat vrouwen in het merendeel van deze ambten of functies niet mogen bekleden. Zullen we bij dit onderdeel alleen de mannen bespreken.[38]

We zijn voorzichtig met het formuleren van conclusies in deze paragraaf. Dit heeft te maken met de betrouwbaarheid van de vraagstelling en de (on)mogelijkheden om de response te verwerken. Alle redenen hiervoor vindt u bij het hoofdstuk *3.3 Response en betrouwbaarheid*.

Mannen met homoseksuele gevoelens
In de meeste gevallen lijken mannen met homoseksuele gevoelens de ambten en leidinggevende posities te mogen vervullen. Dit is echter niet overal het geval.

Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies lijkt gemiddeld 13,3% van alle respondenten aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens deze niet mogen bekleden. Bij ongeveer een kwart (25,3%) van de onderzochte gemeenten zouden mannen met slechts homoseksuele gevoelens het ambt van voorganger of predikant niet mogen bekleden. (ABC 43,5%, NGK 21,5%, GB 22,4%[39])

Mannen met homoseksuele relaties
Zoals men kan zien in de onderstaande grafiek is het voor mannen met een homoseksuele relatie in veel mindere mate mogelijk om een ambt of leidinggevende positie te bekleden.

Binnen de onderzochte kerkgenootschappen verschillen de percentages erg. Binnen de NGK worden de percentages voor *Alle genoemde personen* minstens verdubbeld. Binnen de ABC geeft vrijwel geen enkele respondent aan dat mensen met een homoseksuele relatie een ambt of leidinggevende positie mogen bekleden. De GB komt het meest overeen met de hier genoemde percentages. De exacte percentages zijn te vinden in de hoofdstukken over genoemde groeperingen. (ABC figuur 6.10, NGK figuur 7.10, GB figuur 8.10)

[38] In bijlage 7: Q18 vindt u de onbewerkte grafiek bij deze vraag, hier zijn ook de reacties omtrent vrouwen en het ambt zichtbaar.
[39] Figuur 6.10, 7.10 en 8.10.

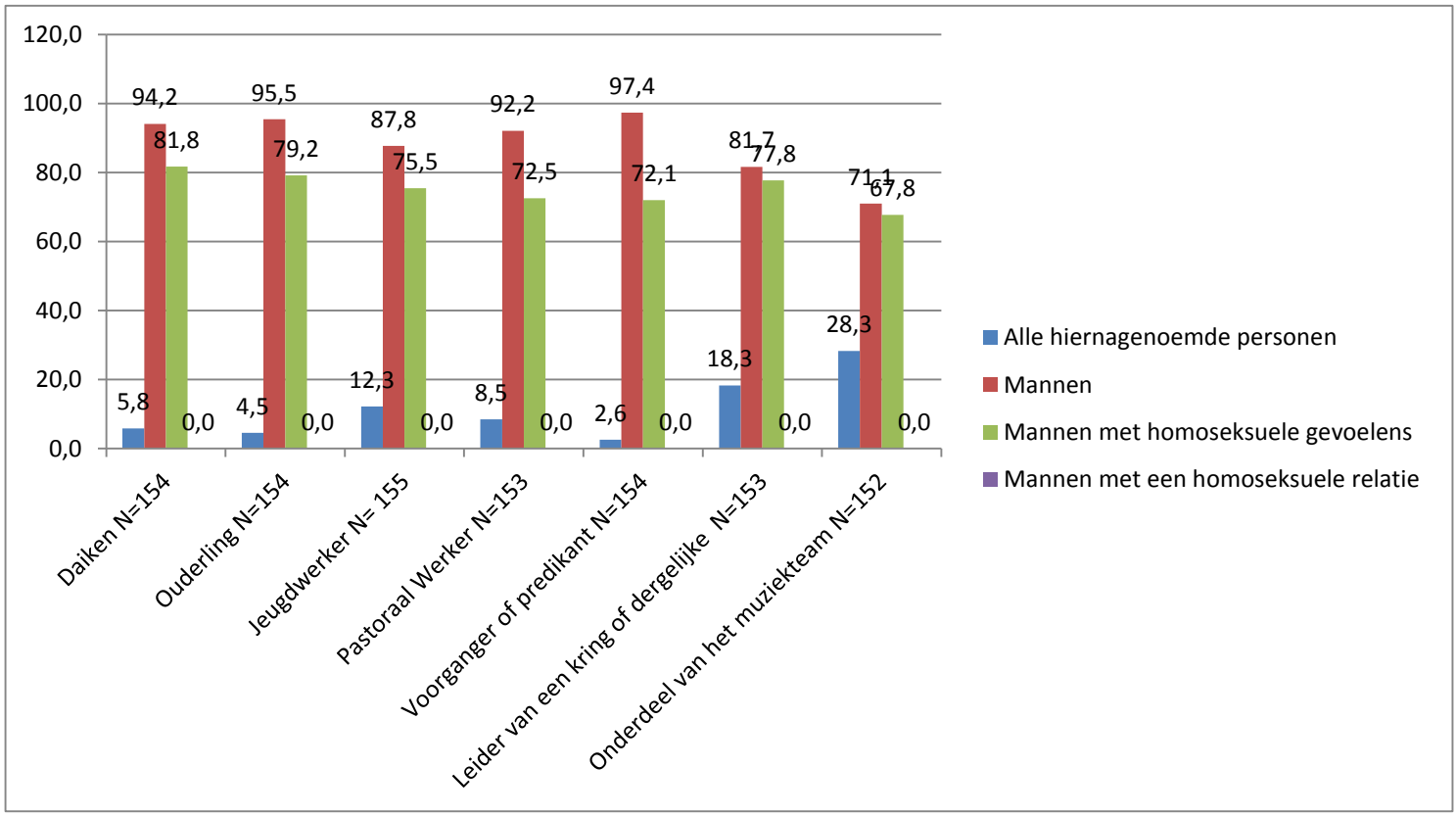

Figuur 7.11 Beantwoording vraag: Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen. In percentages.

7.5 Verhouding tot landelijk beleid

In dit deelhoofdstuk wordt het landelijk beleid van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen, zoals genoemd in de voorgaande hoofdstukken, vergeleken met de uitslagen van de ons onderzoek.

Bespreken van homoseksualiteit

In de voorgaande hoofdstukken wordt het landelijke beleid van de groeperingen, per groepering besproken. Hieruit concluderen we dat alle landelijke groeperingen homoseksualiteit willen bespreken. Men wil homoseksuelen een veilig thuis bieden en in sommige gevallen homoseksualiteit uit de taboesfeer halen.

Volgens ons onderzoek wordt homoseksualiteit ook in 93,1% van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen besproken.

Theologische en morele overtuigingen

Homoseksualiteit als variatie in de schepping

Binnen alle groeperingen is men er op landelijk niveau van overtuigd dat homoseksualiteit onderdeel van de gebrokenheid in de schepping is. Men benoemt dit op verschillende manieren. Binnen de GB noemt men homoseksualiteit meermalig “een” of “het probleem”. Binnen de ABC en NGK noemt men dat homoseksualiteit een gevolg van de gebroken schepping is.

De overtuiging die heerst binnen lokale gemeenschappen is hetzelfde: Aan de hand van de gegevens uit ons onderzoek schatten we dat 95 tot 100% van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen homoseksualiteit niet ziet als variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.

Homoseksuele relaties
Op landelijk niveau spreekt men verschillend over homoseksuele relaties.

Alle groeperingen geven aan dat de Bijbel uitsluitend negatief over homoseksuele praktijken spreekt. Daarom geeft de ABC aan in principe geen ruimte te zien voor homoseksuele relaties. In het pastoraat wil de ABC echter samen met de pastorant zoeken naar de 'minst kwade keuze'. De NGK meent dat een homoseksuele relatie van liefde en trouw niet in de Bijbel benoemd wordt, maar dat de context, waarin men geen homoseksuele relaties van liefde en trouw kende, erg verschilt van de huidige. Ze laat mensen met homoseksuelen om die reden vrij om te kiezen of ze wel of niet een relatie aangaan. Binnen de GB lijkt een homoseksuele relatie uitgesloten. Al dienen gemeenten ook pastoraal om te blijven zien naar gemeenteleden die een homoseksuele relatie hebben.

Met behulp van ons onderzoek schatten we dat een kwart van de orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen een homoseksuele relatie niet afkeurt. Driekwart zou een homoseksuele relatie wel afkeuren.

Huwelijk
Alle groeperingen geven aan geen ruimte te zien voor het zegenen van een homoseksueel huwelijk. Alleen binnen de NGK zouden enkelen ruimte zien voor het zegenen van een homoseksuele relatie buiten het huwelijk. Volgens ons onderzoek zou dit echter binnen vier van de 157 lokale gemeenschappen (2,6%) mogelijk zijn. Terwijl bijna een zesde (15,8%) aangeeft te vinden dat een homoseksuele relatie buiten het huwelijk ingezegend mag worden.
Vijf respondenten (3,2%), allen verbonden aan de NGK, geven aan niet te weten of men binnen dezes gemeenten een homoseksueel huwelijk in mag zegenen. Zeven respondenten (4,2%) geven aan te vinden dat een homoseksueel huwelijk ingezegend mag worden.

Omgang in de praktijk

Gemeenteleven
Bij de meeste gemeenten zijn mensen met een homoseksuele relatie of homoseksuele gevoelens welkom om deel te nemen aan zondagse diensten en Bijbelkringen. Toch lijkt een enkeling aan te geven dat iemand met een homoseksuele relatie geen deel mag nemen aan zondagse diensten. Ongeveer tien procent lijkt aan te geven dat mensen met een homoseksuele relatie geen deel mogen nemen aan Bijbelkringen.

Zowel de landelijke NGK als ABC geven aan ervan overtuigd te zijn dat men homoseksuele christenen met een relatie het avondmaal en de doop niet mag onthouden. Hoe de GB hier op landelijk niveau over spreekt is bij ons onbekend. De GB geeft wel aan dat homoseksuelen deel uitmaken van het lichaam van Christus en ook aan het avondmaal deel mogen nemen. Het lijkt hier echter te gaan over homoseksuelen die celibatair leven.

Ongeveer een derde van alle respondenten geeft aan dat mensen met een homoseksuele relatie in diens gemeente het avondmaal mogen vieren en de volwassendoop mogen ondergaan of openbare belijdenis van hun geloof mogen afleggen. (NGK 90%, ABC 54,6% en GB 17%[40])

Ambten en leidinggevende posities
Alle landelijke groeperingen lijken aan te geven dat mensen met enkel homoseksuele gevoelens het ambt mogen bekleden. Van alle genoemde ambten en leidinggevende functies lijkt gemiddeld 13,3% van alle respondenten echter aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens deze niet mogen bekleden. Bij ongeveer een kwart van de onderzochte gemeenten zouden mannen met slechts homoseksuele gevoelens het ambt van voorganger of predikant niet mogen bekleden.

Volgens de landelijke groeperingen mogen mannen met homoseksuele relaties geen ambten bekleden. Toch lijkt 2,6 tot 5,8% van de respondenten aan te geven dat dit binnen diens gemeente wel mogelijk is. 8,5 tot 28,3% van de leidinggevende functies lijken open te staan voor mannen met een homoseksuele relatie.

7.6 Algehele conclusies

Gedurende dit onderzoek hebben we getracht een antwoord te vinden op de vraag: hoe verhouden de theologische en morele overtuigingen rondom homoseksualiteit van de landelijke ABC, NGK en GB zich tot de praktijk van hun lokale geloofsgemeenschappen en in hoeverre wordt homoseksualiteit momenteel op beleidsniveau en tijdens gemeentelijke activiteiten in diens lokale geloofsgemeenschappen besproken? In dit hoofdstuk vindt u de beantwoording op deze vraag.

Bespreking thema homoseksualiteit gedurende activiteiten
Volgens ons onderzoek wordt homoseksualiteit in 93,1% van de orthodox-protestantse gemeenten besproken. (Bijlage 8: Q4) Ook wordt het thema op landelijk niveau besproken in een adviesnota, rapporten, landelijke vergaderingen, interne documenten en literatuur verbonden aan diverse geloofsgroeperingen. Binnen de meeste lokale gemeentes wordt het onderwerp het meest besproken gedurende pastorale gesprekken, maar ook in kerkenraadvergaderingen en gedurende het vormen van beleid. (Figuur 7.2) Binnen de gemeentes verbonden aan de NGK of GB wordt homoseksualiteit ook veel besproken gedurende catechisatie. (Figuur 7.3)

Verhouding landelijk beleid tot lokale overtuigingen
Alle landelijke groeperingen verbinden homoseksualiteit aan de gebrokenheid van de schepping. Nul tot 5 % van de lokale orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen ziet homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval maar als variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd.(figuur 9.7) (ABC 0 tot 4,5%, NGK 0 tot 12,1%, GB 0 tot 5,7%[41])

De landelijke groeperingen zijn allemaal van mening dat de Bijbel enkel negatief spreekt over homoseksuele praktijken. Toch keurt de ene groepering een homoseksuele relatie niet meteen af (NGK), terwijl de ander dit liever niet heeft, maar indien het voorkomt lijkt te tolereren (ABC), en weer een ander dit duidelijk afkeurt (GB).
Op basis van ons onderzoek vermoeden we dat 22,8% van de lokale orthodox-protestantse gemeenten een homoseksuele relatie niet afkeurt. (ABC 11,1%, NGK 64,5%, GB 11,7%)

[40] Percentage gemeenten waar men homoseksuelen met een relatie deel lijken te mogen nemen aan het avondmaal. Deze informatie is te vinden in de figuren 6.9, 7.9 en 8.9.
[41] Percentage gemeenten dat homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval ziet.

Alle landelijke groeperingen geven aan geen ruimte te zien voor de inzegening van een homoseksueel huwelijk. Alleen binnen de NGK zouden enkelen een mogelijkheid zien om een homoseksuele relatie buiten het huwelijk te zegenen. Een vijfde van alle 165 respondenten geeft echter aan van mening te zijn dat een homoseksuele relatie buiten (15,8%) of binnen het huwelijk (4,2%) gezegend mag worden (ABC 16,7%, NGK 50%, GB 10,5%).
Geen enkele respondent geeft dan ook aan dat het inzegenen van een homoseksueel huwelijk in diens gemeente is toegestaan. Bij slechts vier gemeenten (2,6%) zou een homoseksuele relatie buiten het huwelijk gezegend mogen worden. (ABC 1 (4,4%), NGK 1(3,2%), GB 2 (2%))
Vijf respondenten (3,2%), allen verbonden aan de NGK, weten niet in hoeverre een homoseksuele relatie binnen diens gemeenten gezegend mag worden. (Figuur 7.8)

Verhouding landelijk beleid tot de lokale praktijk
Zowel de landelijke NGK als de ABC menen dat christenen met of zonder homoseksuele relatie het avondmaal en de doop niet mag worden onthouden. De GB lijkt enkel aan te geven homoseksuelen zonder relatie het avondmaal niet te mogen onthouden.
Ongeveer een derde van alle respondenten geeft aan dat mensen met een homoseksuele relatie in diens gemeente het avondmaal mag vieren, de volwassendoop mag ondergaan of openbare belijdenis van zijn of haar geloof mag afleggen. (NGK 90%, ABC 54,6% en GB 17%[42])

Alle landelijke groeperingen lijken aan te geven dat de ambten in principe open staan voor mensen met homoseksuele gevoelens. In de praktijk is dit echter niet overal het geval: gemiddeld lijkt 18% van de respondenten aan te geven dat mannen met homoseksuele gevoelens het ambt *niet* mogen bekleden. (ABC 33,3%, NGK 16,7%, GB 14,3%)
Bij ongeveer een kwart van alle onderzochte gemeenten lijken mannen met homoseksuele gevoelens het ambt van voorganger of predikant *niet* te mogen bekleden. (ABC 43,5%, NGK 21,5%, GB 22,4%[43])

Alle landelijke groeperingen geven aan dat het ambt niet open staat voor mensen met een homoseksuele relatie. Binnen iedere groepering zijn er echter een of meerdere gemeenten waar mensen met een homoseksuele relatie wel een of meerdere ambten lijken te mogen vervullen. Toch lijkt men in 94,2% van alle orthodox-protestantse gemeenten geen enkel ambt te mogen bekleden indien men een homoseksuele relatie heeft. (ABC 96,2%, NGK 82,1%, GB 97,1%) (figuur 7.11)

[42] Percentage gemeenten waar homoseksuelen deel lijken te mogen nemen aan het avondmaal. Deze informatie is te vinden in de figuren 6.9, 7.9 en 8.9.
[43] Figuur 6.10, 7.10 en 8.10.

8. Discussie in context

Er heersen vele discussies rondom het onderwerp homoseksualiteit. We kunnen enkelen, maar helaas niet allen, in dit hoofdstuk benoemen.

1. Ambt: homoseksuelen worden in een "precaire" situatie gebracht

Geen van de onderzochte landelijke groeperingen heeft het ambt geopend voor mensen met een homoseksuele relatie.

Volgens Bouma (NGK) zouden homoseksuelen die bewust in een celibatair leven om een drietal redenen in een "precaire" positie worden gebracht, indien het ambt open komt te staan voor mensen met een homoseksuele relatie. Men zou dit als ethisch laakbaar kunnen beschouwen. Men zou zich onvoldoende gesteund voelen door de gemeente van Christus, terwijl men hier juist behoefte aan heeft. Ten derde zouden zij het als problematisch kunnen ervaren om geestelijk gezag toe te kennen aan hen die op zo'n principieel punt een andere levenskeuze maken dan zijzelf. (Bouma, 2015, p. 28)

Uit onderzoek van M.D. Den Boer blijkt dat maar liefst 85% van de homoseksuelen, afkomstig uit eveneens orthodox-protestantse gezindten, een homoseksuele relatie wel aanvaardbaar vindt. (2007 , p. 109) Zij kunnen het eveneens als problematisch ervaren om geestelijk gezag toe te kennen aan ambtsdragers die afkeurend staan tegenover deze relaties.

2. Uitspraken over het belang van het kind

De GB doet scherpe uitspraken rondom een homoseksuele levensstijl en diens gevolgen. Zo zou de openstelling van het huwelijk voor mensen met hetzelfde geslacht lijden tot "onaanvaardbare vormen van gezinsvorming waardoor het belang van het kind in het gedrang komt" (J. Hoek, 2015). We vragen ons af of de theologie het vakgebied is om dergelijke uitspraken te doen. We vermoeden dat de vraag: "komt het belang van het kind in gedrang indien deze opgroeit in een gezin met ouders van gelijke sekse?" een multidisciplinair vraagstuk is, waarbij psychologische en pedagogische inzichten erg belangrijk zijn. Er zijn bij ons geen onderzoeken bekend die concluderen dat het opgroeien in een dergelijk gezin schadelijk is voor het kind. Dergelijke onderzoeken worden ook niet genoemd in de onderzochte literatuur van de GB. Wel zijn er diverse onderzoeken die beweren dat het belang van het kind *niet* in gedrang komt indien deze wordt opgevoed door een homoseksueel paar. (Simon R Crouch, 2014) (Volkskrant, 2013)

3. Huwelijk: Wat is precies het verschil tussen zegenen en inzegenen?

Het dienstenboek van de NGK noemt het volgende: "een "hard" theologisch-liturgisch onderscheid tussen het zegenen en inzegenen van een homoseksuele relatie laat zich lastig of helemaal niet formuleren." Prosman (GB) geeft hierbij aan dat het zegenen en het inzegenen van homoseksuele relaties, gelijke consequenties hebben en keurt beide om die reden af.

We menen ook andere geluiden te herkennen die aan lijken te geven dat een homoseksuele relatie niet de relatie tussen Christus en de gemeente kan weerspiegelen. Tevens zou homoseksualiteit een gevolg zijn van de gebrokenheid van de schepping. Indien men een homoseksuele verbintenis buiten het huwelijk zegent zou men deze aspecten erkennen én tegelijkertijd een zegen vragen over de relatie van twee mensen die kiezen voor de weg die volgens hen, in deze situatie het beste is (J. Mudde). Het is niet in kaart gebracht in hoeverre respondenten op de hoogte zijn van deze verschillende opvattingen.

4. Context: LHBT-gemeenschap

Binnen de documenten, die theologische en morele overtuigingen van de groeperingen weergeven,

wordt vrijwel alleen gesproken over homoseksuelen. Veel lokale gemeenten zoeken daarom met hen naar een “minst kwade” weg (ABC). Er zijn echter ook mensen binnen de LHBT-gemeenschap die met zowel mannen als vrouwen een seksuele relatie kunnen hebben. Hierbij kunnen we denken aan biseksuelen en panseksuelen[44]. Het aantal mensen dat zichzelf identificeert als biseksueel zou ongeveer even hoog zijn als het aantal mensen dat zich als homoseksueel identificeert. (S. Keuzekamp, 2012, p. 11) Daarnaast zijn er ook nog transgenderpersonen. Hoeveel ruimte zien lokale gemeenschappen voor al deze personen om een homoseksuele relatie aan te gaan? Deze vraag lijkt vooralsnog niet besproken te worden.

5. Context: Nationale en internationale verbanden

Homoseksualiteit is zo’n gevoelig onderwerp dat het zowel binnen lokale geloofsgemeenschappen als nationale en internationale kerkverbanden voor spanningen kan zorgen.
Een belangrijk voorbeeld is die van de Anglicaanse Kerk. In 2003 werd Gene Robbinson, een getrouwde homoseksuele man, binnen de Amerikaanse tak (de Episcopal Church in the United States of America) benoemt tot bisschop. Een aantal Afrikaanse landen zouden destijds gebroken hebben met het internationale kerkverband (Volkskrant, 2013). Toen Robbinson in 2008 zijn huwelijk kerkelijk liet inzegenen zorgde dit opnieuw voor opschudding. (NRC, Homoseksualiteit verscheurt anglicaanse kerk, 2008) In januari 2016 kwam het bericht naar buiten dat Amerikaanse tak sancties krijgt omdat deze het homohuwelijk erkent. Een scheuring werd gevreesd, maar heeft niet plaatsgevonden. (Trouw, 15)
De onderzochte kerkverbanden zijn ook onderdeel van landelijke en internationale kerkverbanden, of hebben hier warme banden mee. We vermoeden dat deze onder druk komen te staan zodra men meer ruimte biedt aan homoseksuelen.

6. Context: verhouding tot liberale overtuigingen

Ons onderzoek bevestigt dat de overgrote meerderheid van de orthodox-protestantse geloofsgroeperingen homoseksualiteit ziet als iets negatiefs, namelijk als gevolg van de gebrokenheid van de schepping. Deze opvatting staat tegenover de heersende seculiere en liberale opvatting die ruimte biedt om homoseksualiteit te vieren en lijkt aan te geven dat homoseksuele gevoelens en relaties ten diepste een gegeven en geen gebrokenheid zijn. Beide opvattingen bestaan in Nederland[45]. Eerder is er door landelijke media en een aantal liberale politieke partijen verontrustend gereageerd indien men vermoedde dat organisaties homoseksuelen adviseren om celibatair te leven. (Hst. 2 Voorstudie)
Daarom leggen we graag de volgende vraag voor: in hoeverre kan de overheid organisaties steunen die ervan overtuigd zijn dat homoseksualiteit in de kern een gebrokenheid is? Indien men helemaal geen ruimte ziet om dit soort organisaties te ondersteunen, betwijfelen we of men momenteel orthodox-religieuze[46] organisaties kan ondersteunen die seksuele diversiteit in diens kringen bespreekbaar maken. Ook dient men in dat geval een vervolgvraag te stellen: hoe kan men seksuele diversiteit dan in orthodox-religieuze kringen bespreekbaar maken?

---

[44] “Voor panseksuelen bepaalt gender of sekse dus niet of zij zich tot iemand aangetrokken zullen voelen. In die zin zijn panseksuelen "genderblind".” (Wikipedia, Panseksualiteit)
[45] We hebben geen gezaghebbende bronnen gevonden die het aantal orthodox-protestantse gelovigen in Nederland inzichtelijk maken. Wel zouden de orthodox-gereformeerden en de bevindelijk-gereformeerden alleen al 1,2 miljoen leden tellen. (Wikipedia, Orthodox-gereformeerden) (Wikipedia, Bevindelijk-gereformeerden)
[46] Orthodox-religieus, omdat de meeste Abrahamitische Godsdiensten vermoedelijk op deze wijze naar homoseksualiteit kijken.

Bibliografie

Parent-reported measures of child health and wellbeing in same-sex parent families: a cross-sectional survey. (2014, juni 21). Opgeroepen op september 29, 2016, van BMC Public Health: http://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-14-635

Beek, M. v. (2012, januari 17). Verzekeraars en medici tegen christelijke homo therapie. *Trouw*.

Boer, M. d. (2007). *Nabij zijn in kwetsbaarheid.*

Bouma, J. (2015). *Meerwaarde van het ambt: Besluit inzake ambt en homoseksualiteit Bijlage 6 .*

Brouwers, L. (2015, augustus 29). *Alle mensen zijn een beetje bi*. Opgehaald van NRC: http://www.nrc.nl/handelsblad/2015/08/29/alle-mensapen-zijn-een-beetje-bi-1527293https://www.chjc.nl/chjc/wie-zijn-we

Christenpedia. (sd). *Gereformeerde Bond*. Opgeroepen op september 26, 2016, van christipedia.miraheze.org: https://christipedia.miraheze.org/wiki/Gereformeerde_Bond

Contrario. (2014, januari 5). *Studiedag Gereformeerde Bond en HGJB over' visie en omgang met homoseksualiteit'*. Opgehaald van http://www.contrario.nl/uit-de-media/studiedag-gereformeerde-bond-en-hgjb-over-visie-op-en-omgaan-met-homoseksualiteit

Contrario. (2014, januari 5). *Studiedag Gereformeerde Bond en HGJB over 'Visie op en omgaan met homoseksualiteit'*. Opgeroepen op augustus 28, 2016, van contrario: http://www.contrario.nl/uit-de-media/studiedag-gereformeerde-bond-en-hgjb-over-visie-op-en-omgaan-met-homoseksualiteit

COTA. (2016). *Adviesnota homoseksualiteit in de ABC-gemeenten.*

Dijk, H. v. (2016, juli 6). *Kamer vragen 5 juli 2016 over Hart van Homo's*. Opgehaald van YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=aYA-CPXxlig

E.G. Hoekstra, M. I. (2008). *Handboek Christelijk Nederland: Kerken, gemeenten, samenkomsten en vergaderingen.* Kok.

G. Kleinjan. (2016, augustus 2). *Het huwelijk sluit mensen uit*. Opgeroepen op september 26, 2016, van Trouw: http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/4350261/2016/08/02/Het-huwelijk-sluit-mensen-uit.dhtml

G. Kleinjan. (2016, augustus 2). *Het huwelijke sluit mensen uit*. Opgeroepen op september 26, 2016, van Trouw: http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/4350261/2016/08/02/Het-huwelijk-sluit-mensen-uit.dhtml

Gaysite.nl. (2016, oktober 11). *Homo-organisatie schikt met ministerie*. Opgehaald van http://www.gaysite.nl/actueel/2016/10/homo-organisatie-schikt-met-ministerie

Gereformeerde Bond. (sd). *Doel*. Opgeroepen op september 25, 2016, van Gereformeerdebond.nl: http://gereformeerdebond.nl/gereformeerde-bond/doel

Gereformeerde Bond. (sd). *Geschiedenis*. Opgehaald van Gereformeerdebond.nl: http://gereformeerdebond.nl/gereformeerde-bond/geschiedenis

Goedgelovig. (2012, januari 20). *In terapie bij stichting Diffrent: een reportage*. Opgehaald van goedgelovig.nl: https://goedgelovig.wordpress.com/2012/01/20/in-therapie-bij-different-een-reportage/

Goedgelovig. (2012, januari 20). *In therapie bij stichting Different: een reportage*. Opgehaald van goedgelovig.nl: https://goedgelovig.wordpress.com/2012/01/20/in-therapie-bij-different-een-reportage/

Homoseksualiteit, N. C. (2013). *Rapport Comissie Ambt en Homoseksualiteit voor Ned. Geref. Kerken met het oog op de Landelijke Vergadering 2013 te Zeewolde.*

Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksuelen door etnische en religieuze groepen.* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

J. Hoek, A. P. (2015, juni 27). *Open brief*. Opgeroepen op oktober 19, 2016, van De Waarheidsvriend: http://dewaarheidsvriend.nl/artikelen/open-brief

Kuyper, L. (2015). *Wel trouwen niet zoenen.* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Mudde, J. (2015). *van Sjibbolet naar sjalom: Ruimte voor homoseksueken in de gemeente van Christus .* Haarlem: Buijten en Schippeheijn.

Mudde, J. (2015). *van Sjibbolet naar sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus.* Haarlem: Buijten en Schippeheijn.

NEMO kennislink. (2010, november 8). *Is homoseksualiteit wel aangeboren? Grondige analyse schiet gaten in de theorie dat homoseksualiteit komt door testosteron in de baarmoeder*. Opgeroepen op september 29, 2016, van nemokennislink: http://www.nemokennislink.nl/publicaties/is-homoseksualiteit-wel-aangeboren

NGK. (2013). *Rapport Commissie Ambt en Homoseksualiteit voor de Ned. Geref. kerken met het hoog op de Landelijke Vergadering 2013 te Zeewolde.* NGK.

NGK. (2016). *Besluit inzake ambt en homoseksualiteit.* Zeewolde.

NGK Comissie ambt en homoseksualiteit. (2016). *02.02. Besluit inzake ambt en homoseksualiteit.* Zeewolde.

NGK Commissie Ambt en Homoseksualiteit. (2015). *Ambt en Homoseksualiteit: een Bijbels verantwoord perspectief?* Zeewolde.

NGK Commissie Contact en Samenspreking sectie binnenland. (2015, september 21). 02.02.05 Brief CCS inzake rapport CAH. Urk.

NRC. (2008, juli 29). *Homoseksualiteit verscheurt anglicaanse kerk*. Opgeroepen op september 29, 2016, van nrc.nl: https://www.nrc.nl/nieuws/2008/07/29/homoseksualiteit-verscheurt-anglicaanse-kerk-11580320-a789881

NRC. (2008, juli 29). *Homoseksualiteit verscheurt Anglicaanse kerk*. Opgeroepen op september 29, 2016, van nrc.nl: https://www.nrc.nl/nieuws/2008/07/29/homoseksualiteit-verscheurt-anglicaanse-kerk-11580320-a789881

PKN. (2007). *De kaarten geschud?: handreiking homoseksualiteit en het ambt.*

PKN. (2016). *Kerkorde en ordinanties versie juni 2016.*

Prosman, A. (2013). *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actuaiteit: een poging tot verheldering.* Heerenveen: Groen.

S. Keuzekamp, M. K. (2012). *Niet te ver uit de kast: Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland.* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Simon R Crouch, E. W. (2014, juni 21). *Parent-reported measures of child health and wellbeing in same-sex parent families: a cross-sectional survey*. Opgehaald van BMC Public Health : http://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-14-635

Stoffels, H. (1995). *Als een Briesende Leeuw: orthodox-protestanten in de slag met de tijdsgeest.* Kampen: Kok.

Swaab, D. (2008, oktober 4). Geen keus. *NRC Handelsblad*.

Trouw. (15, januari 2016). *Anglicaanse kerk straft Amerikaanse tak om homohuwelijk*. Opgeroepen op september 2016, 2016, van trouw.nl: http://www.trouw.nl/tr/nl/4496/Buitenland/article/detail/4224987/2016/01/15/Anglicaanse-kerk-straft-Amerikaanse-tak-om-homohuwelijk.dhtml

Trouw. (2016, oktober 10). Bussemaker hekelt de normen van Schippers. *Trouw*.

Volkskrant. (2013, november 4). *Homo-bisschop leidt tot schisma Anglicaanse kerk*. Opgeroepen op september 29, 2016, van volkskrant.nl: http://www.volkskrant.nl/buitenland/homo-bisschop-leidt-tot-schisma-anglicaanse-kerk~a744970/

Volkskrant. (2013, juni 7). *Kinderen van homostellen zijn gelukkiger en gezonder*. Opgeroepen op september 29, 2016, van volkskrant.nl: http://www.volkskrant.nl/buitenland/kinderen-van-homostellen-zijn-gelukkiger-en-gezonder~a3454352/

Wijngaarden, H. v. (2013). *'Oké, ik ben dus homo'.* Zoetermeer: Jes!

Wikipedia. (sd). *Bevindelijk-gereformeerden*. Opgeroepen op september 29, 2016, van https://nl.wikipedia.org/wiki/Bevindelijk_gereformeerden

Wikipedia. (sd). *Orthodox-gereformeerden*. Opgeroepen op september 30, 2016, van https://nl.wikipedia.org/wiki/Orthodox-gereformeerden

Wikipedia. (sd). *Panseksualiteit*. Opgeroepen op september 30, 2016, van https://nl.wikipedia.org/wiki/Panseksualiteit

Young, R. J. (2011). *Brainstorm: The flaws in the science of sex differences.* Cambridge: Harvard University Press.

Bijlagen

Bijlage 1: Gehele voorstudie

Homoseksualiteit is een onderwerp dat binnen diverse disciplines wordt onderzocht. Naast de theologische aspecten zal deze voorstudie ook actuele psychologische, antropologische en sociologische aspecten belichten.

1.1 Psychologische introductie

Tot 1992 stond homoseksualiteit als aandoening in de internationaal Classes of Diseases. (Swaab. 2008) Homoseksualiteit wordt tegenwoordig in de psychologie en medische wereld niet meer als ziekte, maar als seksuele geaardheid beschouwd. Van Mensch-Verhulst merkt op dat (klinisch)psychologische ziektebeelden vaak cultuurgebonden zijn (1996, Spychologie Sekse, 191). Het Sociaal Cultureel Planbureau (Bais, van K. Keuzerkamp, S. 2010), schetst de omgang van diverse culturen met homoseksualiteit. In sommige culturen, zoals de Chinese, is er geen woord voor 'homoseksueel'. Er bestaat alleen een woord voor de homoseksuele handelingen. Homoseksualiteit wordt niet gekoppeld aan identiteit, maar aan handelen of voorkeuren.

Aangeboren of aangeleerd?

Het vraagstuk 'is homoseksualiteit aangeboren of aangeleerd?' is relevant. Wanneer men namelijk veronderstelt dat het aangeleerd is, kan men mogelijk ook veronderstellen dat het af te leren is. Dit kan niet wanneer men gelooft dat deze seksuele gerichtheid aangeboren is.
Volgens neurobioloog Dick Swaab is homoseksualiteit volledig aangeboren, door hormoonregulatie in de baarmoeder wordt niet alleen het geslacht maar ook de seksuele geaardheid van het kind bepaald. Invloeden van de omgeving en opvoeding zouden deze gerichtheid niet kunnen veranderen (Swaab, D.F. NRC Handelsblad. 2008).
Sociaal medisch onderzoeker professor Rebecca Jordan-Young plaatst met het boek Brainstorm (2010) kanttekeningen bij de onderzoekswijzen en conclusies van onderzoekers rondom deze zogenoemde testosteron theorie. Ze heeft meer dan driehonderd onderzoeken over deze theorie geanalyseerd. "Geen van hen [de onderzoekers] heeft ooit de mogelijkheid overwogen dat het structurele verschil [tussen homo- en heterohersenen] zou kunnen komen door verschillend gedrag en ervaring, in plaats van andersom" (NEMO kennislink, 2010). Ook heeft geen enkele onderzoeker de 'testosteron-theorie' op lesbiennes getest, terwijl ze wel aannemen dat vrouwen door meer testosteron in de baarmoeder, al vanaf de geboorte lesbisch zijn.
Tot slot zouden deze wetenschappers, volgens Jordan-Young, de optie van een vloeibare seksuele identiteit, of seksuele oriëntatie, weglaten. Iets wat in 1948 al door seksuoloog en bioloog A.F. Kinsey werd geïntroduceerd met de Kinsey schaal (Kinsney, A.F. 1948. Sexual Behaviour in the Human Male. Pag. 639, 656.). Dit instrument geeft verschillende gradaties tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit weer. (Broeke, ten A. 2014). In andere onderzoeken worden wel aanwijzingen gevonden dat zowel de genen invloed hebben op de seksuele identiteit evenals de invloeden van de omgeving (Brouwers, L. .2015).

2.2 Sociologische introductie

Volgens ILGA, een organisatie die zich internationaal inzet voor LGBT-rechten, was homoseksualiteit in 2013 strafbaar in 77 landen. In vijf landen staat zelfs de doodstraf op homoseksuele praktijken.

Vooral in grote delen van Afrika en Azië is homoseksualiteit strafbaar. (Vries, de J. 2014.). In de documentaire *God loves Uganda* wordt duidelijk zichtbaar dat de westerse christelijke evangelisten, uit pinksterbewegingen, een sterke invloed uitoefenen op de seksuele moraal in Oeganda, waar homoseksualiteit sinds 2014 strafbaar is (Karthaus, A. 2014).

Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau identificeert 3% van de vrouwen en 4% van de mannen zich in Nederland als homoseksueel. 3% Noemt zichzelf biseksueel. In de steden liggen die percentages hoger: een kleine 4% van de vrouwen en 11% van de mannen zou zich als homoseksueel beschouwen. (Keuzenkamp, S. Kooiman, M. Lisdonk, van J..2012. Niet te ver uit de kast. Pag. 11.) In 2015 verscheen er een rapport over de houding van de Nederlandse bevolking tegenover LGBT (Lesbian Gay Bisexual en Transgender) personen. (Kuyper, L. 2015.Wel trouwen niet zoenen.) In vergelijking met andere landen scoort Nederland zeer hoog op tolerantie. Opvallend is dat zo'n 90% van de Nederlandse ondervraagden vindt dat homoseksuelen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen. Toch zijn er grote verschillen binnen diverse bevolkingsgroepen. Het percentage van mensen met een negatieve houding tegenover homoseksuelen is onder 70-plussers, beslist religieuzen en mensen die op de ChristenUnie of overige kleine partijen stemmen, hoog. 16% Van hen zou een negatieve houding hebben, dit is maar liefst twee keer zo hoog als onder de algemene bevolking. (pag. 29)

In 2014 verscheen de verkennende studie: *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen* (Huijnk, W.). Door middel van een enquête, die in 2012 door het Sociaal Cultureel Planbureau is uitgevoerd, zijn onder andere christelijke gelovigen ondervraagd over hun houding tegenover homoseksualiteit en homoseksuelen. Gelovigen aangesloten bij een PKN of Rooms-katholieke geloofsgemeenschap lijken een progressieve accepterende houding te hebben tegenover homoseksualiteit. Gereformeerde- en evangelische gelovigen accepteren homoseksualiteit nog steeds in geringe mate en behouden een conservatief standpunt. De studie maakt de houding van gelovigen tegenover de kwestie homoseksualiteit inzichtelijk. Het maakt niet inzichtelijk hoe de lokale geloofsgemeenschappen hier vervolgens mee omgaan.

1.3 Theologisch introductie

In theorie

Naast de uitkomst van de studie van het Sociaal Cultureel Planbureau heerst het idee dat er binnen de conservatieve hoek van de kerk wél ontwikkelingen en verschuivingen plaatsvinden rondom dit thema. Zo heeft de NGK (Nederlands Gereformeerde Kerk) landelijk vergaderd over homoseksualiteit en de plek van homoseksuelen in de gemeente van Christus. Een speciale commissie Ambt en Homoseksualiteit heeft zich over het onderwerp gebogen. Ds. Jan Mudde heeft ter ondersteuning van deze commissie het boek *Van Sjibbolet naar sjalom: ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus* (2015) geschreven. Het boek beschrijft de persoonlijke visie van de schrijver. Hij pleit voor meer diversiteit binnen de NGK voor de visie op en omgang met het thema homoseksualiteit. Volgens hem zouden de ambten opengesteld moeten worden voor "homoseksuelen gemeenteleden die overtuigd en publiekelijk te kennen geven in een relatie van liefde en trouw te willen leven." (Pag. 325). Het huwelijk zou volgens het boek echter alleen bedoeld zijn voor mensen in een heteroseksuele relatie. Het zegenen van een homoseksuele relatie kan dus buiten het plaatsvinden.

Het huwelijk wordt als exclusief verbond tussen man en vrouw gezien. De commissie besloot in januari 2016 dat hebt ambt momenteel niet opengesteld zal worden voor mensen die leven in een homoseksuele relatie (Nederlands Gereformeerde Kerk. 2016). De visie van Mudde is hiermee niet overgenomen. Toch geeft de NGK ook aan dat ze “er niet uit zijn gekomen” (Nederlands Gereformeerde Kerk, 2016). Dit geeft de complexiteit van het onderwerp weer.

Binnen de evangelische stromingen wordt er ook vergaderd over het thema homoseksualiteit. Zo vindt er momenteel een visievormingsproces binnen de ABC-gemeenten (Alliantie van Baptisten en CAMA-gemeenten) plaats rondom het thema. Voorganger Hans Wulffraat is docent aan de academie Theologie van de Christelijke Hogeschool Ede en hierbij betrokken als Hoofd van het COTA. Onder strikt embargo heb ik van hem destijds de *Adviesnota homoseksualiteit in de ABC-gemeenten* ontvangen. Op 20 april 2016 is het thema in de Algemene Leden Vergadering van de ABC besproken. Volgens Wulffraat (Persoonlijke mededeling, 2 maart 2016) is het een complex onderwerp, dat hij zorgvuldig wil behandelen: God en een Bijbelgetrouwe, pastorale benadering zoveel mogelijk recht doen.

Opvallend is dat er binnen orthodox-protestants Nederland veel verschillende Bijbelinterpretaties zijn. Deze zijn ook eerder in beeld gebracht door Ruwen van der Vaart die hier een scriptie over schreef (2015. Kom tot mij allen die vermoeid en belast zijn). In zijn scriptie benoemt hij vier benaderingswijzen van het thema homoseksualiteit: de conservatieve, gematigd conservatieve, de gematigd progressieve en de progressieve benadering. Hij concludeert dat de verschillende interpretaties recht proberen te doen aan de Bijbel en sluit geen interpretatie uit. Volgens dr. Jan Hoek, met wie ik de vraagstelling van dit onderzoek hebt besproken, raakt dit onderzoek het spanningsveld tussen de morele principes, gevormd door de theologische ethiek, en de pastorale praktijk. (Persoonlijke mededeling. 20-05-2016) Een vraag als: ‘in hoeverre zijn de theologische en morele principes hanteerbaar in de praktijk?’ dient volgens hem dan ook gesteld en onderzocht te worden. Verder heb ik met hem besproken dat ik binnen het onderzoek rekening wil houden met de visie op homoseksualiteit in verband met de zondeval en het af- of goedkeuren van homoseksuele gevoelens en homoseksuele relaties. Dit zou ik volgens hem kunnen omschrijven als de ‘theologische en morele overtuiging rondom homoseksualiteit’. Ook moet ik er volgens hem rekening mee houden dat mijn vraagstelling alle opties openhoudt. Hoek vermoedt bijvoorbeeld dat de meeste orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen homoseksualiteit niet als een variatie die door de schepper in de schepping is gelegd, zullen zien. De meeste orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen zien homoseksualiteit volgens hem als gevolg van de zondeval. Toch moet er ruimte worden geboden om ook deze theologische visie bij de geloofsgemeenschappen te toetsen.

In de praktijk

Theologisch gezien is homoseksualiteit dus een lastig onderwerp. Het is ook relevant omdat men de theologische leer naar de praktijk wil vertalen. Dit kan, vanuit een oprecht godsdienstig verlangen, tegenovergestelde handelingen teweegbrengen. De een zal een getrouwde homoseksuele man dopen terwijl de ander, zoals in Oeganda, als evangelist de Bijbelse seksuele moraal wil beschermen door te prediken dat homoseksualiteit gestraft dient te worden.

Binnen de Christelijke theologie maakt men echter gebruik van vier bronnen: de Bijbel, de traditie, de rede en de ervaring (Nullens, P. Volgers, R. 2010. Pag. 60.). De Bijbel is gezaghebbend, maar haar

interpretatie is afhankelijk van de overige drie bronnen. Praktische theologie volstaat niet slechts bij een interpretatie van de schrift. Bij de normatieve taak van de praktische theologie wordt een beroep gedaan op theologische én ethische theorie vanuit een interdisciplinaire benadering. “Binnen deze taak is het van belang dat eveneens geleerd kan worden van bestaande goede praktijken.” (T. van der Lagemaat. De Praktisch Theologische cyclus van Osmer.)

1.4 (Pastorale) ondersteuning

Organisaties

Het COC is een seculiere organisatie die opkomt voor de rechten van LGBT’s. Ze heeft een consultatieve status bij de Verenigde Naties, organiseert demonstraties en ondersteunt internationaal organisaties die zich inzetten voor de LHBT- gemeenschap. (COC. Internationaal.)
Ook zijn er christelijke organisaties die homoseksuelen, met name pastoraal, ondersteunen. Ze bieden ondersteuning door lezingen, artikelen, gespreksgroepen of zelfs anonieme chats. Met name homoseksuele christenen kunnen steun vinden bij deze organisaties, maar ook hun ouders kunnen zich tot de organisaties wenden.
RefoAnders, Contrario en CHJC zijn een aantal organisaties die homoseksuelen ondersteunen in hun geloofsleven. Opvallend is dat RefoAnders homoseksualiteit als een probleem ziet en stelt dat het belangrijk is dat homoseksuelen eerlijk over hun gevoelens kunnen zijn, maar een homoseksuele relatie afwijzen. (Refoanders. Visie.) Verder bedient RefoAnders met name de gereformeerde gemeenten met zo’n 100.000 leden. In 2014 is de directeur veroordeeld wegens het jarenlang seksueel misbruiken van zijn zoon. Sindsdien lijkt de organisatie niet meer actief. (Trouw. 2014)
Contrario stelt, net als RefoAnders, dat de Bijbel gezaghebbend is. Toch geeft ze ruimte voor verschillende interpretaties en stand rondom het praktiseren van homoseksuele gevoelens. (Contrario. Wat is onze visie?) CHJC is er, ook op basis van de Bijbel, van overtuigd dat het praktiseren van homoseksualiteit en het christenzijn samen kunnen gaan. Haar achterban is breed-kerkelijk of kerkelijk geïnteresseerd en is niet persé van reformatorische of orthodoxe huize. (CHJC. Wie zijn we?.)

Kritiek op organisaties

Een aantal organisaties hebben felle kritiek gekregen in de media en tweede kamer omdat ze anders over homoseksualiteit denken en hier anders mee omgaan dan de liberale norm. We noemen hier twee recente voorbeelden.

Different

Stichting Different is onderdeel van stichting Tot Heil Des Volks en kreeg in 2012 veel kritiek. De stichting zou volgens de critici zogenoemde *bekeer therapieën* aanbieden die schadelijk zijn voor mensen die in behandeling gaan. De kritiek wordt geuit door diverse media o.a.: Undercover in Nederland (2012), Trouw(2012) en Goedgelovig.nl(2012). De stichting zelf koppelt homoseksualiteit niet aan identiteit en meent mensen te helpen om met homoseksuele gevoelens om te gaan. (Different. Over ons. 2016). Different heeft ook samengewerkt met de Vrije Baptistengemeente de Bethel te Drachten. Een megakerk die lid is van de ABC en de aanpak van Different lijkt te ondersteunen (Goedgelovig. 2011.) (COC. 2012). Stichting Different is nog steeds werkzaam.

Hart van homo’s

In januari 2016 ging de site van Hart van Homo’s online. De stichting, die subsidie van het ministerie

van Onderwijs Cultuur en Wetenschap ontvangt, geeft onderwijs over homoseksualiteit in de evangelische en reformatorische context. Harmen van Wijngaarden is initiatiefnemer van de organisatie en eveneens verbonden aan de GB. In haar missiestatement noemt de organisatie in de eerste plaatst een hart voor God te hebben en daarom zelf voor vriendschap zonder een seksuele relatie te kiezen. (RD. [47].) D66 , de VDD en de PVDA stelden om deze reden kamer vragen over de subsidie en eisten dat deze werd ingetrokken.[48] Minister Bussemaker lijkt echter van mening dat men met een liberale norm niet binnen komt in de reformatorische en evangelische context: "De keus was: òf ze bespreken het niet, òf ze vertellen een verhaal wat niet mijn verhaal is, maar er komt dan wel een discussie daar. Ik subsidieer niet per se wat ik zelf mooi of lekker vind, dat doe ik bij kunst ook niet."[49]. In eerste instantie zouden de subsidiegelden worden ingetrokken, maar Hart van homo's dreigde naar de rechter te stappen. In oktober 2016 is er een schikking gekomen tussen Hart van Homo's en het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, waardoor de stichting toch nog een deel van de subsidiegelden verkrijgt.[50]

Overige ondersteuning

Naast de ondersteunende organisaties vinden al zo'n twintig jaar zogenoemde Evangelische Roze Vieringen plaats: maandelijks in Den Haag en Amsterdam, eens in het kwartaal in Rotterdam en jaarlijks in Friesland. In Alkmaar en Purmerend hebben deze vieringen ook plaatsgevonden, maar het is onbekend of dit nog steeds gebeurd. (Mailwisseling. Stichting Evangelische Roze Vieringen. 21-04-2016.) Deze bijeenkomsten zijn bedoeld om LHBT'ers te ondersteunen. Ze zijn niet bedoeld als kerk, toch komen er veel bezoekers die hun plek in de kerk (tijdelijk) niet of niet meer lijken te vinden. (Stichting Evangelische Roze Vieringen. Evangelische Roze Vieringen 20 jr.)

Tot slot kan men ook ondersteuning vinden in diverse literatuur, waarin worstelingen van homoseksuele christenen worden beschreven. Bekende titels: *Verscheurd* (Lee, L. 2014) en *Van achter de kast* (Tunen van, Miriam. 2014). Beiden beschrijven ze de zoektocht hoe men de homoseksuele en christelijke identiteit kan combineren. Het boek Adam en Evert: de spanning tussen kerk en homoseksualiteit (Ganzevoort, R., Olsman, E., Laan, M. van der. 2011), bevat zowel persoonlijke verhalen als theologische kennis rondom dit thema. De hoogleraren en academici die het boek hebben geschreven geven kerkelijk leiders handreikingen voor een gesprek over homoseksualiteit. Ook laat het boek zien dat mensen binnen het pastoraat vaak niet zo zwart-wit benaderd kunnen worden. Er is ook literatuur die een conservatiever standpunt onderstreept. Het boek *the bible and homosexual practice* (Robert A.J. Gagnon) is bijvoorbeeld duidelijk: homoseksuele daden zijn, volgens de uitgebreide exegese van de schrijver, zondig. De schrijver wijst christenen erop dat ze homoseksuelen moeten liefhebben en hen moeten ondersteunen om hun gebroken seksualiteit te herstellen (pag. 491,492). In tegenstelling tot de eerdergenoemde boeken heeft dit boek naar mijn mening weinig pastorale diepgang. Verhalen van christelijke homoseksuelen worden slechts in de vorm van anekdotes en in enkele zinnen genoemd.

Conclusie

De opinies rondom de vraag: 'is homoseksualiteit een aangeboren identiteit, dan wel een

[47] http://www.rd.nl/kerk-religie/nieuwe-stichting-hart-van-homo-s-richt-zich-op-homoseksuele-jongeren-1.548796
[48] https://www.youtube.com/watch?v=aYA-CPXxlig
[49] Trouw; http://www.trouw.nl/tr/nl/39683/nbsp/article/detail/4392399/2016/10/10/Bussemaker-hekelt-de-normen-van-Schippers.dhtml
[50] http://www.gaysite.nl/actueel/2016/10/homo-organisatie-schikt-met-ministerie

beïnvloedbare gerichtheid?' verschillen. Daarom wil ik het homoseksuele handelen niet meteen koppelen aan een homoseksuele identiteit en zullen we gedurende dit onderzoek slechts gebruik maken van de termen 'homoseksuele gevoelens'en 'homoseksuele relaties'.
Theologen en kerkgroeperingen zoeken naar een manier om theologisch en moreel verantwoord om te gaan met het homoseksualiteit en homoseksuelen. Binnen orthodoxe-kringen lijkt men voor alsnog een behoudende visie te handteren, maar noemt men ook dat ze 'er niet uit komen' (NGK). Ook de diverse literatuur binnen is niet eenduidig, maar lijkt te zoeken naar een manier om de zowel God als mensen met homoseksuele gevoelens recht te doen.
Tot slot is het opvallend dat een aantal organisaties die voorlichting geven in orthodox-protestantse context, felle kritiek krijgen op hun benadering van homoseksualiteit. Ze zouden een celibatair leven voor homoseksuelen adviseren. Diverse landelijke media en liberale politieke partijen spreken hier verontrustend over.

Bronnenlijst

Boeken:

- Ganzevoort, R., Olsman, E., Laan, M. van der (2011). Adam en Evert: De spanning tussen kerk en homoseksualiteit. Kampen: Ten Have.
- Huijnk, W. (2014). De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Keuzenkamp, S. Kooiman, M. Lisdonk, van J. (2012) Niet te ver uit de kast : Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland. Den Haag: sociaal cultureel planbureau.
- Kinsey, A.C. Pomeroy W.B. (1998). Sexual Behaviour in the Human Male. Pag. 639, 656. Indiana University Press.
- Jordan-Young, R.M. (2010) Brainstorm: the flaws in the science of sex differences. Harvard University Press.
- Lee, J.(2014). Verscheurd: Het gesprek over homoseksualiteit en christelijk geloof wordt vaak ongenadig hard gevoerd, maar niet in dit boek. Amsterdam: Ark Media.
- Mudde, J. (2015). Van Sjibbolet naaar sjalom: Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus. Haarlem: Buijten en Schippeheijn.
- Nullens, P. Volgers R.(2010) Tussen 2 werelden, een kennismaking met de christelijke theologie. Almere: Cononut.
- Bais, van K. Keuzerkamp, S. (2010). Gewoon anders: Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Tuinen, M. van (2014). Van achter de kast. Utrecht: Kok.
- Gagnon, R.A.J. (2001).The Bible and homosexual practice: texts and Hermeneutics. Nashville: Abingdon Press.

Webpagina's en downloads

- Beek, M. van (17-01-2012). Verzekeraars en medici tegen christelijke homotherapie. Geraadpleegd op 23 mei 2016, van http://www.trouw.nl/tr/nl/4516/Gezondheid/article/detail/3124760/2012/01/17/Verzekeraars-en-medici-tegen-christelijke-homotherapie.dhtml
- Broeke, ten A. (8 november 2010). Is homoseksualiteit wel aangeboren: grondige analyse schiet gaten in theorie dat homoseksualiteit komt door testosteron in de baarmoeder. Geraadpleegd 27 april 2016, van http://www.kennislink.nl/publicaties/is-homoseksualiteit-wel-aangeboren
- Brouwers, L. (29 augustus 2015). Alle mensapen zijn een beetje bi. Geraadpleegd op 29 april 2016, van http://www.nrc.nl/handelsblad/2015/08/29/alle-mensapen-zijn-een-beetje-bi-1527293https://www.chjc.nl/chjc/wie-zijn-we
- COC. Internationaal. Geraadpleegd op 29-04-2016, van http://www.coc.nl/thema/internationaal

- COC (27-06-2012). Lijstduwer Christenunie Predikt Homogenezing. Geraadpleegd op 12 mei 2016, van: http://www.coc.nl/geloof-cultuur/lijstduwer-christenunie-predikt-homogenezing
- COC. Over ons. Geraadpleegd op 29-04-2016, van http://www.coc.nl/over-ons
- Different. Over ons. Geraadpleegd op 12 mei 2016, van https://www.totheildesvolks.nl/different/over-ons
- Goedgelovig (20-01-2012). In therapie bij Diffrent: een reportage. Geraadpleegd op 23 mei 2016, van https://goedgelovig.wordpress.com/2012/01/20/in-therapie-bij-different-een-reportage/
- Goedgelovig (12-02-2011). Diffrent in Drachten. Geraadpleegd op 23 mei 2016, van https://goedgelovig.wordpress.com/2011/02/20/different-in-drachten/
- CHJC. Wie zijn we?. Geraadpleegd op 29-04-2016, van
- Contrario. Wat is onze visie?. Geraadpleegd op 29-04-2016, van http://www.contrario.nl/vereniging/wat-is-onze-visie
- Karthaus, A. (3 april 2014). Homoseksualiteit in the picture. Geraadpleegd op 28-04-2016, van http://antropologen.nl/homoseksualiteit-in-the-picture/
- Nederlands Gereformeerde Kerk. (2016, 20 januari). Besluit inzake ambt en homoseksualiteit. Geraadpleegd op 03 maart, 2016, van http://www.ngk.nl/nieuws/besluit-inzake-ambt-en-homoseksualiteit/
- Refoanders. Visie. Geraadpleegd op 29-04-2016, van http://www.refoanders.com/site/visie-2/
- Stichting Evangelische Roze Vieringen. Evangelische roze vieringen 20 jr. Geraadpleegd op 29-04-2016, van http://www.erv.amsterdam/
- Slager, S. (3 oktober 2015). Vaticaan ontslaat Theoloog die uitkomt voor homoseksualiteit. geraadpleegd op 17 maart 2016, van http://www.trouw.nl/tr/nl/13912/Rooms-katholicisme/article/detail/4155769/2015/10/03/Vaticaan-ontslaat-theoloog-die-uitkomt-voor-homoseksualiteit.dhtml
- Swaab, D.F. (2008). Geen keus. NRC Handelsblad. Geraadpleegd 29-04-2016, van http://www.cocrotterdam.nl/oud/0810geenkeus.html
- Trouw. (20-03-2014). Waar moet de Refohomo nu naartoe?. Geraadpleegd op 23 mei 2016, van http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/3600521/2014/02/20/Waar-moet-de-refohomo-nu-naartoe.dhtml
- Vaart, van der R. (2015). Afstudeeronderzoek. Kom tot mij allen die vermoeid en belast zijn: op zoek naar een Bijbels verantwoorde visie op homoseksualiteit. Christelijke Hogeschool Ede. Geraadpleegd op 11-04-2016, van https://hbo-kennisbank.nl/record/oai:repository.samenmaken.nl:smpid:59486
- Vries, de J. (27 februari 2014). Oeganda is de enige niet – in deze 77 landen is homoseksualiteit strafbaar. Geraadpleegd op 27-04-2016, van http://www.volkskrant.nl/buitenland/oeganda-is-de-enige-niet-in-deze-77-landen-is-homoseksualiteit-strafbaar~a3604494/

Bijlage 2: Vragenlijst

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Hartelijk welkom

Beste lezer,

U staat op het punt om de enquête over homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen in te vullen.

*** Deze enquête kunt u geheel anoniem invullen.**
*** Deze enquête kunt u invullen tot 16 oktober 2016, 00:00 uur.**
*** De onderzoeksresultaten worden in het najaar van 2016 gepubliceerd in een themanummer van het christelijke opiniemagazine De Nieuwe Koers.**

Hartelijk dank voor uw medewerking,

Arie Kok
Hoofdredacteur De Nieuwe Koers

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Basisgegevens

1. Vanuit welke functie vult u deze enquête in?

- ◯ Ik ben voorganger of predikant.
- ◯ Ik ben oudste/ouderling.
- ◯ Ik ben diaken.
- ◯ Ik ben kerkelijk werker (o.a. pastoraal- of jeugdwerker).
- ◯ Anders.

2. De gemeente die ik vanuit mijn functie ondersteun behoort tot ...

- ◯ De ABC-gemeenten.
- ◯ De Gereformeerde Bond binnen de PKN.
- ◯ De Nederlands Gereformeerde Kerken.
- ◯ Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt).
- ◯ Christelijke Gereformeerde Kerken.
- ◯ Overig, namelijk:

3. In welke provincie is uw kerkelijke gemeente gevestigd?

- ◯ Groningen
- ◯ Friesland
- ◯ Drenthe
- ◯ Overijssel
- ◯ Flevoland
- ◯ Gelderland
- ◯ Utrecht
- ◯ Noord-Holland
- ◯ Zeeland
- ◯ Noord-Brabant
- ◯ Limburg
- ◯ Zuid-Holland

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Bespreken

4. Is het thema homoseksualiteit binnen uw kerkelijke gemeente weleens besproken? Bijvoorbeeld in een vergadering, tijdens gemeentelijke activiteiten of binnen het pastoraat?

- ◯ Ja.
- ◯ Nee, want:

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Bespreken

5. Geef voor ieder van de ondergenoemde gemeentelijke activiteiten aan in hoeverre het onderwerp homoseksualiteit hier, voor zover u weet, het afgelopen kerkelijke seizoen is besproken.

(LET OP: Selecteer 'N.v.t.' wanneer de genoemde activiteit niet voorkomt in uw gemeente.)

	Niet besproken	Een enkele keer besproken	Meerdere malen besproken	Regelmatig besproken	Weet ik niet	N.v.t.
Vergaderingen van de kerken- of oudstenraad	○	○	○	○	○	○
Pastorale gesprekken	○	○	○	○	○	○
Jaarlijkse huisbezoeken	○	○	○	○	○	○
Kennismakingsgesprekken met potentiële nieuwe leden	○	○	○	○	○	○
Doop- of belijdenisgesprekken	○	○	○	○	○	○
Jeugddiensten	○	○	○	○	○	○
Gezinsdiensten	○	○	○	○	○	○
Themadiensten over seksualiteit in brede zin	○	○	○	○	○	○
Themadiensten over homo-seksualiteit	○	○	○	○	○	○
Andere zondagse diensten	○	○	○	○	○	○
Het vormen van (meer)jarenbeleid	○	○	○	○	○	○
Huisgroepen/celgroepen/kringen of dergelijke	○	○	○	○	○	○
Ledenvergadering van de lokale gemeente	○	○	○	○	○	○
Gemeenteavond	○	○	○	○	○	○
Catechisatie	○	○	○	○	○	○
Jeugdgroep	○	○	○	○	○	○
Andere activiteit(en)	○	○	○	○	○	○

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Theologische en morele overtuiging: Persoonlijk

6. Welke van de onderstaande uitspraken geeft uw persoonlijke theologische en morele overtuiging het beste weer?

- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie keur ik af.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Het hebben van homoseksuele gevoelens keur ik niet af, het hebben van een homoseksuele relatie keur ik wel af.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie keur ik niet af.
- ◯ Homoseksualiteit is niet een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie keur ik niet af.

7. In hoeverre bent u het persoonlijk eens met de volgende stelling?

"Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de Schepper in de schepping heeft gelegd."

- ◯ Geheel mee eens.
- ◯ Grotendeels mee eens.
- ◯ Geen mening.
- ◯ Grotendeels mee oneens.
- ◯ Geheel mee oneens.

Indien gewenst kunt u hier uw antwoordkeuze toelichten.

8. Vindt u dat een homoseksueel huwelijk ingezegend mag worden?

- ◯ Ja.
- ◯ Nee.
- ◯ Nee, want ik zie het huwelijk als verbond tussen man en vrouw, maar ik vind wel dat een homoseksuele relatie gezegend mag worden.
- ◯ Weet ik niet.

9. Is er een visie- of beleidsdocument rondom het thema homoseksualiteit, gemaakt door uw lokale gemeente, aanwezig?

- ◯ Ja.
- ◯ Nee.
- ◯ Die is er nog niet, maar we zijn wel van plan deze te maken.
- ◯ Weet ik niet.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Geen visie of beleidsdocument

10. Binnen welke periode verwacht u, dat uw gemeente een visie- of beleidsdocument heeft gemaakt?

- ◯ Een jaar.
- ◯ Een tot vijf jaar.
- ◯ Vijf jaar of later.
- ◯ Onbekend.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Theologische en morele overtuigingen: visie- of beleidsdocument

11. Welke van de onderstaande uitspraken geeft de theologische en morele overtuiging van het visie- of beleidsdocument het beste weer?

- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Het hebben van homoseksuele gevoelens wordt niet afgekeurd, het hebben van een homoseksuele relatie wordt wel afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt niet afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is niet een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt niet afgekeurd.

12. In hoeverre is het visie- of beleidsdocument het, volgens uw interpretatie, eens met de onderstaande stelling?

"Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de schepper in de Schepping heeft gelegd."

- ◯ Geheel mee eens.
- ◯ Grotendeels mee eens.
- ◯ Geen mening.
- ◯ Grotendeels mee oneens.
- ◯ Geheel mee oneens.
- ◯ Weet ik niet.

Indien gewenst kunt u hier uw antwoordkeuze toelichten.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

Theologische en morele overtuiging: kerkenraad

13. Welke van de onderstaande uitspraken geeft de theologische en morele overtuiging van de kerkenraad, voor zover u weet, het beste weer?

- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Het hebben van homoseksuele gevoelens wordt niet afgekeurd, het hebben van een homoseksuele relatie wordt wel afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt niet afgekeurd.
- ◯ Homoseksualiteit is niet een gevolg van de zondeval. Zowel het hebben van homoseksuele gevoelens als het hebben van een homoseksuele relatie wordt niet afgekeurd.
- ◯ Dit onderwerp is niet besproken in de kerkenraad.

14. In hoeverre vermoedt u dat de kerkenraad het eens zal zijn met de volgende stelling?

"Homoseksualiteit, daarmee het hebben van homoseksuele gevoelens en het hebben van een homoseksuele relatie, is een variatie die de schepper in de Schepping heeft gelegd."

- ◯ Geheel eens.
- ◯ Grotendeels eens.
- ◯ Geen mening.
- ◯ Grotendeels oneens.
- ◯ Geheel oneens.
- ◯ Weet ik niet.

Indien gewenst kunt u hier uw antwoordkeuze toelichten.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

In de praktijk

15. Zijn er op dit moment, voor zover u weet, betrokkenen bij uw gemeente die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hebben?
(Meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ja, een of meerdere mensen die homoseksuele gevoelens hebben.
- ☐ Ja, een of meerdere mensen die een homoseksuele relatie hebben.
- ☐ Nee.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

In de praktijk

16. Zijn er, voor zover u weet, in het verleden betrokkenen bij uw huidige gemeente geweest die homoseksuele gevoelens of een homoseksuele relatie hadden?
(Meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ja, een of meerdere mensen die homoseksuele gevoelens hebben.
- ☐ Ja, een of meerdere mensen die een homoseksuele relatie hebben.
- ☐ Nee.

Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen

In de praktijk

17. Is het binnen uw gemeenschap toegestaan om een homoseksueel huwelijk in te zegenen?

- ◯ Ja.
- ◯ Nee.
- ◯ Nee, het is wel toegestaan om een homoseksuele relatie te zegenen maar men ziet het huwelijk als verbond tussen man en vrouw.
- ◯ Weet ik niet.

18. Selecteer alle personen die binnen uw gemeente, in principe, deel mogen nemen aan de volgende activiteiten:

	Alle hierna genoemde personen	mannen	Mannen met homoseksuele gevoelens	Mannen met een homoseksuele relatie	Vrouwen	Vrouwen met homoseksuele gevoelens	Vrouwen met een homoseksuele relatie
Zondagse diensten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ontvangen van het avondmaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aan een kring, celgroep of dergelijke	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Afleggen van belijdenis van het geloof (belijdenis doen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gedoopt worden op basis van geloof (volwassendoop ondergaan)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Selecteer alle personen die, indien competent, in principe de volgende ambten of functies mogen vervullen:

	Alle hierna genoemde personen	Mannen	Mannen met homoseksuele gevoelens	Mannen met een homoseksuele relatie	Vrouwen	Vrouwen met homoseksuele gevoelens	Vrouwen met een homoseksuele relatie
Diaken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ouderling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeugdwerker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pastoraal werker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voorganger of predikant	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leider van een kring, celgroep of dergelijke	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onderdeel van het muziekteam/ organist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bijlage 3: Verantwoording en kritische noten betreffende de vraagstelling

Hier vindt u enkele overwegingen en kritische noten betreffende de vraagstellingen in de survey[51]:

- We hebben gebruik gemaakt van enkele gedeeltelijk open meerkeuzevragen. (vr. 4,8,9,15,16,17) We weten dat dit minder gebruikelijk is. Toch hebben we hiervoor gekozen om te voorkomen dat respondenten, omwille van de lengte van de survey, afhaken.
- Bij vraag 5 hebben we gebruik gemaakt van een verbale beoordelingsschaal. We zijn van mening dat de vraag helderder was geweest indien de optie “Een enkele keer” vervangen zou zijn door “Een keer”.
- De persoonlijke overtuigingen van respondenten betreffende het homohuwelijk (vraag 8) worden gespiegeld aan de mogelijkheid die lokale gemeenschappen bieden om het homohuwelijk in te zegenen (vraag 17). Om die reden is de vraagstelling van deze vragen vrijwel identiek.
- De theologische en morele overtuigingen van de lokale geloofsgemeenschappen zijn getoetst aan de hand van drie indicatoren: de persoonlijke overtuiging van voorgangers en predikanten verbonden aan de lokale geloofsgemeenschappen(vr. 6 en 7), de overtuiging die doorklinkt in de beleidsdocumenten van de lokale gemeenten (vr 11 en 12) en de overtuiging van diens kerkenraden (vr. 13 en 14). De vraagstelling van deze vragen is vrijwel identiek.[52]
- De overtuigingen rondom homoseksuele relaties is enkel getoetst met behulp van vraag 6, 11 en 13. Bij deze vragen worden vier antwoordmogelijkheden geboden. Twee hiervan geven aan homoseksuele relaties af te keuren en eveneens twee geven aan homoseksuele relaties niet af te keuren.
- De overtuigingen rondom de oorsprong van homoseksualiteit is zowel bij vraag 6, 11 en 13 als vraag 7, 12 en 14 getoetst. Dit omdat er bij vraag 6, 11 en 14, vier antwoordmogelijkheden zijn waarbij slechts een homoseksualiteit niet als gevolg van de zondeval duidt en vier antwoordmogelijkheden homoseksualiteit wel als gevolg van de zondeval duiden.

[51] De gehele survey is terug te vinden in bijlage 2.

[52] Wel heeft men bij vraag 12 en 14 een extra antwoordkeuze, namelijk: “weet ik niet”. Bij vraag 7 wordt enkel de keuze “geen mening” gegeven. Bij vraag 13 is de antwoordmogelijkheid “Dit onderwerp is niet besproken in de kerkenraad” toegevoegd, om te voorkomen dat respondenten hun persoonlijke mening op die van kerkenraden zouden projecteren. We veronderstelden dat de respondenten voldoende op de hoogte zijn van de inhoud van beleidsdocumenten omtrent de verhouding tussen homoseksualiteit en de schepping, daarom hebben we een dergelijke antwoordmogelijkheid niet toegevoegd aan vraag 11.

Bijlage 4: Verzonden e-mails naar de steekproefpopulatie

Bijlage 4.1: Eerste mail

Subjectregel: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk
Verzonden op 7 juni 2016

Geachte voorganger/predikant,

Homoseksualiteit is een gevoelig onderwerp in kerk en pastoraat. Het is dan ook begrijpelijk dat kerkenraden gesprekken hierover bij voorkeur in beslotenheid voeren. Toch leek het ons goed om een tussenstand op te nemen. Wordt er in lokale kerken over homoseksualiteit gesproken? En wat zijn de dominante opvattingen?

We hebben de Christelijke Hogeschool Ede gevraagd ons te helpen bij dit onderzoek. Sietske Beiboer heeft als afstudeerder aan de Academie Theologie de opdracht gekregen het onderzoek uit te voeren.

Graag vraag ik uw medewerking door de vragenlijst in te vullen via deze link: https://nl.surveymonkey.com/r/kerk-en-homoseksualiteit Werkt deze link niet? Klikt u dan hier.

Zou u dit uiterlijk 14 juni willen doen? Het kost u maximaal 10 minuten.

Voor alle duidelijkheid wijzen we u erop dat de vragenlijst anoniem wordt ingevuld. In de rapportage zal op geen enkele wijze een verband gelegd worden met uw persoon of gemeente.

De resultaten van het onderzoek zullen in het najaar gepubliceerd worden in De Nieuwe Koers.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
Arie Kok

Bijlage 4.2: Tweede mail

Subjectregel: Herinnering: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk
Verzonden op 13 juni 2016

Geachte voorganger/predikant,

Inmiddels is de enquête door meer dan 125 voorgangers en predikanten ingevuld! Indien u dit hebt gedaan, willen we u hier hartelijk voor danken.

Wanneer u dit nog niet hebt gedaan, vragen we nogmaals om u medewerking.

We willen u erop wijzen dat de enquête ingevuld kan worden door alle voorgangers en predikanten. Of homoseksualiteit al dan niet wordt besproken binnen uw gemeenschap, is voor dit onderzoek geen voorwaarde om mee te doen. Ook wordt de vragenlijst anoniem ingevuld. In de rapportage zal op geen enkele wijze een verband gelegd worden met uw persoon of gemeente.

U kunt de vragenlijst invullen via deze link: https://nl.surveymonkey.com/r/kerk-en-homoseksualiteit. Werkt deze link niet? Klikt u dan hier.

Zou u dit uiterlijk dinsdag 14 juni willen doen? Het kost u maximaal 10 minuten.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
Arie Kok

De Nieuwe Koers
Hoofdredacteur

Bijlage 4.3 : Derde mail

Subjectregel: Gratis magazine als dank

Verzonden op 20 juni 2016

Geachte voorganger[53],

Meer dan 165 predikanten en voorgangers hebben de enquête 'Homoseksualiteit in orthodox-protestantse geloofsgemeenschappen' ingevuld! We willen u hartelijk danken voor uw medewerking. Mocht u de enquête nog niet hebben ingevuld, dan kunt u dit alsnog doen.

Gratis magazine!
Als dank zenden we u graag kosteloos het magazine toe waarin dit onderzoek wordt gepubliceerd. Indien u deze wenst te ontvangen, kunt u een postadres mailen naar: sietskedenieuwekoers@gmail.com.

Nog invullen?
Om een representatiever beeld te vormen zoeken we nog een aantal voorgangers, verbonden aan een ABC-gemeente[54], die de enquête willen invullen. Doet u mee?

[53] Deze mail is verzonden naar mensen behorend tot de ABC-gemeenten. De mensen behorend tot de GB of NGK ontvingen een mail met de volgende aanhef: "Geachte predikanten".
[54] Deze mail is verzonden naar voorgangers behorende tot de NGK gemeente. Predikanten behorende tot de NGK ontvingen een mail waarin we aangaven nog enkele predikanten verbonden aan de NGK te zoeken. Bij predikanten verbonden aan de GB werd genoemd dat we nog enkele perikanten verbonden aan de GB zochten.

Vul dan nu de vragenlijst in via deze link: https://nl.surveymonkey.com/r/kerk-en-homoseksualiteit . Werkt deze link niet? Klikt u dan hier.

We hopen dat u het ontvangen van de verschillende e-mails niet als storend ervaart. Mocht dit wel het geval zijn dan willen we ons hiervoor excuseren.

Met vriendelijke groet,

Sietske Beiboer
De Nieuwe Koers

Bijlage 5: Mails van respondenten na aanleiding van de survey

Mail 1

Van: [redacted]
Onderwerp: Antw.: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk
Datum: 7 juni 2016 11:44:00 CEST
Aan: De Nieuwe Koers <info@denieuwekoers.nl>

Hartelijk dank voor uw bericht. Ik zal echter de enquête niet invullen. Daarvoor geef ik twee redenen. Ten eerste red ik dat niet in mijn tijd als 70% predikant van een gemeente die net niet opgeheven is. Ten tweede praten wij nauwelijks over het onderwerp. Ten derde hebben we een proces binnen de NGK over dit onderwerp net achter de rug. De verwerking daarvan heeft bij ons prioriteit - en dat brengt me bij de eerste reden. Heel veel succes gewenst bij uw onderzoek. Het is niet dat ik of mijn gemeente het onderwerp niet belangrijk vind...

Veel zegen,

[redacted]

Mail 2

Van: [redacted]
Onderwerp: Antw.: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk
Datum: 8 juni 2016 16:13:20 CEST
Aan: De Nieuwe Koers <info@denieuwekoers.nl>, redactie@denieuwekoers.nl

L.S., het zou een mooi gebaar van uw kant zijn om de predikanten en voorgangers die uitgenodigd zijn om deel te nemen aan de enquête om die ook te zijner tijd een Nieuwe Koers toe te sturen als blijk van waardering voor het invullen ervan en bovendien als blijk van hun betrokkenheid op dit onderwerp.

Hartelijke groet,
[redacted]

Mail 3

Van: [redacted]

Onderwerp: vragenlijst homoseksualiteit in de kerk
Datum: 9 juni 2016 10:39:55 CEST
Aan: "info@denieuwekoers.nl" <info@denieuwekoers.nl>

Beste Arie Kok,

Ik heb zojuist de enquête ingevuld die u ons toegezonden hebt.
Ik heb dat op zich wel naar eer en geweten kunnen doen, maar ik wil wel bij deze teruggeven dat de vragen zodanig geformuleerd zijn, dat de antwoorden geen zuiver beeld geven (nog niet bij benadering) van hoe wij als gemeente met deze materie omgaan.
Alle vragen waren gericht op wat moet en wat mag, terwijl het ons verlangen is om met onze leden en gasten in gesprek te gaan. Ik ben bang dat dat geldt voor heel veel plaatselijke kerken, en dat de ingevulde enquêtes daarmee een wat vertroebeld beeld geven. Dat kan de bedoeling niet zijn.

Vergeef me mijn bemoeienis, maar ik heb ook het gevoel dat jullie baat hebben bij deze feedback.

Succes met het verdere onderzoek; ik hoop dat er een mooi en lezenswaardig verhaal uit komt.

vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]

Mail 4

Van: [redacted]

Onderwerp: FW: Herinnering: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk

Datum: 13 juni 2016 20:31:54 CEST

Aan: "redactie@denieuwekoers.nl" <redactie@denieuwekoers.nl>

Beste mensen,

Een paar opmerkingen bij de enquête:

- Bij vraag 5 vond ik de mogelijke frequenties erg lastig te interpreteren; wat is meerdere malen, wat is regelmatig?

Bovendien kan de beperking tot afgelopen seizoen een risico tot scheeftrekken in zich bergen. Want het is bij ons op diverse momenten en in verschillende situaties aan de orde geweest, maar niet in de kerkenraad. Dat lijkt vreemd, maar niet als een paar jaar geleden een beleidsdocument opgesteld hebben dat nu als kader functioneert.

- In de ruimte voor toelichting bij vraag 7 heb ik een toelichting gegeven bij het antwoord op vraag 6 (die mutatis mutandis ook geldt voor 10 en 12). Het komt erop neer dat ik de antwoordopties nog wat te grofmazig vind, omdat ik/we ons het meest herkennen in eenvariant op de tweede antwoordmogelijkheid. Nl.: homoseksuele gevoelens keuren we niet af, maar 'afkeuren' van een relatie laat te weinig ruimte voor de insteek dat we met een relatie weliswaar grote moeite zouden hebben, maar – als mensen daar toch voor kiezen – dan wijzen we ze niet af!

Deze kanttekeningen wilde ik graag maken.

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]

Mail 5

Van: [redacted]
Onderwerp: RE: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk
Datum: 7 juni 2016 11:56:50 CEST
Aan: 'De Nieuwe Koers' <info@denieuwekoers.nl>

Beste mensen,

U doet er goed aan nog eens naar de laatste vraag te kijken. Daar moet ook de mogelijkheid gecreëerd worden van 'niet weten' o.i.d.
Verder is het bij de verkiezing van met name ouderling/oudste en diaken niet zo dat alleen naar de competentie wordt gekeken, maar ook of hij/zij in de gemeente met vrucht het werk kan doen. Iemand kan competent zijn, maar door persoonlijke omstandigheden – b.v. scheiding – toch ongeschikt zijn om dat werk in de gemeente te doen. In ieder geval voor dat moment.
Je kijkt bij deze taken niet alleen naar het betreffende gemeentelid, maar ook naar de gemeente.

Al dit soort nuances mis ik in de vraag. Daarom heb ik de enquête niet ingestuurd, ook al had ik de eerste 16 vragen al ingevuld.

Met een vriendelijke groet,

[redacted]

Mail 6

Van: [redacted]

Onderwerp: RE: Herinnering: Onderzoek homoseksualiteit in de kerk

Datum: 13 juni 2016 17:42:48 CEST

Aan: 'De Nieuwe Koers' <info@denieuwekoers.nl>

Beste Arie, e.a.

Ik heb de enquête ingevuld tot de laatste vraag. Die vond ik de dwingend.

Dat heb ik gemeld en daarop verder niets terug gehoord.

Maar het was voor mij een reden om niet mee te doen.

Hieronder nogmaals mijn punt.

Mijn vriendelijke groet,

[redacted]

Mail 7

Van: [redacted]
Datum: 20 juni 2016 19:41
Onderwerp: NIeuwe Koers
Aan: sietskedenieuwekoers@gmail.com

Goedenavond,
Ik stuur dit mailtje in verband met het onderstaande.

Gratis magazine!
Als dank zenden we u graag kosteloos het magazine toe waarin dit onderzoek wordt gepubliceerd. Indien u deze wenst te ontvangen, kunt u een postadres mailen naar: sietskedenieuwekoers@gmail.com.

Ik weet niet waar ik het anders moet weergeven, vandaar hier mijn kritische aantekening bij het onderzoek:
Ik had nergens de ruimte om een genuanceerd antwoord te geven op de gestelde vragen, nergens een toelichting oid.
Dit maakt het onderzoek naar mijn mening erg zwart wit en niet echt accuraat.
Kwalitatief onderzoek vraagt naar mijn mening ruimte om een meer genuanceerder antwoord te geven.
Nu ontstaat wellicht een indruk dat er geen ruimte is, maar dat is niet terecht, die ruimte kon ik niet kwijt in de vragen..

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]

Tel: [redacted]
Fax: [redacted]

Bijlage 6: Response ABC op alle vragen

De bijlage opent wanneer u op deze link klikt.

Bijlage 7: Response NGK op alle vragen

De bijlage opent wanneer u op deze link klikt.

Bijlage 8: Response GB op alle vragen

De bijlage opent wanneer u op deze link klikt.

Bijlage 9: Response alle respondenten op alle vragen

De bijlage opent wanneer u op deze link klikt.